

Α. ΚΡΙΑΡΗΣ
ΓΕΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ
ΚΡΗΤΗΣ

1903

173

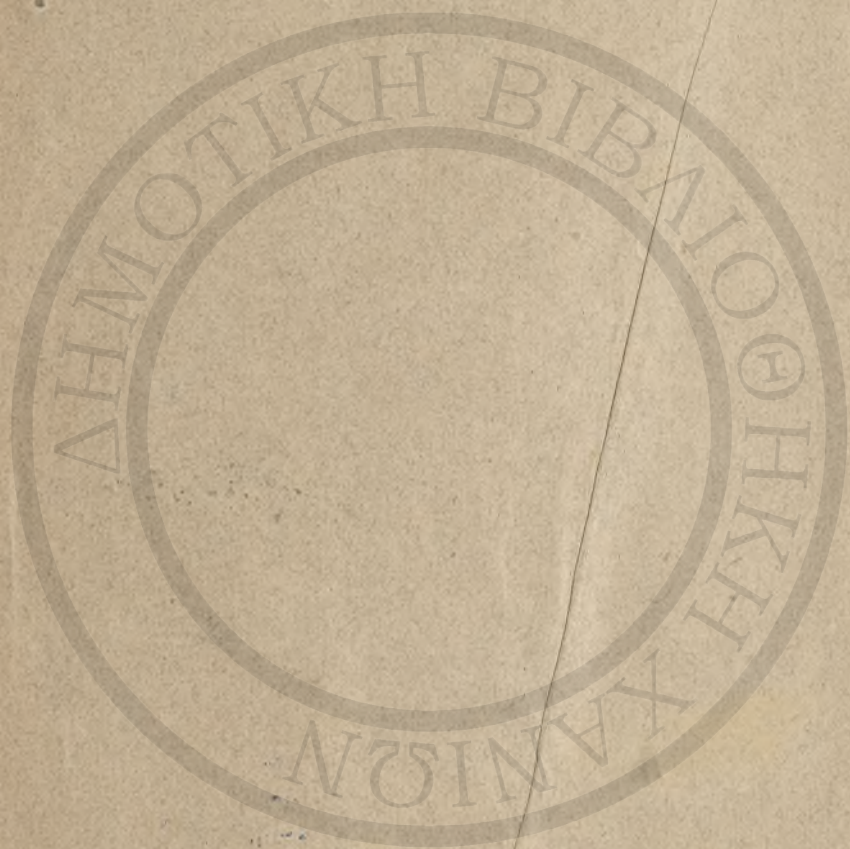

Handwritten pencil scribbles, possibly initials or a signature.

Handwritten pencil mark, possibly a checkmark or a small flourish.

Handwritten pencil scribbles, possibly initials or a signature.

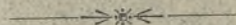
ΑΡΙΣΤΕΙΔΟΥ Κ. ΚΡΙΑΡΗ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

ΦΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

ΜΕΤΑ ΠΟΛΛΩΝ

ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΣΗΜΙΕΩΣΕΩΝ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

ΜΕΤΑ ΠΟΛΛΩΝ ΒΕΛΤΙΩΣΕΩΝ

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

— ΧΑΝΙΩΝ —

ΜΣΦ. Αριθ. 65558

Χρονολ. Εισαγ. 15-9-2009

Ειδικότης Γεωγ. Γραμμ.

Αριθ. 914.959/1611

ΕΝ ΧΑΝΙΟΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ "Η ΠΡΟΟΔΟΣ,, Ε. Δ. ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑΚΗ

1903

ΑΡΙΣΤΕΙΔΟΥ Κ. ΚΡΙΑΡΗ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

ΦΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

ΜΕΤΑ ΠΟΛΛΩΝ

ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΣΗΜΕΙΩΣΕΩΝ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

ΜΕΤΑ ΠΟΛΛΩΝ ΒΕΛΤΙΩΣΕΩΝ

Μεγαλ. Παναγιωτα

ΕΝ ΧΑΝΙΟΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ "Η ΠΡΟΟΔΟΣ,, Ε. Δ. ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑΚΗ

1903

Πάν αντιτυπον μή φέρον τήν ιδιόχειρον ὑπογραφήν μου
θεωρεῖται κλοπιμαῖον.

Πρὸς τοὺς Αἰσιότιμους κ. κ. Διδασκάλους

Ἡ πρώτη ἔκδοσις τῆς Γεωγραφίας μου ἀριθμοῦσα τρεῖς χιλιάδας ἀντίτυπα καὶ τυχοῦσα εὐμενοῦς ὑποστηρίξεως ἐξηντλήθη τέλεον.

Τούτου ἕνεκεν ἐσπευσμένως προέβην εἰς τὴν δευτέραν ταύτην ἔκδοσιν, ἥτις, καίτοι συνετάχθη ἐντὸς μικροῦ χρόνου, εἶναι οὐχ' ἥττον πολλῶ βελτιών τῆς πρώτης.

Ὁμολογῶ ὅτι τοιοῦτον ἔργον ἀπαιτεῖ πολὺν χρόνον καὶ ἐπιτόπιον μελέτην ἵνα καταστῆ τέλειον ὅσον τὸ δυνατόν. Ἐν τούτοις μεθ' ὄλην τὴν σπουδὴν περὶ τὴν ἔκδοσίν του, τὸ ἔργον μου τοῦτο, δὲν δύναται νὰ παραβληθῆ πρὸς τὴν Γεωγραφίαν τῆς Τετάρτης ἐκδόσεως τοῦ περιωνύμου Γεωγράφου, ἥτις, (εἶναι λυπηρὸν διὰ τὸν γεωγράφον τοῦτον) γέμει ἀνακριβειῶν καὶ σφαλμάτων, καὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ καθίσταται οὐχὶ ὠφέλιμος ἀλλ' ἐπιβλαβὴς διὰ τὴν σπουδάζουσαν Κρητικὴν νεολαίαν. Δὲν ἀπαιτεῖται, κύριοι Διδάσκαλοι, ἢ νὰ λάβητε εἰς χεῖράς σας καὶ τὴν πρώτην ἔκδοσιν τῆς γεωγραφίας μου καὶ ταύτην, ὡς καὶ τὴν τετάρτην ἔκδοσιν τοῦ ἑτέρου γεωγράφου (!) καὶ νὰ παραβάλητε αὐτὰς σελίδα πρὸς σελίδα, στίχον πρὸς στίχον διὰ νὰ ἐννοήσητε ὁποῖα καὶ ὁπόση διαφορὰ ὑπάρχει μεταξύ τοῦ ἑμοῦ ἔργου καὶ τοῦ πλήρους ἀνακριβειῶν (αἵτινες πολλαχοῦ καθίστανται καὶ γελοῖαι) ἔργου, ὅπερ ἐν τοσοῦτῳ ἀριθμῷ καὶ τετάρτην ἔκδοσιν!!!

Ὡς θὰ ἴδητε ἐν τῇ γεωγραφίᾳ μου ἐνεωτέρισά πως, πιστεύω δὲ ὅτι ὁ τρόπος τῆς κατατάξεως τῆς ὕλης ἀναμ-

φιλόλως θέλει διευκολύνει καὶ τοὺς μαθητὰς καὶ ὑμᾶς.

Εὐελπιστῶν ὅτι οὐδεὶς θέλει ἐπιρρεάσει ὑμᾶς, ὅπως κατόπιν ἐμβριθοῦς μελέτης καὶ ἐλέγχου, ἐκλέξητε τὸ κρεῖσσον μεταξὺ τῶν ὑπαρχόντων πρὸς διδασκαλίαν ἔργων.

Διατελῶ μετὰ τῆς προσηκούσης ὑπολήψεως

Ὁ Συγγραφεὺς

ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ ΚΡΙΑΡΗΣ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΦΥΣΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

ΘΕΣΙΣ, ΣΧΗΜΑ, ΕΚΤΑΣΙΣ, ΟΡΙΑ, ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ, ΝΗΣΟΙ κλπ.

Ἡ Κρήτη, ἡ ἐπίσημοτάτη καὶ μία τῶν μεγαλυτέρων Νήσων τῆς Μεσογείου Θαλάσσης, κειμένη μεταξὺ τῶν τριῶν Ἠπειρῶν, ἀπέχουσα δὲ ΝΑ. τῆς Ἑλλάδος περὶ τὰ 140 χιλιόμετρα, ἔχει ἑκτασιν μὲν 8618 □ χμ., κατοίκους δὲ 303,543, ἐξ ὧν αἱ 269,319 εἰσὶ Χριστιανοί, 33,496 Μωαμεθανοὶ καὶ 728 Ἰσραηλίται (*).

Τὸ ὄλον μῆκος αὐτῆς, ἧς τὸ σχῆμα εἶναι ἐπίμηκες, εἶναι 245 χιλιόμετρα, τὸ δὲ πλάτος ποικίλλει ἀπὸ 12 μέχρι 50 χιλιομέτρων.

Ὅριζεται πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ Κρητικοῦ πελάγους, πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ Λιβυκοῦ, πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ Ἴονίου καὶ πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ Καρπαθίου πελάγους.

Διαιρεῖται φυσικῶς εἰς 4 μεγάλα τμήματα : **Χανίων, Ρεθύμνης, Ἡρακλείου καὶ Σπτείας** μετὰ μέρος τῆς Ἱεραπέτρας.

Ἐχει πολλὰς νησιῶδας, πάσας ἀκατοικήτους, ἐκτὸς τῶν νήσων Γαέθου καὶ Σπιναλόγγας αἵτινες κατοικοῦνται.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Τί εἶναι ἡ Κρήτη, ποῦ καῖται καὶ πόσον ἀπέχει τῆς Ἑλλάδος; Πέ-

(1) Κατὰ τὴν τελευταίαν ἀπογραφὴν.

σον είναι τὸ μῆκος αὐτῆς καὶ ὀπόσον τὸ πλάτος ; Πόσους κατοίκους ἔχει κατὰ θρησκευάματα ; Ὅποιον σχῆμα ἔχει καὶ ὀπόσον εἶναι τὸ στενώτερον πλάτος τῆς ; Ποῖαι θάλασσαὶ περιβρέχουσιν αὐτήν ; Εἰς πόσα μέρη διαιρεῖται φυσικῶς καὶ ποῖαι ἐκ τῶν νήσων τῆς κατοικοῦνται ;

ΑΚΡΩΤΗΡΙΑ, ΚΟΛΠΟΙ, ΛΙΜΕΝΕΣ, ΟΡΜΟΙ κλπ.

ΑΚΡΩΤΗΡΙΑ

ΣΗΜ.— Ἀκρωτήριον λέγεται μέρος βραχῶδους ξηρᾶς βαθέως εἰσχωροῦν εἰς τὴν θάλασσαν.

Ἐπισημότερα ἀκρωτήρια ἐν Κρήτῃ εἰσὶ τὰ ἐξῆς :

Ὁ **Κριός** (πάλαι κριοῦ μέτωπον), σήμερον δὲ *Κριγός*, τὸ νοτιοδυτικώτατον ἄκρον τῆς Νήσου ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ Σελίνου.

Ἡ **Γραμβοῦσα** (πάλαι Κώρυκον) ἢ **Τρουπητή**, καὶ τὸ **Σπάθα** (πάλαι Ψάκον, Τίτυρον) σήμερον δὲ *Ροδωπιανὸν* (πρὸς ὃ ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις Δίκτυνα) πρὸς βορρᾶν τῆς ἐπαρχίας Κισάμου καὶ πρὸς τὰ ΒΔ τῆς Νήσου.

Τὸ **Μελέχα** (πάλαι Κύαμον) πρὸς Β. ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κυδωνίας.

Ὁ **Δράπανος** (πάλαι Δράπανον) πρὸς Β. ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀποκορώνου.

Ὁ **Ἀφωρεσμένος** (Ἅγιος Ἰωάννης, πάλαι Ζεφύριον) πρὸς τὰ ΒΑ. τῆς ἐπαρχίας Μιραμπέλλου.

Τὸ **Σίδερον** (παλαι Σαμμώνιον, Ἅγίου Ἰσιδώρου) τὸ βορειανατολικώτατον ἀκρωτήριον τῆς Νήσου.

Ἡ **Πλάκα** (πάλαι Σαλμώνη) *Σαλομῶν* ὑπὸ τῶν ναυτικῶν ὀνομαζόμενον πρὸς Α. τῆς ἐπαρχίας Σητείας κείμενον, τὸ ἀνατολικώτατον ἄκρον τῆς Νήσου.

Τῆς **Κακῆς-Ἀλυκῆς** (πάλαι Ἐρυθραῖον) πρὸς Ν. τῆς Νήσου καὶ τῆς ἐπαρχίας Σητείας.

Τὸ **Λίθινον** (ἐνθα ἡ ἀρχαία πόλις Λισσὴν) πρὸς Ν. τῆς ἐπαρχίας Πυργιωτίσσης τὸ νοτιώτερον ἄκρον τῆς Νήσου.

Ἡ Μέλισσα (πάλαι Ψύχιον) πρὸς Ν. τοῦ Ἁγ. Βασιλείου.

ΣΗΜ.—Υπάρχουσι καὶ πολλὰ ἄλλα ἀκρωτήρια καθ' ὅλας τὰς παραλίας τῆς Νήσου, ἀλλὰ περὶ τούτων ἐν τῷ οἰκείῳ, περὶ Ἐπαρχιῶν, κεφαλαίῳ.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Ποῦ κεῖται τὸ Ἀκρωτήριο *Κακῆς-Ἀλυκῆς*; Πῶς καλεῖται τὸ Ἀκρωτήριο *Πλάκα* ὑπὸ τῶν ναυτικῶν σήμερον; Πῶς ἐκαλεῖτο παρὰ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων τὸ ἀκρωτήριο *Γραμβούσα*; Ποῦ κεῖται τὸ πάλαι *Σαμμώνιον* ἀκρωτήριο καὶ πῶς ὀνομάζεται σήμερον; Πῶς ὀνομάζετο τὸ *Σπάθα* καὶ πῶς τὸ *Μελέχα* παρὰ τοῖς ἀρχαίοις; Ποῦ κεῖται τὸ ἀκρωτήριο *Δίδινον*, καὶ ποῦ ὁ *Δράπανος*; Ποῦ τὸ *Σίδερον*, καὶ ποῦ ἡ *Μέλισσα*;

ΚΟΛΠΟΙ

ΣΗΜ.—Κόλπος λέγεται μέρος θαλάσσης βαθέως εἰσχωροῦν εἰς τὴν ξηράν.

Ἐπισημότεροι κόλποι τῆς Νήσου εἰσὶν οἱ ἑξῆς:

Ὁ τῆς **Κισιάμου** (Μυρτίλου) εἰς τὸ βάθος τοῦ ὁποίου κεῖται ἡ κωμόπολις *Καστέλλι* (Κισαμου) πρὸς ΒΔ.

Ὁ τῆς **Κυδωνίας** πρὸς Β. εἰς τὸ βάθος τοῦ ὁποίου κεῖται ὁ λιμὴν *Χανίων* καὶ ἡ πρωτεύουσα τῆς Νήσου **Χανία**).

Ὁ τῆς **Σοῦδας** (πιθανῶς κόλπος Μίνως παρὰ τοῖς ἀρχαίοις), εἰς τὸ βάθος τοῦ ὁποίου κεῖται ὁ ὁμώνυμος λιμὴν καὶ ἡ κωμόπολις *Σοῦδα*.

Ὁ τοῦ **Ἀλυμροῦ** (πάλαι Ἀμφιμαλλικός), εἰς τὸ βάθος τοῦ ὁποίου κεῖται ἡ κωμόπολις *Γεωργιούπολις* πρὸς Β.

Ὁ τοῦ **Ἁγίου Νικολάου**, εἰς τὸ βάθος τοῦ ὁποίου ὑπάρχει ἀσφαλῆς φυσικὸς λιμὴν καὶ ἡ κωμόπολις *Ἅγιος Νικόλαος* πρὸς Α. τῆς ἐπαρχίας *Μιραμπέλλου*.

Ὁ τῆς **Σητείας**, κόλπος ἀνοικτὸς καὶ εὐπρόσβλητος ὑπὸ τῶν Ἀνατολικῶν ἀνέμων, εἰς τὸ βάθος τοῦ ὁποίου κεῖται ἡ κωμόπολις *Σητεία* πρὸς ΒΑ.

Ὁ **Μακρὺς-Γιαλὸς** λιαν ἀνοικτὸς κόλπος πρὸς Ν. (ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ) καὶ

Ὁ τῶν **Ματάλλων** πρὸς Δ. τοῦ *Λιθίνου* (Λίτινα) ἀκρωτηρίου, εἰς τὸ βάθος τοῦ ὁποίου κεῖται ὁ Ἅγιος *Γαλήνης*.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Ποῦ κεῖται ὁ κόλπος τῆς *Σούδας* καὶ πῶς ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων; Ποῦ κεῖται ἡ *Γεωργιούπολις*; Πῶς ὀνομάζεται σήμερον ὁ κόλπος ὁ πάλαι *Μυρτίλου*; Ποῦ κεῖται ὁ Ἅγιος *Νικόλαος*; Ποῖος ἐκ τῶν κόλπων σχηματίζει τὸν ἀσφαλέστερον φυσικὸν λιμένα; Ποῦ κεῖται ὁ κόλπος *Μακρὸς-Γιαλός*; Εἰς ποῖον κόλπον κεῖται ὁ Ἅγιος *Νικόλαος*;

ΟΡΜΟΙ ΚΑΙ ΛΙΜΕΝΕΣ

ΣΗΜ. — Ὁ ὄρμος λέγεται ὁ μικρὸς κόλπος, *Λιμήν φυσικὸς* καλεῖται ὁ ὄρμος, ὅστις εἶναι κατάλληλος ἵνα προφυλάτῃ τὰ πλοῖα ὑπὸ τῶν ἀνέμων καὶ τῆς τρικυμίας. *Λιμήν τεχνικὸς* ἐκεῖνος δὲν οἱ ἄνθρωποι κατεσκεύασαν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον.

Α' ΟΡΜΟΙ

Ἐπισημότεροι ὄρμοι ἐν Κρήτῃ εἰσὶν οἱ ἐξῆς:

1) Ὁ ὄρμος **Τηγάνι** πρὸς Ν. τῆς *Γραμβούσης* ἐν τῷ ὁποίῳ ἐναυάγησεν ὁ Ἅμυλων κατὰ τὸ 1828. Ὁρμος ἀσφαλῆς.

2) Ὁ τοῦ **Καστελλίου** (*Κισάμου*) ἐν τῷ ὁποίῳ κεῖται ἡ κωμόπολις *Καστέλλι* καὶ τὸ ὁμώνυμον φρούριον. Ὁ ὄρμος οὗτος δὲν εἶναι ἀσφαλῆς.

3) Ὁ τοῦ **Κολυμπαρίου** οὐχὶ ἀσφαλῆς ὄρμος, ἐνθα κεῖται ἡ κωμόπολις *Κολυμπάρι*.

4) Ὁ τῆς **Σπιναλόγγας** εὐρύχωρος, ἀλλ' οὐχὶ ἀσφαλῆς ὄρμος.

5) Ὁ **Πλακιᾶς** πρὸς Ν. καὶ

6) Ὁ τῆς **Σούγιας**, **Παλαιοχώρας** καὶ **Σταυροῦ** ἐν τῇ *Νοτιά* καὶ *Δυτικῇ παραλίᾳ*, ἐνθα καὶ αἱ κωμοπόλεις *Σούγια* καὶ *Παλαιόχωρα*, λίαν ἐπικίνδυνοι εἰς τὰ πλοῖα ὄρμοι.

Β' ΦΥΣΙΚΟΙ ΛΙΜΕΝΕΣ

1) Ὁ τῆς **Σούδας**, ὁ μέγιστος καὶ ἀσφαλέστατος φυσικὸς λιμὴν τῆς *Μεσογειοῦ*, ἔχων μῆκος 4 περίπου μιλίων.

2) Ὁ Πόρος τῆς Σπιναλόγγας ὁ μετὰ τὸν λιμένα Σούδας εὐρυχωρότερος καὶ ἀσφαλέστερος φυσικὸς λιμὴν τῆς Νήσου.

3) Ὁ τοῦ Ἁγίου Νικολάου (Καμάρας) εὐρύχωρος καὶ ἀσφαλῆς φυσικὸς λιμὴν.

4) Ὁ τῆς Σπτείας ἀνοικτός καὶ εὐπρόσβλητος ὑπὸ τῶν Α. καὶ ΒΑ. ἀνέμων. καὶ

5) Ὁ τοῦ Λουτροῦ Σφακίων ἐν τῇ Νοτίᾳ παραλίᾳ μικρὸς ἀλλ' ἀσφαλῆς λιμὴν.

ΚΑΙ Γ' ΤΕΧΝΗΤΟΙ ΛΙΜΕΝΕΣ

Ὁ τῶν Χαγίων, Ρεθύμνης καὶ Ἡρακλείου λιμένες μικροὶ καὶ κατάλληλοι δι' ἀγκυροβολίαν μικρῶν ἀτμοπλοίων ἢ μόνον πλοίων ἱστιοφόρων, πάνυ δὲ εὐπρόσβλητοι ὑπὸ τῶν βορείων, ΒΑ. καὶ ΒΔ. ἀνέμων.

ΣΗΜ. — Ὑπάρχουσιν ἐν τῇ Νήσῳ καὶ πλεῖστοι ἄλλοι ὄρμοι καὶ ὀρμίσκοι ἐν πολλοῖς τῶν ὀποίων ἐξασκεῖται καὶ μικρὸν ἐμπόριον, ἀλλὰ περὶ τούτων ἐν τῷ οἰκείῳ μέρει.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Εἰς τίνα ὄρμον κεῖται ἡ κωμόπολις *Καστέλλι* (Κισάμου); Εἰς ποῖον ὄρμον ἐναυάγησεν ὁ Ἀμύλων; Ποῖοι ὄρμοι κεῖνται εἰς τὴν Νοτίαν παραλίαν; Τίνας τεχνητοὺς λιμένας ἔχει ἡ Νήσος; Ποῖος φυσικὸς λιμὴν κεῖται εἰς τὴν Νοτίαν παραλίαν αὐτῆς; Ποῦ κεῖται ὁ φυσικὸς λιμὴν Πόρος; Τίνες οἱ ἀσφαλέστεροι φυσικοὶ λιμένες τῆς Νήσου; Τίνες μᾶλλον εὐπρόσβλητοι ὑπὸ τῶν ἀνέμων;

ΠΟΤΑΜΟΙ

ΣΗΜ. — Ποῖα ὕδατων ἀποτελουμένη ἐκ τῆς συνενώσεως πολλῶν ρυακίων καὶ ποταμίων ὀνομάζεται ποταμός. Καὶ πηγὰ μὲν τοῦ ποταμοῦ καλοῦνται τὸ μέρος ἐξ οὗ ἐκρέει τὸ πρῶτον τὸ ὕδωρ, ἐκβολαὶ δὲ ἡ στόματα τὸ μέρος ὅπου ρέον τὸ ὕδωρ χύνεται εἰς θάλασσαν ἢ λίμνην Κοίτην ἢ ρεῖθρον ὀνομάζεται τὸ κοῖλον ἕδαφος, ἐντὸς τοῦ ὀποίου ρεεῖ ὁ ποταμός Ὅχθαί δὲ καλοῦνται αἱ πλευραὶ τῆς κοίτης τοῦ ποταμοῦ (δειξιά καὶ ἀριστερὰ ὅταν κατέρχηται τις τὸ ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ). Ὅσοι δὲ πο-

ταμοὶ ρέουσι τὸν χειμῶνα μόνον λέγονται *χειμαρροὶ ἢ ξηροπόταμοι*.

ΣΗΜ.—Οἱ πλείστοι τῶν ποταμῶν τῆς Κρήτης εἶναι *χειμαρροὶ* σχηματιζόμενοι ἐκ τῶν βροχῶν καὶ τῶν χιόνων καὶ ξηραινόμενοι κατὰ τὸ θέρος.

Διαρκῶς ρέοντες εἰσὶ μόνον οἱ ἑξῆς:

1) Ὁ **Καιρίτης** καὶ κατὰ τὰς ἐκβολὰς **Πλατανιαῆς** (Ἰάρδανος) πηγάζων ἐκ τοῦ χωρίου *Μεσκληῶν* καὶ ἐκ τοῦ χωρίου *Ἀγυιάς* τῆς Κυδωνίας καὶ χυνόμενος εἰς τὸν κόλπον *Κυδωνίας* παρὰ τὸ χωρίον *Πλατανιαῆ*.

ΣΗΜ.—Ὁ **Καιρίτης** πηγάζει ἐκ τοῦ χωρίου *Μεσκληῶν*. Ἐκ δὲ τοῦ χωρίου *Ἀγυιάς* ἐκ μεγάλης πηγῆς πηγάζει ἕτερος ποταμὸς καλούμενος *Ξεκωλωμένος*. Ἀμφότεραι αἱ πηγαὶ αὗται ἐνοῦνται παρὰ τὸ χωρίον *Πατελάρι*, πέραν τοῦ ὁποίου σχηματίζεται εἰς ποταμὸς λαμβάνων τὸ ὄνομα *Πλατανιαῆς*.

2) Ὁ **Κοιλιάρης** βαθύς καὶ ὀρμητικὸς ποταμὸς, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀλιεῦνται καὶ ἰχθυὲς πηγάζων ἐκ τοῦ χωρίου *Στύλου* τοῦ Ἀποκρῶνου καὶ χυνόμενος εἰς τὸν κόλπον τῆς Σούδας.

3) Ὁ **Γέρω-ποταμὸς** (Ὀάξης) ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ *Μυλοποτάμου* πηγάζων ἐκ τοῦ ὄρους *Ἰῶης* καὶ χυνόμενος πρὸς Δ. τῆς κωμοπόλεως *Καστέλλι*.

4) Ὁ **Γιόφυρος** (Θηρὴν) σχηματιζόμενος ἐκ τῶν ὑδάτων τοῦ *Μαλεβυζίου* καὶ χυνόμενος μεταξὺ *Ἡρακλείου* καὶ τοῦ χωρίου *Ρογδιὰ* πρὸς Β. Παρὰ τοῦτον, κατὰ τὸν μῦθον, ὁ *Ζεὺς* ἐγέννησε τὴν Ἀθηνᾶν.

5) Τοῦ **Παντελιοῦ-Σκλαβοδηιάκου** (τῶν *Διδύμων*) ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ *Σητείας* ἐνούμενος μετὰ τοῦ ποταμοῦ *Ζοῦ* καὶ χυνόμενος εἰς τὸν κόλπον *Σητείας*.

6) Ὁ **Γερωπόταμος** (Ληθαῖος) σχηματιζόμενος ἐκ τῶν ὑδάτων τῆς *Μεσαρᾶς* καὶ χυνόμενος εἰς τὸν κόλπον τῶν *Ματᾶλων*, κάτωθι τῆς κόμης «*Τυμπάκι*».

7) Ὁ **Μέγας ποταμὸς** (*Μασαλίας*) πηγάζων ἐκ τῆς φά-

ραγγος «Κουρταλιώτικου φαραγγιοῦ» ἐν Ἀγίῳ Βασιλείῳ, καὶ χυ-
νόμενος πρὸς Ν. εἰς τὸν ὄρμισκον τῆς «Λίμνης» πρὸς Δ. τοῦ ἀκρω-
τηρίου *Μελίσσης*.

8) Ὁ Σαμαριανὸς — Ἀγιᾶς Ρουμέλης πηγάζων ἐκ τοῦ
βάθους τῆς φάραγγος Σαμαριᾶς — Ἀγιᾶς Ρουμέλης, ρέων δὲ διὰ τῶν
καλυμμένων «Πορτῶν» καὶ χυνόμενος εἰς τὸν ὄρμισκον Ἀγιᾶς
Ρουμέλης πρὸς Ν.

9) Ὁ Κακοδικιανὸς — Βλυθιανὸς (Στράτας), ποταμὸς
πηγάζων (ἐκ διαφόρων πηγῶν) ἐκ τῶν ὑπωρειῶν τοῦ ὄρους «Ἀπο-
πηγάδι» καὶ χυνόμενος εἰς τὸν ὄρμον Παλαισχώρας πρὸς Ν.

ΣΗΜ — Πλεῖστοι χεῖμαρροι (ξηροπόταμοι) ὑπάρχουσι ἐν ἀπά-
σαις ταῖς Ἐπαρχίαις τῆς Νήσου Ἐκ τῶν ὀνομαστοτέρων τοιού-
των εἰσὶν ὁ Ταυρωνίτης ἐν Κισάμῳ, εὐρύτατος χεῖμαρρος,
ἄλλοτε ἀδιάβατος ἐν καιρῷ βροχῶν ἐφ' ᾧ κατεσκευάσθησαν δύο
συνεχεῖς ἰσχυρὰ σιδηρὰ γέφυρα, χυνόμενος εἰς τὸν ὄρμον Κο-
λυμπαρίου. Ὁ Λαγκᾶς — Ἀποσελέμης (ἀμποῦ σαλέμ = πα-
τὴρ τοῦ Σαλέμ) ἐν Πεδιάδι, ἐφ' ᾧ ὡσαύτως κατεσκευάσθη σιδηρὰ
γέφυρα, χυνόμενος παρὰ τὸ χωρίον Γοῦδες εἰς τὴν παραλίαν
Ἡρακλείου πρὸς Β. Περὶ τῶν λοιπῶν χεῖμαρρων ἐν τοῖς οἰκείοις
κεφαλαίοις περὶ Ἐπαρχιῶν.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Τίνες πηγαὶ ἐνοῦνται καὶ ποῦ ἀφ' ὅπου καὶ πέραν ὀνομάζεται ὁ ποτα-
μὸς *Πλατανιάς*; Πῶς κυρίως ὀνομάζεται ὁ *Πλατανιάς*; Εἰς ποίαν Ἐπαρχίαν
κεῖται ὁ *Κοιλιάρης*; Ἐκ τίνων ὑδάτων σχηματίζεται ὁ *Γιόφυρος* καὶ τί
μυθολογικὸν γνωρίζεις περὶ τούτου; Πῶς ὀνομάζεται παρὰ τοῖς ἀρχαίοις
ὁ ποταμὸς τοῦ *Παντελιοῦ* καὶ πῶς ὁ *Γέρω-ποταμὸς*; Πόθεν διέρχεται καὶ
ποῦ χύνεται ὁ *Μέγας ποταμὸς*; Εἰς ποῖον ποταμὸν ἀλιεύονται ἰχθύες; Ποῖοι
ποταμοὶ χύνονται πρὸς Β; Ποῦ χύνεται ὁ *Κακοδικιανὸς* — *Βλυθιονὸς* ποτα-
μὸς, καὶ ποῦ ὁ *Σαμαριανὸς*;

ΟΡΗ

ΣΗΜ. — Ὅρος ὀνομάζεται μέρος ξηρᾶς ὑψηλότερον κείμενον
τῶν πέριξ τόπων εἰς τὸ ὁποῖον ἢ ἀναβαίνομεν μετὰ δυσκολίας
ἢ δὲν δυνάμεθα ν' ἀναβῶμεν διόλου Κορυφῆ ἢ ἄκρῳρειά
λέγεται τὸ ὑψηλότερον μέρος τοῦ ὄρους (εἰς τὴν ὁποίαν δὲν

δυνάμεθα ἐνίοτε ν' ἀναβῶμεν). Ὑπώρειαι δὲ ἢ πρόποδες τὸ χαμηλότερον μέρος τοῦ ὄρους. Κλιτύες δὲ ὀνομάζονται αἱ πλευραὶ τοῦ ὄρους αἱ ὁποῖαι κεῖνται μεταξὺ τῆς κορυφῆς καὶ τῶν ὑπωρειῶν. Μικρότερον τοῦ ὄρους (κάτω τῶν 500 μέτρων) λέγεται βου νό ν. Μικρότερον δὲ τοῦ βου νοῦ (κάτω τῶν 200 μέτρων ὕψους) ὀνομάζεται λοφός ἢ λοφίσκος.

Μεγάλαι σειραὶ ὄρεων ἀποτελοῦσαι συνεχεῖς ὄροστοιχίας δὲν ὑπάρχουσιν ἐν Κρήτῃ ἀλλὰ μόνον μικραὶ σειραὶ καὶ ὑψηλὰ ὄρη, τὸ πλεῖστον τοῦ ἔτους χιονοσκεπῆ, καὶ ἐν πολλοῖς δασώδη. Εἶναι ὅμως ὀνομαστά πάντα διότι ἐν αὐτοῖς κατὰ τὰς διαφόρους ἐπαναστάσεις συνήφθησαν ἐνδοξοὶ μάχαι καὶ διότι ἐχρησίμευσον ὡς κρησφύγετον ἢ καταφύγιον τῶν ἐπαναστατῶν Κρητῶν καὶ τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν ὁπόταν οἱ ἐχθροὶ ἠνάγκαζον αὐτοὺς ἵνα καταφεύγωσιν εἰς αὐτά.

Ἐπισημότερα ὄρη τῆς Κρήτης εἰσὶ τὰ ἑξῆς :

1) Ὁ Ψηλωρεΐτης (Ἴδη) ὕψους 2498 μέτρων, εἶναι τὸ ὑψηλότερον ὄρος τῆς Κρήτης. Ἀνυψοῦται περὶ τὸ μέσον τῆς Νήσου διακλαδίζεται δὲ εἰς τὰς ἐπαρχίας Μυλοπόταμον, Πυργιώτισσαν, Μονοράτσιον καὶ Ἀμάριον. Αἱ κορυφαὶ αὐτοῦ εἶναι ἀχμηραὶ, ὀλίγα δὲ δασώδη μέρη ἐν αὐτῷ ὑπάρχουσιν. Κατὰ τὴν μυθολογίαν ἐν αὐτῷ ἀνετράφη ὁ Θεὸς τῶν Ἑλλήνων Ζεὺς. Ἐκ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ φαίνεται σχεδὸν ὅλη ἡ Κρήτη, ἡ νῆσος Γαῦδος καὶ πολλαὶ Ἑλληνικαὶ νῆσοι. Πρὸς Α. αὐτοῦ κεῖται τὸ ὄροπέδιον τῆς «Νίδας» κείμενον 5000 περίπου πόδας ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης κύκλῳ τοῦ ὁποῦ ἀναβλύζουσι πολλαὶ πηγαί. Ἐν τῷ ὄροπέδιῳ δὲ τούτῳ ἀνεκαλύφθη ἐσχάτως τὸ «Ἰδαῖον ἄντρον» τὸ ἀρχαῖον « Ἀρκέσιον » καλούμενον.

2) Τὰ Λευκὰ ὄρη (Μαδάρες) ὧν ἡ ὑψηλότερα κορυφή ἔχει ὕψος 2403 μέτρων. Τὰ ὄρη ταῦτα κατέχουσιν ὀλόκληρον τὴν ἐπαρχίαν Σφακίων διακλαδίζονται δὲ εἰς τὰς ἐπαρχίας Ἀποκόρωναν, Κυδωνίαν καὶ Σέλινον. Εἶναι μεγαλειτέρας ἐκτάσεως τοῦ Ψηλωρεΐτου καὶ μᾶλλον ἀπότομα αὐτοῦ, δασώδη εἰς πολλὰ μέρη καὶ πλείοτερον κατὰ τὰ πρὸς Νότον μέρη μὲ ἀφθόνους πηγὰς ὑδάτων καὶ θαυμασίων φαράγγων. Ἐπ' αὐτῶν κεῖται τὸ ὄροπέδιον Ὁμαλός.

Ἵψηλότεραι κορυφαὶ τῶν Λευκῶν ὄρεων εἶναι ἡ τοῦ Θεοδώρου, ἢ Πάχνης, τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τὸ Πλακοσέλι, ὁ Γκίγκιλος, ἢ Ἄγκαθωπή, ὁ Βωλακιᾶς, τὸ Ψηλάφι, τοῦ Γαλάτη, τῆς Γραῆς ὁ σωρὸς καὶ τῆς Γραῆς τὸ Σκιό. Πασῶν δὲ ἡ ὑψηλότερα ἡ τοῦ Θεοδώρη.

3) Ἡ Δίκτη (Λασηθειώτικα ὄρη) 2155 μέτρων ὕψους. Τὸ ὄρος τοῦτο περικλείει τὸ Λασηθιον, διακλαδίζεται δὲ πρὸς τὰς ἐπαρχίας Πεδιάδα, Βιάννον καὶ Μιραμπέλλον. Ἵψηλότεραι κορυφαὶ αὐτοῦ εἶναι ὁ Ἀφέντης Χριστὸς πρὸς τὴν ἐπαρχίαν Βιάννου καὶ ὁ Ἀφέντης πρὸς τὴν Πεδιάδα. Ἐπ' αὐτοῦ φύεται τὸ φυτὸν «Δίκταμος».

4) Ὁ Κέδρος (τὸ Κέδριον) 2000 περίπου μέτρων ὕψους. Τὸ ὄρος τοῦτο κεῖται μεταξὺ τῶν ἐπαρχιῶν Ἀμαρίου καὶ Ἁγίου Βασιλείου εἶναι γυμνὸν δένδρων ἀλλὰ κατάρρυτον ἐκ πηγαίων ὕδατων.

5) Τὸ Ἀποπιγάδι 1500 μέτρων περίπου ὕψους κείμενον μεταξὺ τῶν ἐπαρχιῶν Σελίνου Κυδωνίας καὶ Κισάμου γυμνὸν δένδρων, εἰς τὰς ὑπῤωρειὰς τοῦ ὀποίου γύρωθεν κεῖνται τὰ χωρῖα Σέμπρωνας, Παλ Ρούματα, Σπίνα καὶ Ἁγία Εἰρήνη, καὶ

6) Ὁ Ἅγιος Δίκαιος σήμερον Ἀϊ-Δίκιος ὕψους 1500 περίπου μέτρων μεταξὺ τῶν ἐπαρχιῶν Σελίνου καὶ Κισάμου γυμνὸν ὡσαύτως δένδρων, ἐξ οὗ φαίνονται καὶ τὰ Χανία.

ΣΗΜ — Ἐν ταῖς πλείσταις τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Νήσου ὑπάρχουσι πολλὰ ὄρη ἔχοντα ὕψος ἀπὸ 500—2000 μέτρων πλήρη δενδρυλλίων κλπ., ἀλλὰ περὶ τούτων ἐν τῷ περὶ ἐπαρχιῶν κεφαλαίῳ.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Ποῖον εἶναι τὸ ὑψηλότερον ὄρος τῆς Κρήτης; ἐπὶ τίνων ὄρεων κεῖται τὸ «Ἰδαῖον ἄντρον»; Πόσον ὕψος ἔχουσι τὰ Λευκὰ Ὄρη; Εἰς τίνας ἐπαρχίας διακλαδίζεται τὸ ὄρος Δίκτη; Ποῦ κεῖται τὸ ὄρος «Ἅγιος Δίκαιος»; Εἰς ποῖον μέρος κατὰ τὴν μυθολογίαν ἀνετράφη ὁ θεὸς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων Ζεὺς; Ποῖα τῶν ὄρεων Κρήτης εἶναι τὰ μᾶλλον δασώδη; Πόσον εἶναι τὸ ὕψος τοῦ Ψηλωρεῖτου; Ποῖον ὀροπέδιον κεῖται ἐπὶ τῶν Λευκῶν ὄρεων; Ποῖαι εἶναι αἱ ὑψηλότεραι κορυφαὶ τῆς «Δίκτης» καὶ ποῖαι αἱ τῶν Λευκῶν ὄρεων; Εἰς τίνος ὄρους τὰς κλιτύας κεῖνται τὰ χωρῖα Σέμπρωνας καὶ Σπίνα; Ποῖον τὸ ὕψος τοῦ ὄρους «Κέδρος» καὶ ποῦ κεῖται;

ΛΙΜΝΑΙ

ΣΗΜ. — Λίμνη λέγεται μεγάλη ποσότης καὶ ἑκτασις ὕδατος τὸ ὁποῖον περικλείεται γύρωθεν ὑπὸ ξηρᾶς.

Ἡ μόνη λίμνη, ἣτις ὑπάρχει ἐν Κρήτῃ, εἶναι ἡ τοῦ **Κουρνᾶ** (Κορρησία) ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ Ἀποκορώνου, ἣτις οὐδέποτε ἀποξηραίνεται, καὶ ἐν ἣ ἀλιεύονται ἐγγέλεις.

ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΙ

ΣΗΜ. — Χερσόνησος λέγεται τμήμα ξηρᾶς τὸ ὁποῖον ἀφ' ἑνὸς μὲν μέρους συνδέεται μετὰ τῆς Ἠπείρου (ἢ τῆς λοιπῆς Νήσου) διὰ λαιμοῦ ξηρᾶς, ἀπὸ δὲ τῶν λοιπῶν μερῶν περιδρέχεται ὑπὸ τῆς θαλάσσης.

Αἱ ἐν Κρήτῃ χερσόνησοι εἰσὶν αἱ ἑξῆς·

1) Τὸ **Ἀκρωτήρι** (Κύαμεν) ἐν Κυδωνίᾳ ἐν ᾧ εἰσι πλεῖστα χωρία κατωκημένα, καὶ ὅπερ ἐνοῦται μετὰ τῆς λοιπῆς ἐπαρχίας διὰ τοῦ ἰσθμοῦ ὅστις σχηματίζεται ἀπὸ τῆς κωμοπόλεως Χαλέπας μέχρι τοῦ λιμένος τῆς Σούδας καὶ

2) Ἡ **Συτεία** ἣτις ἐνοῦται μετὰ τῆς λοιπῆς Κρήτης διὰ τοῦ ἰσθμοῦ ὅστις σχηματίζεται ἀπὸ τὸν Παχὸν ἄμμον τῆς Ἱεραπέτρας μέχρι τῆς κωμοπόλεως Ἱεραπέτρας.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Πόσας λίμνας ἔχει ἡ Κρήτη; Ποῦ κεῖται ἡ λίμνη τοῦ «Κουρνᾶ»; Πῶς ὠνομάζετο τὸ Ἀκρωτήρι παρὰ τοῖς ἀρχαίοις; Πόσας καὶ τίνας χερσονήσους ἔχει ἡ Νῆσος; Πῶς ἐνοῦται ἡ χερσόνησος «Συτεία»; μετὰ τῆς λοιπῆς Κρήτης;

ΠΕΔΙΑΔΕΣ

ΣΗΜ. — Πεδιάς ὠνομάζεται ἑκτασις γῆς μεγάλη σχετικῶς ὀμαλὴ καὶ καλλιεργήσιμος, μικρὰς ἔχουσα ἀνωμαλίας ἢ λοφίσκους. Κοιλίας δὲ ἑκτασις γῆς μικροτέρα τῆς πεδιάδος κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον κοιλία χαμηλὰ δὲ μεταξὺ ὄρεων ἢ βουνῶν ἢ λόφων κειμένη.

*Επισημότεραι πεδιάδες ἐν Κρήτῃ εἰσὶν αἱ ἑξῆς :

1) Ἡ τῆς **Μεσαράς** ἀνήκουσα εἰς τὰς ἐπαρχίας *Πυργιώτισαν, Καινούριον καὶ Μονοφάτσι*, ἔχουσα μῆκος 25 περίπου μιλίων καὶ πλάτος 7, παράγουσα ἀφθόνους δημητριακοὺς καρποὺς καίτοι τὸ πλεῖστον ἀκαλλιέργητος.

2) Ἡ τῆς **Ἱεραπέτρας** εὐφορος ὡσαύτως ἔχουσα μῆκος 15 περίπου μιλίων πλάτος δὲ 4.

ΣΗΜ.—Αἱ λοιπαὶ τῆς Κρήτης πεδιάδες δυνάμεναι νὰ κληθῶσι *μᾶλλον κοιλάδες*, εἶναι ὡσαύτως λίαν εὐφοροί, αἱ πολλαὶ δὲ κατάφυτοι ἀπὸ ἐλαίας, πορτοκαλέας καὶ λοιπὰ ὀπωροφόρα δένδρα. Ἐκ πασῶν τούτων αἱ εὐφορώτεραι εἰσὶν: 1) Ἡ τῆς **Κυδωνίας** ἀρχομένη ἀπὸ Σούδας μέχρι τῶν χωρίων Δαράτσου καὶ Γαλατᾶ κατάφυτος ἐξ ἐλαιῶν καὶ ὀπωροφόρων δένδρων καὶ ἀπὸ Δαράτσου μέχρι τῶν χωρίων Φουρνὲ, Σκηνὲ, Βασιολάκου καὶ Κουφοῦ, πλήρης ἐλαιῶν, πορτοκαλεῶν, μανδαρινέων καὶ ἄλλων ὀπωροφόρων δένδρων 2) Ἡ τῆς **Κανδάνου** ἐν Σελίνῳ μετὰ τὰς πρόσδοφθόρους καὶ μεγάλας ἐλαίας τῆς. 3) Ἡ τῆς **Σπηλιάς** καὶ **Καστελλίου** ἐν Κισάμῳ μετὰ τὰς ἀμπέλους τῆς κλπ. 4) Ἡ τοῦ **Μυλοποτάμου**. 5) Ἡ τῆς **Σπειρίας** καὶ ἄλλαι τινές.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Ποία εἶνε ἡ μεγαλυτέρα πεδιάς τῆς Νήσου; Πόσον μῆκος ἔχει ἡ πεδιάς τῆς *Ἱεραπέτρας* καὶ πόσον ἡ τῆς *Μεσαράς* καὶ πόσον πλάτος; Τί παράγει ἡ πεδιάς τῆς *Μεσαράς*; Ποῖαι εἶναι αἱ σπουδαιότεραι πρόσδοι τῆς κοιλάδος *Κανδάνου*; Ποίας ἄλλας σπουδαίας πεδιάδας ἡ κοιλάδας ἔχει ἡ Νῆσος;

ΟΡΟΠΕΔΙΑ

ΣΗΜ.—Ὁροπέδιον ὀνομάζεται ἕκτασις γῆς ὀμαλὴ καὶ ὑψηλὰ κειμένη ἐπὶ ὄρεων.

*Επισημότερα ὀροπέδια ἐν Κρήτῃ εἰσὶ τὰ ἑξῆς:

1) Ὁ **Ὀμαλὸς** (2100 μέτρων ὕψους ὑπεράνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης) ἀνήκων μόνον εἰς τὰς ἐπαρχίας *Κυδωνίαν καὶ Σέλιον* καὶ ἔχων περιφέρειαν τριῶν περίπου ὠρῶν. Ἐν τούτῳ παράγονται δημητριακοὶ καρποὶ καὶ μεγάλη ποσότης γεωμῆλων εἶναι δὲ

χρήσιμος και εἰς νομὴν προβάτων. Ἔχει δὲ τρεῖς πόρους (εἰσόδους) δι' ὧν εἰσέρχεται τις ἐν αὐτῷ. Τὰ Νεραντζόπορα δι' ὧν εἰσέρχονται οἱ Λακκιῶται, τὸν Ἅγιον Θεόδωρον δι' οὗ εἰσέρχονται οἱ Σελυνιῶται και τὸ Συλόσκαλον (Κακὴ Σκάλα) δι' οὗ διέρχονται και κατέρχονται οἱ μεταβαίνοντες εἰς Σαμαριὰν και Ἀγίαν Ρουμέλην τῶν Σφακιῶν και τ' ἀνάπαλιν. Ἐν τῷ Ὀμαλῷ οἱ Λακκιῶται και Σελυνιῶται ἐκτίσαν λιθοκτίστους οἰκίσκους χρησίμους και ὡς ποιμνιστάσια (Μιτάτκ) αὐτῶν και εἰς διαμονὴν των καθ' ὃν χρόνον σπεύρουσιν. Ἐντὸς τοῦ Ὀμαλοῦ ὑπάρχουσι 3—4 καταβόθραι ἢ χῶνοι ὅπως παρὰ τῶν χωρικῶν ὀνομάζονται διὰ τῶν ὁποίων τὰ ὕδατα τῶν βροχῶν και τὰ ἐκ τῶν χιόνων βυθίζόμενα καταπίνονται. Πλησίον δὲ τοῦ πόρου Νεραντζόπορα κεῖται σπήλαιόν τι καλούμενον τοῦ «Τζαηὶ ὁ σπήλιος» εὐρύ, ὑψηλὸν ἀνώμαλον ἀπολλήγον εἰς κρημνῶδες χάος ἀποτελοῦν μέγαν χῶνον πρὸς ὃν ρέουσι και καταβροχθίζονται ἐν καιρῷ μεγάλων βροχῶν τὰ ὕδατα τοῦ Ὀμαλοῦ.

Ἐν τῷ Ὀμαλῷ κατὰ τὸ ἔτος 1869 οἱ Ἀρχηγοὶ τῶν ἐπαναστατῶν τῶν Δυτικῶν Ἐπαρχιῶν πληροφορηθέντες ἀσφαλῶς ὅτι κατεδικάσθη και πόλιν ἢ Κρήτη ὑπὸ τῆς Εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας ἵνα μένη ὑπὸ τὸν Τουρκικὸν ζυγόν, ἔλαβον τὴν σκληρὰν ἀπόφασιν ἵνα καταθέσωσι τὰ ὄπλα τοῦθ' ὅπερ και ἔπραξαν.

2) Τὸ ὄροπέδιον Λασηθείου ὅπερ σχηματίζει τὴν εὐφορον ταύτην πεδιάδα κείμενον ἐν τῷ κέντρῳ περίπου τῶν ὀμωνύμων ὄρέων. Ἐν αὐτῷ κεῖται τὸ χωρίον Ἅγιος Κωνσταντῖνος. Παρὰ δὲ τοὺς πρόποδας τῶν περιβαλόντων τὸ ὄροπέδιον τοῦτο ὄρέων κεῖνται 17 χωρία και δύο Μοναί. Καὶ ἐν μὲν τῷ ὄροπεδίῳ παράγονται δημητριακοὶ καρποὶ και γεώμηλα, περὶ δὲ τὰ χωρία καλλιεργοῦνται μηλέαι, ἀπὴδέαι κλπ. Καὶ ἐνταῦθα ὑπάρχει χῶνος ἐν ᾧ καταβροχθίζονται τὰ ὄμβρια ὕδατα και

3) Ὁ Ὀμαλὸς τοῦ Λασηθείου πρὸς Δ. τῆς κορυφῆς τῆς Δίτης Ἀφέντης Χριστὸς πρὸς τὸ μέρος τῆς Βιάννου μὲ λιμνάζοντα ὕδατα ἐν τῷ κέντρῳ. Τὸ ὄροπέδιον τοῦτο ἔχει περίπου τὸ αὐτὸ

ὕψος μὲ τὸν Ὀμαλὸν τῶν Λευκῶν Ὀρέων, ἀλλ' ἢ ἐν αὐτῷ παραγωγὴ δημητριακῶν καρπῶν εἶναι μικρά. Καὶ ἐν αὐτῷ ὑπάρχει *χῶνος* ἐν ᾧ βυθιζόμενα τὰ ὕδατα καταπίνονται ἀλλ' ἐκρέουσι διὰ τοῦ «Κρύου» ποταμοῦ καὶ χύνονται εἰς τὸν ὄρμον τῆς Ἄρβης.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Πῶς ὀνομάζεται τὸ ὄροπέδιον Λασηθείου; Τί παράγει ὁ Ὀμαλὸς τῶν Λευκῶν Ὀρέων; Τί γίνονται τὰ ὕδατα τῶν βροχῶν ἐν τοῖς ὄροπέδιοις τούτοις; Ὅποιον ἱστορικὸν γεγονός συνέβη ἐν τῷ Ὀμαλῷ τῶν Λευκῶν Ὀρέων; Πόσα χωρία κεῖνται εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄροπέδιου Λασηθείου; Ἐν τίνι ὄροπέδιῳ λιμνάζουσι τὰ ὕδατα ἐν τῷ κέντρῳ; Πόσους καὶ τίνας πόρους ἔχει ὁ «Ὀμαλὸς» τῶν Λευκῶν Ὀρέων; Ποῦ κεῖται τὸ χωρίον Ἅγιος Κωνσταντῖνος;

ΦΑΡΑΓΓΕΣ

ΣΗΜ. — Παρὰ τὰς ὑψωρίας τῶν ὀρέων μεταξὺ αὐτῶν ἢ μεταξὺ βουνοῦ ἢ λόφου σχηματίζονται βαθεῖαι καὶ στεναὶ (βαταὶ) ρωγαὶ (σχισμάδες). Αἱ τοιαῦται σχισμάδες ὀνομάζονται *φάραγγες* παρὰ δὲ τῶν χωρικῶν *φάραγγια*.

Ἐπισημότεραι τοιαῦται *φάραγγες* εἶνε αἱ ἐξῆς: Ἡ τῆς Ἁγίας Εἰρήνης ἢ τ' Ἀγιερηνιώτικο *φάραγγι* ἐν Σελλίνῳ ἢ στενωτέρα καὶ ἀνωμαλωτέρο *φάραγγ* τῆς Κρήτης. Ἡ διάβασίς τῆς μέχρις ἐνὸς σημείου τυγχάνει λίαν δυσχερῆς, πέραν δὲ τούτου πρὸς Ν. ἀδιαπέραστος. Περὶ τὸ κέντρον ἔχει ὕψος ἄνω τῶν 500 μέτρων, δι' αὐτῆς δὲ ρεεῖ ὁ Ἀγιερηνιώτης χεῖμαρρος ποταμὸς. Ἡ *φάραγγ* αὕτη ἐχρησίμευσεν ὡς κρησφύγετον ἀσφαλές πλείστων χριστιανικῶν οἰκογενειῶν κατὰ διαφόρους ἐπαναστάσεις, κατὰ δὲ τὴν ἐπανάστασιν 1821 ἔκτισαν καὶ ἐντὸς αὐτῆς οἰκίαν, ὧν σώζονται ἐρείπια ἔτι καὶ σήμερον — Ἡ τῆς Σαμαριάς — Ἁγίας Ρουμέλης ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Σφακιῶν, ἣτις συγκοινωνεῖ διὰ τοῦ πόρου *Συλοσκάλου* μὲ τὸν Ὀμαλὸν τῶν Λευκῶν Ὀρέων. Ἐντὸς αὐτῆς κεῖται τὸ χωρίον Σαμαριά εἰς δὲ τὸ Νότιον μέρος παρὰ τὴν θάλασσαν τὸ χωρίον Ἀγία Ρουμέλη. Τὸ στενώτερον μέρος τῆς *φάραγγος* ταύτης εἶναι εἰς τὴν θέσιν «Πόρτες» πλάτους τριῶν περίπου μέτρων, ὕψους δὲ ἄνω τῶν 1000 μέτρων, ἀδιάβατον κατὰ τὸ πλεῖστον τοῦ χει-

μῶνος διότι διὰ ταύτης ρεεὶ ὁ Σαμαριανὸς ποταμὸς. Ἡ φάραγξ αὕτη εἶναι ἡ μεγαλυτέρα καὶ θαυμασιωτέρα τῆς Νήσου.

ΣΗΜ. — Καὶ ἄλλαι πολλαὶ φάραγγες εὐρίσκονται ἐν Κρήτῃ, ὡς ἡ τοῦ Θερίσου ἐν Κυδωνίᾳ, ἡ τοῦ Στύλου ἐν Ἀποκορώνῳ ἢ τῆς Ἀραδαίνης καὶ Νίμπρου ἐν Σφακίοις, (ἧτις λέγεται καὶ ἡ στενωτέρα πασῶν τῶν φαράγγων) ἡ τοῦ Πετρὸ ἐν Ρεθύμνῃ κλπ κλπ. ἀλλὰ περὶ τούτων ἐν τῷ περὶ ἐκάστης τῶν ἐπαρχιῶν ἰδίῳ κεφαλαίῳ.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Τί ἐστὶ φάραγξ; Ποία εἶναι ἡ θαυμασιωτέρα καὶ μεγαλυτέρα τῆς Νήσου; Ἀπὸ τίνα φάραγγα διέρχεται ὁ Ἀμυρηνιώτης ποταμὸς; Ποῦ κεῖται ἡ θέσις «Πόριτες»; Πόθεν εἰσέρχεται τι εἰς τὴν φάραγγα Σαμαριᾶς-Ἀγίας Ρουμέλης ἀπὸ Νότον καὶ πόθεν ἀπὸ Βορρᾶ; ὅπόσον ὕψος ἔχει τὸ Ἀμυρηνιώτικο φαράγγι κατὰ τὸ κέντρον καὶ ποῦ κεῖται;

ΝΗΣΟΙ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

ΣΗΜ. — Νῆσος καλεῖται μέρος ξηρᾶς πανταχόθεν ὑπὸ τῶν ὑδάτων περιβρεχόμενον.

Ἡ Κρήτη ἔχει πολλὰς Νήσους καθ' ὅλας αὐτῆς τὰς παραλίας, ἔλλα πάσας, ἐκτὸς τῶν νήσων Γαύδου καὶ Σπιναλόγγας, ἀκατοικήτους καὶ ἐν μέρει βραχῶδεις καὶ ξηρὰς, τὸ πλεῖστον δὲ ἄνευ ποσίμου ὕδατος καὶ χρησίμους μόνον εἰς βοσκὴν αἰγοπροβάτων. Ἐκ τῶν ἀκατοικήτων τούτων νήσων ἱστορικῶς ἐπισημότεραι εἰσὶν αἱ ἑξῆς:

Ἡ Γραμβοῦδα μετὰ τῆς Παλαιογραμβούσης (Κωρύκλαι νῆσοι). — Ἡ νησις Θεοδωροῦ (πάλαι Ἀνοίτιον). — Ἡ παλαιὰ Σοῦδα (Βουδουραί, Λευκαὶ γῆσοι). — Καὶ τὰ Ἐλαφονήσια.

ΣΗΜ. α'. — Ὁ διδάσκαλος ὀφείλει νὰ διδάξῃ ὁποῖα ἱστορικὰ γεγονότα συνέβησαν ἐν ἐκάστῃ τῶν νησίδων τούτων.

ΣΗΜ. β'. — Περὶ Γαύδου ἐν τῷ κεφαλ. περὶ τῆς ἐπαρχίας Σφακίων περὶ δὲ Σπιναλόγγας ἐν τῷ κεφαλ. περὶ τῆς ἐπαρχίας Μιρομπέλλου.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Ποῖαι τῶν νησίδων Κρήτης κατοικοῦνται; Ἐχουσι πόσιμα ὕδατα αἰλοπαῖ τῆς Κρήτης νησίδες; Εἰς τί χρησιμεύουσι κυρίως αἱ πλεῖσται τῶν ἀκατοικήτων νησίδων; Ποῖαι νῆσοι ἐκαλοῦντο παρὰ τῶν Ἀρχαίων Κωρύκλαι; Πῶς ἐκαλεῖτο ἡ νησις Θεοδωροῦ τὸ πάλαι; Ποῦ κεῖνται αἱ Βουδουραὶ νῆσοι; Ποῦ ἡ Γαῦδος καὶ ποῦ ἡ Σπιναλόγγα;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄

ΚΛΙΜΑ, ΕΔΑΦΟΣ, ΠΡΟΪΟΝΤΑ κλπ.

Τὸ κλίμα τῆς Κρήτης εἶνε εὐκραέστατον καὶ ὑγιεινότατον, πρὸς τοῦτο δὲ συντελοῦσιν, ἡ θέσις αὐτῆς κειμένης ἐν τῇ εὐκράτῳ ζώνῃ ἢ πληθὺς τῶν ὀρέων τῆς καὶ ὁ σχηματισμὸς τοῦ ἐδάφους τῆς. Τοῦτου δ' ἔνεκεν καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἐκάλουν αὐτὴν *Νῆσον τῶν Μακάρων*.

Ἡ Κρήτη εἶναι λίαν εὐφορος τόπος καθότι πανταχοῦ σχεδὸν τὸ ἔδαφος αὐτῆς εἶναι προσοδοφόρον.

Παράγει ἐξαίρετα προϊόντα οἷον ἔλαιον, οἶνον, σταφίδα, χαρούπια, βελανίδια, ἀμύγδαλα, τυρόν, ἀνθότυρον, πορτοκάλια, μανταρίνια, κάσιανα, κίτρα καὶ μέταξαν, ἐξ ὧν πάντων γίνεται σπουδαία ἐξαγωγή ἐκ τῆς Νήσου.

Περιέχει δὲ πλεῖστα ὀρυκτὰ οἷον σίδηρον, θειόν, χρώματα, γαιάνθρακας, ἀκόνας καὶ ἄλλα, ὧν τινων ἢ ἐκμετάλλευσις ἤρξατο ἤδη.

Οὔσα ἀκαλλιέργητος τὸ πλεῖστον κατὰ τὰ πεδινὰ μέρη (Πεδιὰς Μεσαρῶς, Ὀμαλὸς Λευκῶν Ὀρέων, πεδιὰς Ἱεραπέτρας), δὲν παράγει ἐπαρκεῖς διὰ τὴν Νῆσον δημητριακοὺς καρπούς, τούτου δ' ἔνεκεν καὶ εἰσάγεται μεγάλη ποσότης ἀλεύρων ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, σίτου καὶ κριθῆς, ὡς καὶ πλεῖστα εἶδη ὀσπρίων.

Ἐκ δὲ τῶν τεχνητῶν προϊόντων γίνεται μεγάλη ἐξαγωγή σάπωνος ἀρίστης ποιότητος καὶ κατὰ δεύτερον λόγον Κονιάκ, κατασκευαζομένων ἀμφοτέρων ἐξ ἐγχωρίων ὑλικῶν καὶ δι' ἐγχωρίου βιομηχανίας. Ὡσαύτως ἐξάγονται καὶ ἀκατέργαστα δέρματα. Πάντα δὲ τὰ λοιπὰ τεχνητὰ προϊόντα ἢ εἰσάγονται ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἢ ἀτελῶς καὶ ἐν μικρᾷ ποσότητι κατασκευάζονται ἐν τῇ Νήσῳ. Οὕτω ἢ βιομηχανία ἐν Κρήτῃ εὐρίσκεται ἔτι εἰς τὰ σπάργανά τῆς.

Ἐν Κρήτῃ δὲν ὑπάρχουσι θηρία. Ὑπάρχουσι μόνον δηλητηρι-

ώδη τινά ζῶα, ὡς ἡ ἔχιδνα (ἦν οἱ κάτοικοι καλοῦσιν ὄχεντραν), σαυρίδιόν τι λευκόφθοιον ὅπερ καλοῦσι *λιακόνι* καὶ μαύρη τις ἀράχνη ἦν καλοῦσι *ρωγαλίδαν*. Ἄλλ' ἐκ τῆς προσβολῆς τινος τούτων δὲν ἐπέρχεται ἄμεσος θάνατος.

ΦΥΛΗ, ΓΛΩΣΣΑ, ΧΑΡΑΚΤΗΡ

Πάντες οἱ Χριστιανοὶ (Ὁρθόδοξοι) καὶ οἱ Μωαμεθανοὶ κάτοικοι τῆς Νήσου κατάγονται ἐκ τῆς αὐτῆς φυλῆς, τῆς Ἑλληνικῆς, καὶ λαλοῦσι τὴν αὐτὴν γλῶτταν τὴν Ἑλληνικὴν, (Κρητικὴν διάλεκτον), ἥτις κατόπιν τοσοῦτων κατακτήσεων παρέμεινεν ἡ ἀμιγέστερα ἐξ ὄλων τῶν ἐλληνικῶν διαλέκτων, καὶ ἔχουσι τὰ αὐτὰ ἦθη καὶ ἔθιμα, καθότι οἱ Μωαμεθανοὶ οὔτοι εἶνε ἀπόγονοι χριστιανῶν Ἑλλήνων ἀναγκασθέντων ἕνεκα τῶν καταπιέσεων τῶν Τούρκων γὰ ἐξομώσωσι κατὰ καιρούς.

Οἱ Κρήτες εἶνε φιλελεύθεροι, φιλοπάτριδες, φιλοπόλεμοι, ἀνδρείοι, φιλόξενοι, εὐφρεῖς, εὐρωστοὶ καὶ ὑψηλοὶ τὸ πλεῖστον, ἀλλὰ καὶ δεισιδαίμονες.

ΘΡΗΣΚΕΙΑ—ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ

Οἱ Κρήτες πρεσβεύουσι τὰ τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἥτις διοικεῖται ἐκκλησιαστικῶς ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Κρήτης, ἐδρεύοντος ἐν Ἡρακλείῳ, ἐκλεγομένου ὑπὸ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ ἐγκρινομένου ὑπὸ τοῦ Ἡγεμόνος τῆς Νήσου· καὶ ὑπὸ ἑπτὰ Ἐπισκόπων ἐκλεγομένων κατὰ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας καὶ ὑποκειμένων εἰς τὸν Μητροπολίτην.

Τὸ πολίτευμα τῆς Κρήτης εἶναι *Συνταγματικόν*. Διοικεῖται ὑπὸ Συνταγματικῆς Ἡγεμονίας τῆς Α. Β. Ὑψηλότητος τοῦ *Πρίγκιπος Γεωργίου* τῆς Ἑλλάδος, φέροντος τὸν τίτλον Ὑπάτου Ἀρμοστοῦ ἐν Κρήτῃ, διὰ τριμελοῦς (ἐκ τριῶν Συμβούλων) Κυβερνήσεως ὑπ' Αὐτοῦ διοριζομένης, διὰ 5 Νομαρχῶν καὶ 77 Δημάρχων, ὡσαύτως ὑπ' Αὐτοῦ διοριζομένων.

Ὁ Ἡγεμὼν θέτει τοὺς Νόμους μετὰ τῆς Βουλῆς ἐξ ἀντι-

προσώπων ἐκλεγμένων ὑπὸ τοῦ Λαοῦ διὰ τοῦ ἐνιαίου τῆς ψήφου, ἀσκεῖ τὴν ἐκτελεστικὴν Ἐξουσίαν διὰ τῶν τριῶν ἐπευθύνων Συμβούλων Του καὶ ἀπονέμει τὴν Δικαιοσύνην διὰ τῶν Δικαστηρίων. Ἐπίσημος γλῶσσα ἐν Κρήτῃ εἶναι ἡ Ἑλληνικὴ.

ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ

Ἡ Παιδεία ἐν Κρήτῃ εἶναι εὐρέως διαδεδομένη. Συνεστήθησαν δύο μὲν πλήρη Γυμνάσια τὸ ἓν ἐν Χανίοις, καὶ τὸ ἕτερον ἐν Ἡρακλείῳ. Πλήρες Διδασκαλεῖον ἐν Ἡρακλείῳ καὶ Ἑροδιδασκαλεῖον ἐν τῇ Μονῇ Ἁγίας Τριάδος ἐν Ἀκρωτηρίῳ Κυδωνίας. Τὰ δύο πλήρη Γυμνασια καὶ τὸ Διδασκαλεῖον τυγχάνουσιν ἀνεγνωρισμένα παρὰ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως.

Ὡσαύτως πολλὰ Ἑλληνικὰ σχολεῖα ἀνὰ πάσας τὰς ἐπαρχίας τῆς Νήσου· τρία Ἀνώτερα Παρθεναγωγεῖα ἐν Χανίοις, Ρεθύμνῃ καὶ Νεαπόλει μὲ 4 ἐνιαυσίους τάξεις ἕκαστον, ἕτερον Ἀνώτερον Παρθεναγωγεῖον ἐν Ἡρακλείῳ μὲ 5 ἐνιαυσίους τάξεις, πλεῖστα δὲ Δημοτικά σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων καθ' ἀπάσας τὰς ἐπαρχίας αὐτῆς.

Ὡσαύτως Μουσουλμανικὰ σχολεῖα (Παρθεναγωγεῖα, Δημοτικά σχολεῖα ἀρρένων κλπ.) συνεστήθησαν ἀλόγα πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν κατοίκων Μουσουλμάνων ἐν τῇ Νήσῳ.

Ἡ Δικαιοσύνη ἀπονέμεται διὰ τῶν δικαστηρίων. Ἐν Κρήτῃ ὑπάρχουσιν 27 Εἰρηνοδικεῖα, πέντε Πρωτοδικεῖα ἓν Ἐφετεῖον, ἐδρεῦον ἐν Χανίοις, τρία Κακορρομοδικεῖα ἐν ταῖς τρισὶ πόλεσιν, ἐξαρθώμενα πάντα ἐκ τῆς Ἀνωτέρας Διευθύνσεως τῆς Δικαιοσύνης, καὶ τὸ καλούμενον Συμβούλιον τῆς Δικαιοσύνης, οὔτινος τὰ καθήκοντα καὶ ἡ ἐξουσία ἀναγράφονται ἐν τῷ Κρητικῷ Συντάγματι.

ΔΗΜΟΣΙΑ ΑΣΦΑΛΕΙΑ—ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑ

Ἡ Δημοσία ἀσφάλεια ἐν Κρήτῃ τηρεῖται διὰ τοῦ σώματος τῆς Κρητικῆς Χωροφυλακῆς, ἣν διοικοῦσιν Ἴταλοι ἀξιωματικοί

ἔχοντες Ἀρχηγὸν τοῦ σώματος ἢ Διοικητὴν λοχαγὸν (Μοίραρχον) Ἴταλὸν ἐκ τοῦ σώματος τῶν Βασιλικῶν Καραβινοφόρων, καὶ ἐκ Κρητῶν ἰθαγενῶν προαχθέντων ἤδη διὰ τῆς ὑπηρεσίας μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ Ἀνθυπασπιστοῦ. Τὸ σῶμα τοῦτο ὑπάγεται εἰς τὰς διαταγὰς τῆς Ἀνωτέρας Διευθ. τῶν Ἐσωτερικῶν.

Ἡ συγκοινωνία ἐν μὲν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς Νήσου ἐκτελεῖται διὰ τῶν ἐπαρχιακῶν καὶ δημοτικῶν ὁδῶν καὶ διὰ μέσου τῶν ἀτμοπλοίων ἑλληνικῶν καὶ ξένων ἐταιρειῶν καὶ τῆς Κρητικῆς ἀκτοπλοίας, πρὸς δὲ τὸ Ἐξωτερικὸν διὰ τοῦ Κρητικοῦ ταχυδρομείου καὶ τῶν ἐν ταῖς πόλεσι Διεθνῶν ταχυδρομείων διὰ θαλάσσης καὶ διὰ μέσου ἀτμοπλοίων πεντάκις καὶ πλέον καθ' ἑβδομάδα καταπλέοντων εἰς τοὺς λιμένας αὐτῆς καὶ ἀποπλεόντων.

Ἡ ταχυδρομικὴ ὑπηρεσία ἐκτελεῖται τελείως καὶ ὑπὸ πᾶσαν ἐπιμέλειαν ταχέως καὶ ἀσφαλῶς, καθότι ἔχουσι συσταθῆ πλεῖστα ὅσα ταχυδρομικὰ γραφεῖα· ἀγροικοὶ δὲ διανομεῖς διανέμουσι τὴν ἀλληλογραφίαν τακτικώτατα εἰς πάσας τὰς πόλεις, κωμοπόλεις καὶ χωρὶα τῆς Νήσου. Πρὸ πολλοῦ δὲ λειτουργεῖ εὐεργετικὸν ταμειυτήριον καὶ γίνεται ἀποστολὴ ταχυδρομικῶν ἐπιταγῶν ἐν τε τῷ ἐσωτερικῷ καὶ τῷ ἐξωτερικῷ τῆς Νήσου.

ΜΟΝΑΙ—ΣΥΛΛΟΓΟΙ—ΣΗΜΑΙΑ

Ἐν Κρήτῃ ὑπάρχουσι **51 Μοναί**, ἐξ ὧν 48 Μοναὶ ἀνδρῶν καὶ 3 γυναικῶν. Ἐκ τούτων ἑπτὰ μὲν ἀνήκουσιν εἰς Ἱερὰ ἰδρύματα (Συναϊτικὴ, Ἀγίου Ὁρους κλπ.) μὴ Κρητικά, αἱ δὲ λοιπαὶ 44 εἰς τὴν Νήσον.

Σύλλογοι ἰδρύθησαν πλεῖστοι, γυμναστικός, παγκρήτιος δημοδιδασκαλικός, φιλαρμονικός κλπ. ἄλλ' οἱ πολλοὶ τούτων διελύθησαν ἀνεπισημῶς ἢ δὲν ἐξυπηρετοῦσι τὸν σκοπὸν δι' ὃν συνστάθησαν.

Ἡ σημαία τῆς Κρητικῆς πολιτείας εἶναι κυανόχρους διασχισμένη ὑπὸ λευκοῦ σταυροῦ πλην τοῦ ἄνω πρὸς τὰ ἀριστερὰ τετραγώνου ὅπερ εἶναι ἐρυθρὸν καὶ φέρει ἐν τῷ κέντρῳ λευκὸν ἀστέρα μὲ πέντε ἀκτῖνας.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ

Ἡ **Κρήτη** διοικητικῶς διαιρεῖται εἰς πέντε Νομούς.

1) *Χανίων*, 2) *Σφακίων*, 3) *Ρεθύμνης*, 4) *Ἡρακλείου* καὶ 5) *Λασηθίου*. Οὗτοι δὲ ὑποδιαιροῦνται εἰς τρεῖς πόλεις καὶ εἴκοσι ἐπαρχιακὰς περιφερείας περιλαμβανούσας τὸ ὅλον 77 Δήμους καὶ 1162 κωμοπόλεις καὶ χωρία.

ΝΟΜΟΣ ΧΑΝΙΩΝ

Ὁ Νομὸς οὗτος ἔχων κατοίκους 72,764 περιλαμβάνει τὴν πόλιν *Χανία* καὶ τὰς ἐπαρχίας ἢ ἐπαρχιακὰς περιφερείας *Κυδωνίαν*, *Κίσσαμον* καὶ *Σέλινον*.

ΧΑΝΙΑ—ΔΗΜΟΣ ΧΑΝΙΩΝ

Τὰ **Χανία** εἶναι πρωτεύουσα τῆς ὅλης Νήσου καὶ τοῦ Νομοῦ Χανίων, ἔδρα τοῦ Ἡγεμόνος, τῶν Γενικῶν Προξένων, καὶ τοῦ ἐπισκόπου Κυδωνίας καὶ Ἀποκορώνου.

Ἡ πόλις αὕτη μετὰ τῶν συνοικιῶν *Κοῦμ-Καπὶ*, *Καινούργιας-Χώρας*, *Βαρουσίου* (ἐκτὸς τοῦ τείχους ταύτης κειμένων), μετὰ τῆς κωμοπόλεως *Χαλέπας* καὶ τῶν χωρίων *Γαλατᾶ*, *Δαράτσου*, *Σταλοῦ*, *Περιβολίων*, *Μουρνιῶν* καὶ τῶν μετοχίων *Τοπαλι* ἀποτελοῦσι τὸν *Δῆμον Χανίων* ἔχοντα τὸ ὅλον κατοίκους 24,564 ἐξ ὧν 12,810 Χριστιανοί, 11,115 Ὀθωμανοὶ καὶ 639 Ἰσραηλῆται.

Τὰ **Χανία** περιβαλλόμενα ὑπὸ τειχῶν ἀνεγερθέντων ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν τῷ 1152, ὧν μέρος ἐκρημνίσθη ἤδη ὑπὸ τῆς Κρητικῆς Πολιτείας καὶ τοῦ Δήμου Χανίων, ἔχει ἐντὸς μὲν τῶν τειχῶν τὰ ἐξῆς Δημόσια, Δημοτικὰ καὶ Κοινοτικὰ Καταστήματα: τὰ Ἀνάκτορα τοῦ Ἡγεμόνος, τὸ Νομαρχιακὸν κατάστημα, φυλακὰς ὑποδικοκαταδίκων, Τελωνεῖον, Δημοτικὸν σχολεῖον ἀρρένων, Παρθενωγωγεῖον καὶ Ἐπισκοπήν, Δημαρχεῖον καὶ δημοτικὸν Νοσοκομεῖον

Ἐκτὸς δὲ τῶν τειχῶν: Δημοτικὸν Κήπον τερπνὸν καὶ κατάφυτον, δημόσιον Στρατῶνα νεόδμητον ἔνθα νῦν στρατωνίζεται Ἴταλικὸς στρατός, Γυμναστήριον καὶ Μέγα νεόδμητον μέγαρον, ἐν τῷ ὁποίῳ λειτουργοῦσιν ἅπαντα τὰ Γραφεῖα τῶν Ἀνωτέρων Διευθύνσεων τῆς Κρητικῆς Πολιτείας, πρὸς δὲ τὸ Ἐφετεῖον, Πρωτοδικεῖον, Εἰσαγγελίας κλπ., Δημοσίων Ἔργων Γραφεῖα, δημόσιον Τυπογραφεῖον κλπ., κλπ.

Ἡ πόλις αὕτη ἔχει τὸ πλεῖστον λιθωστρώτους καὶ στενάς ὁδοὺς, δύο μικρὰς πλατείας, τὴν τῶν Μαυροβουνίων (πρότερον Σινδριβινίου) καὶ τὴν τῆς Σπλάντζιας καὶ πλακόστρωτον προκουμαίαν. Ὁ λιμὴν αὐτῆς εἶναι μικρὸς καὶ σχετικῶς ἀβαθὺς δεχόμενος ἐν τοῖς ὕδασιν αὐτοῦ μικρὰς χωρητικότητος μόνον ἀτμόπλοια καὶ ἰστιοφόρα, λίαν δὲ ἐπισφαλῆς κατὰ τὸν χειμῶνα, εἰς δὲ τὴν εἴσοδον αὐτοῦ ὑπάρχει Φάρος.

Αἱ μόναι βιομηχανίαι ἐν τῇ πόλει ταύτῃ εἶναι κατεκλοποιῖα, ἐπιπλοποιῖα, οἰνοπνευματοποιῖα καὶ σαπωνοποιῖα, ἀρκούντως δὲ ἀνεπτυχθῆ καὶ ἡ βιβλιοδετικὴ καὶ ἡ τυπογραφικὴ.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΧΑΝΙΩΝ

Ἡ πόλις αὕτη εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ τῆς παλαιᾶς Κυδωνίας, ἣτις ἐλέγετο Μήτηρ τῶν Κρητικῶν πόλεων καὶ ἦτο ἔδρα τῶν Κυδωνῶν. Ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν ὠνομάζετο Κανέα (Canéa), κατελήφθη δ' ὑπ' αὐτῶν μετὰ τὸν Χάνδακα (Ἡράκλειον) κατὰ τὸ ἔτος 1206 Μ. Χ. Ἐπὶ Σουλτάνου Ἰμβραήμ. ἐκυριεύσαν αὐτὴν οἱ Τοῦρκοι κατὰ τὸ ἔτος 1645 κατόπιν πολιορκίας 57 ἡμερῶν. Κατὰ τὸ ἔτος 1822

ἐγένετο σφαγή ἐν αὐτῇ ὑπὸ τῶν Τούρκων καθ' ἣν ἐσφάγη καὶ ὁ ἐπίσκοπος *Καλλίνικος Σαρπάκης*. Κατὰ τὸ 1896 ἑτέρα σφαγή ἐν αὐτῇ καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1897 ἡ πυρπόλησις καὶ ἡ καταστροφὴ μεγάλου μέρους αὐτῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Ἐν τῷ *Δήμῳ Χανίων* ὑπάγεται ἡ κωμόπολις *Χαλέπα* ἔχουσα 3088 κατοίκους, παραλία, ὑψηλότερον τῶν Χανίων κειμένη ἐπὶ λοφίσκων, εὐρύχωρος, μὲ κλίμα ὑγιεινότερον, μὲ πλατείας ὁδοὺς καὶ καλὰς οἰκοδομὰς ἀλλ' ἀλίμενος. Ἐν αὐτῇ κατοικεῖ ὁ *Ἡγεμὼν* καὶ οἱ *Πρόξενοι* τῶν *Δυνάμεων*. Ἐνταῦθα συνωμολογήθη ἡ κατὰ τὸ 1878 καλουμένη *Σύμβασις τῆς Χαλέπας*. Παρὰ τὴν παραλίαν αὐτῆς ὑπάρχουσι βυρσοδεψεῖα καλῶς λειτουργοῦντα.

Ἐν τῷ αὐτῷ *Δήμῳ* καὶ τὰ κατόφυτα καὶ μεγάλα χωρία *Γαλατᾶς* (πατὴρ τῶν *Σπυριδιᾶκιδων*), *Μουρτιές* περιώνυμον διὰ τὴν κατὰ 1833 ἐν αὐτῷ ἀπαγχόνισιν 72 προκρίτων Χριστιανῶν ἐξ οὗ γεγονότος ἐκλήθη ἡ ἐποχὴ ἐκείνη «ὁ καιρὸς τῶν *Μουρτιδῶν*» καὶ *Περιβόλια* ἄνωθεν τοῦ ὁποίου κεῖται ὁ συνοικισμὸς *Γαρίπας* (πατὴρ τῶν *Ζυμβρακάκιδων*) καὶ ἡ ἱστορικὴ θέσις *Μπουτσουνάρια* (πηγὴ ἐξ ἧς δια διοχετεύσεως τῶν ὑδάτων τῆς ὑδρεύεται ἡ πόλις *Χανία*)

ΣΗΜ—Ἐν τῷ δήμῳ τούτῳ ὑπάγονται καὶ αἱ *Μοναὶ Χρυσοπηγῆς* (τοῦ *Χαρτοφύλακος*) ἢ *Ἁγία Τριάς* (*Συναϊτικὴ*) καὶ ἡ *Ἁγία Μονὴ* (*Ἁγίου ὄρους*).

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Εἰς πόσους Νομοὺς διαιρεῖται ἡ Κρήτη; Πόσους κατοίκους ἔχει ὁ Νομὸς Χανίων; Ποῖα εἶναι ἡ πρωτεύουσα τῆς Κρήτης; Πόσας πόλεις ἔχει ἡ Νῆσος; Πόσας κωμοπόλεις καὶ χωρία ἔχει ὅλη ἡ Νῆσος; Ἐκ τίνων μερῶν ἀπαρτίζεται ὁ *Δῆμος Χανίων*; Τίνα δημόσια κοινοτικὰ καὶ δημοτικὰ καταστήματα περιέχει ἡ πρωτεύουσα; Πόσους κατοίκους ἔχουσι τὰ *Χανία*; Ποῖαι βιομηχανίαι ἀνεπτύχθησαν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ; Τί γνωρίζεις περὶ τοῦ *Λιμένος Χανίων*; Τίς ἡ ἱστορία τῆς πόλεως ταύτης; Ποῦ κεῖνται τὰ *Μπουτσουνάρια*; Τί ἱστορικὸν γνωρίζεις περὶ *Μουρτιῶν*; Πόσους κατοίκους ἔχει ἡ *Χαλέπα* καὶ τίνες κατοικοῦσιν ἐν αὐτῇ; Πόσαι *Μοναὶ* καὶ ποῖαι ὑπάγονται εἰς τὸν *Δῆμον Χανίων*;

ΣΗΜ. Ὁ διδάσκαλος ὀφείλει νὰ κάμνῃ τὰς ἐρωτήσεις ταύτας ἀναμῆξ πρὸς τοὺς μαθητὰς.

ΕΠΑΡΧΙΑ ΚΥΔΩΝΙΑΣ

Ἡ Ἐπαρχία αὕτη, μία τῶν μεγαλυτέρων κατ' ἔκτασιν καὶ κατὰ πληθυσμὸν τῶν κατοίκων τῆς Νήσου, ἔχει 27638 κατοίκους, διαιρεῖται δὲ εἰς πέντε Δήμους: Σούδας—Ἀκρωτηρίου, Κεραμειῶν, Πύργου-Ψηλονέρου, Ἀλικιανοῦ καὶ Λάκκων, καὶ εἰς 94 χωρία.

ὈΡΗ ΚΑΙ ΠΟΤΑΜΟΙ

Τὸ ὄρος *Μαλάξης*, τὰ ὄρη τῶν *Κεραμειῶν*, μέρος μέγα τῶν *Λευκῶν Ὀρέων*, μέρος τοῦ ὄρους Ἀποπηγάδι, τὸ ἄνωθεν τῆς *Χωστῆς* καὶ *Πρασσέ* καλούμενον ἢ *Καυμένη Κεφάλαια*, καὶ τὰ ἐν τῷ Ἀκρωτηρίῳ ὄρη κεῖνται ἐν τῇ *Κυδωνίᾳ*.

Ποταμοὶ δὲ ὁ *Ρουμαθιανός*, ὁ *Καιρίτης* ἢ *Πλατανιαῆς*, ὁ *Κλαδισσός* (πάλαι *Πυκνός*), ὁ *Γερανωτής*, ὁ *Ψαθῆς*, πάντες χυνόμενοι εἰς τὸν κόλπον *Κυδωνίας*.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Πόσους κατοίκους ἔχει ἡ ἐπαρχία *Κυδωνίας*; Ποῖοι εἶναι οἱ χειμάρροι ποταμοὶ τῆς ἐπαρχίας ταύτης; Πόσοι καὶ ποῖοι εἶναι οἱ Δήμοι αὐτῆς; Ποῖα εἶναι τὰ σπουδαιότερα ὄρη τῆς; Πόσα χωρία τὸ ὄλον ἔχει;

ΔΗΜΟΣ ΣΟΥΔΑΣ — ΑΚΡΩΤΗΡΙΟΥ

Ὁ *Δῆμος* οὗτος σύγκειται ἐκ τῆς *κωμοπόλεως Σούδας* καὶ 19 χωρίων.

Ἐδρα τοῦ Δήμου εἶναι ἡ *κωμόπολις Σοῦδα* κειμένη εἰς τὸν βυθὸν τοῦ ὁμωνύμου λιμένος καὶ ἔχουσα 1076 κατοίκους. Ἐν αὐτῇ ὑπάρχουσι τὸ *κεντρικὸν λιμεναρχεῖον* τῆς Νήσου καὶ *ὑποτελωνεῖον Β' τάξεως*. Ὑπῆρχε δὲ καὶ *Τουρκικὸς ναύσταθμος*, ὅστις συγχείμενος ἐκ πολλῶν στερεῶν καὶ μεγάλων οἰκοδομημάτων ἐγένετο ἤδη κτῆμα τῆς *Κρητικῆς Πολιτείας*. Παρ' αὐτῇ δὲ κεῖται καὶ ὁ *περιώνυμος λιμὴν τῆς Σούδας*. Ἄνωθεν δὲ τῆς εἰσόδου αὐτοῦ ὑπῆρχεν ἄλλοτε τὸ *φρούριον Ἰζζεδίν* ἐφ' ᾧ σήμερον ἐκτίσθησαν φυλακαὶ ἔνθα φρουροῦνται οἱ *βρῦρποινοὶ κατάδικοι*.

Ἔτερα χωρία ἐν τῷ δήμῳ τούτῳ εἰσὶ *Στέρνες* παρὰ τὸ ὄποϊον

ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις *Μινώα*. — *Κουνουπιδιανὰ* καὶ παρ' αὐτῷ ὁ συνοικισμὸς *Πλακοῦρες* ἔνθα συνεδρίαζεν ἡ ἐπαναστατικὴ Συνέλευσις τοῦ 1898 — *Χορδάκι* καὶ *Μουζουράς* ἐν οἷς παράγεται ἄριστον μέλι.

Ἐν τῷ *Δήμῳ* τούτῳ καὶ ἐν τῇ θέσει «*Φρούδια*» ἔνθα κεῖται μικρὸς συνοικισμὸς καὶ ὁ ναὸς τοῦ Προφήτου Ἑλίου τὰ ἔξωθεν τοῦ λιμένους *Χανίων* ἠγκυροβολημένα θωρηκτὰ τῶν Μεγ. Δυνάμεων ἐδομ-βάρδισαν τὴν ἐκεῖ ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν Κρητῶν ἀναστηλωθεῖσαν Ἑλληνικὴν *Σημαίαν* τῆς Ἑνώσεως.

ΣΗΜ — Ἐν τῷ δήμῳ τούτῳ κεῖνται αἱ *Μοναὶ Ἁγία Τριάς* (Τζαγκαρόλων), ἡ τοῦ *Γουβερνέτου* (Κυρία τῶν Ἀγγέλων) καὶ ἡ τῶν *Καλογράδων* (γυναικεία).

ΔΗΜΟΣ ΚΕΡΑΜΕΙΩΝ

Ὁ *Δῆμος* οὗτος ἔχει 23 χωρία. Ἐδρα αὐτοῦ εἶνε τὸ χωρίον *Κοντόπουλα* ἐν μικρᾷ κοιλάδι κείμενον. Ἔτερα χωρία τοῦ Δήμου εἰσί. *Κάμποι* ἐπὶ μικροῦ ὄροπεδίου κείμενον εὐάνδρος κώμη, χρησιμεύσασα πολλάκις ὡς ἔδρα τῶν Ἐπαναστατικῶν Συνελεύσεων. *Δρακῶνα* ὄρεινὴ κώμη. *Μαλάξα* ἐπὶ ὑψηλῆς τοποθεσίας ἐκ τοῦ ἄκρου τῆς ὁποίας εἶναι κάτοπτος ἡ *Σοῦδα*, τὰ *Χανία*, ἡ *Χαλέπα*, τ' *Ἀκρωτήρι* καὶ πᾶσα ἡ πεδιάς ἀπὸ τοῦ λιμένους *Σούδας* μέχρι τοῦ χωρίου *Πλατανιά*. Ἐν αὐτῇ ὑπῆρχε *Τουρκικὸς πύργος* ὅστις ἠλώθη κατὰ τὸ 1897 ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν. *Λοῦλος* μικρὰ κώμη ἔνθα κατὰ τὸ ἔτος 1823 συνήφθη ἡ πρώτη μάχη τῶν Χριστιανῶν ἐπαναστατῶν κατὰ τῶν Τούρκων. *Βορύνπετρος* εὐφορὸς πεδινὴ κώμη. *Θέρισον* εὐάνδρος κώμη ἐπὶ λίαν ὑψηλῆς τοποθεσίας κειμένη πατρὶς τῶν *Χάληδων*. Παρὰ ταύτην κεῖται ἡ ἱστορικὴ φάραγξ τοῦ *Θερίου*.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Πόσα χωρία ἔχει ὁ *Δῆμος Κεραμειῶν* καὶ εἰς ποῖον χωρίον εἶνε ἡ ἔδρα του; Τί ἱστορικὸν γνωρίζεις περὶ τῆς *Μαλάξης*; Ποῖον χωρίον εἶνε ἡ πατρὶς τῶν *Χάληδων*; Ποῦ πλησίον ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις *Μινώα*; Ὅποῖον ἱστορικὸν συνέβη ἐν τῇ θέσει *Φρούδια*; Ποῦ κεῖνται αἱ φυλακαὶ τῶν βαρυποίνων καταδικῶν; Πόσα χωρία ἔχει ὁ *Δῆμος Σούδας* — *Ἀκρωτηρίου* καὶ ποῖα ἡ ἔδρα αὐτοῦ; Πόσους κατοίκους ἔχει ἡ κωμόπολις *Σούδας*; Τί γνωρίζεις περὶ τοῦ χωρίου *Κάμπων*;

Δῆμος Πύργου-Ψηλόνερον.— Ὁ Δῆμος οὗτος ἔχει 21 χωρία τῶν ὁποίων ἐπισημότερα εἶναι *Πύργος-Ψηλόνερος* ἔδρα τοῦ δήμου. *Μάλεμε* παράλιος οἰνοπαραγωγὸς κώμη. *Μῶδι* μικρὰ κώμη κατάφυτος ἐπὶ λοφίσκου παρὰ τὴν ὁποίαν ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις *Μωδαία*. *Γεράνι* κώμη πεδινή καὶ εὐφορος, τετάρτου ὥρας ἀπέχουσα τῆς θαλάσσης. Ἐνταῦθα κατὰ τὸ 1829 συνεκροτήθη μάχη καθ' ἣν ὁ ὄπλαρχηγὸς Ἰω. Γερανιώτης ἐφόνευσεν ἰδίαις χερσὶ τὸν ἀρχηγὸν τοῦ τουρκικοῦ ἰππικοῦ *Χαιζή-Σακόμπεην*. *Πλατανιάς* παράλιος καὶ ἡ μεγαλύτερα κώμη τοῦ δήμου, ἥς ἡ μείζων συνοικία εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ λοφίσκου. *Κοντομαοὶ* οἰνοπαραγωγὸς κώμη.

Δῆμος Ἀλικιανοῦ.— Ὁ Δῆμος οὗτος ἔχει 16 χωρία τῶν ὁποίων ἐπισημότερα εἶναι: *Ἀλικιανοῦ* παραποτάμιος καὶ κατάφυτος κώμη, ἔδρα τοῦ Δήμου καὶ τοῦ Εἰρηνοδικείου Κυθωνίας. Ἐνταῦθα σώζονται ἐρείπια *Ἐρετικοῦ φρουρίου* ἐν τῷ ὁποίῳ κατὰ τὸ ἔτος 1570 κατεστράφη ἐν παγίδι, ὃ ἐκ τοῦ γένους τῶν Σκορδυλῶν *Ριζάρχης* (*Ραιτούρης*) *Κανταολέος*. *Ἀγυιὰ* παρὰ τὴν ὁποίαν ἀναβλύζουσι μεγάλαι πηγαὶ ὑδάτων, δι' ὧν κινουῦνται πολλοὶ νερόμυλοι, καὶ ἄτινα σχηματίζουσι τὸν ποταμὸν *Ξεκωλωμένον*—*Πλατανιᾶν*.— *Βρύσες* κώμη παρὰ τὴν ὁποίαν ἔκειτο ἡ παλαιὰ *Πέργαμος* ὅπου ἐτάφη ὁ *Λυκούργος*.— *Βατόλακος*, *Σκηγές* καὶ *Φουρνές* τετινκὲ κῶμαι πλήρεις ἐλαιῶνων καὶ πορτοκαλεῶνων. Ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ κώμῃ παράγονται τὰ καλύτερα πορτοκάλια τῆς Κρήτης.

ΣΗΜ. α'.— Ἐκ τῆς ἀνωθεν καὶ πρὸς βορρᾶν τῶν χωρίων *Φουρνέ* καὶ *Ἀλικιανοῦ* κεῖται τὸ ἱστορικὸν *Βουνὸν Χοιροσπηλίου* ἐν ᾧ κατὰ τὸ 1878 συνήφθη μάχη καθ' ἣν ἐφόνευθησαν ὁ ἀρχαῖος ὄπλαρχηγὸς *Πωλιου δόδαρδας*, ὁ γενναῖος ἐκ *Μεσκλῶν Παπήλαρης* καὶ ἄλλοι.

ΣΗΜ. β'.— Πρὸς βορρᾶν τοῦ χωρίου *Ἀγυιὰ* κεῖνται τὰ καλούμενα *Λειβάδια*, ἐνθα ἦτο ἐκτισμένος *Τουρκικὸς σταθμός*. Ἐνταῦθα κατὰ τὸ 1897 οἱ *Κυπῆτες* μετὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ τῆς *Κατοχῆς* συνῆψαν *σπουδαίαν μάχην* κατὰ τῶν *Τούρκων* καθ' ἣν ἐφόνευθησαν καὶ οἱ Ἑλληνες ἀξιωματικοὶ *Δανάλης*, *Σαράτσογλους* καὶ *Τριγγέτας*.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Παρά τίνι χωρίῳ ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις *Μαυδαία*; Ποῦ κεῖται τὸ χωρίον *Γεράμι* καὶ τί ἱστορικὸν συνέβη ἐν αὐτῷ; Τί γνωρίζεις περὶ τοῦ χωρίου *Ἄγυιās*; Ποῦ κεῖται ὁ *Χοιρόσπηλιος*; Ποία μάχη συνέβη εἰς τὰ *Λειβάδια* καὶ πότε; Ἐν τίνι χωρίῳ παράγονται τὰ καλύτερα πορτοκάλια; Ποία εἶναι ἡ ἔδρα τοῦ Δήμου *Ἀλικιανοῦ* καὶ τί συνέβη ἐν αὐτῇ κατὰ τὸ 1570; Ποῦ κεῖται τὸ χωρίον *Πλατανιάς*;

Δῆμος Λάκκων.— Ὁ Δῆμος οὗτος ἔχει 15 χωρία τῶν ὁποίων ἐπισημότερα εἶναι: *Λάκκοι* εὐανδρὸς καὶ ἡ μεγαλύτερα κώμη τοῦ Νομοῦ *Χανίων*, ἔδρα τοῦ Δήμου, ἔχουσα 1068 κατοίκους, καὶ πατρίς τῶν *Χατζῆ Μιχάλη Γιάνναρη*, τῶν *Μάντακα* καὶ *Μυζοργένους*. Ἄνωθεν αὐτοῦ κειμένου ἐπὶ ὑψηλῆς τοποθεσίας κεῖται ἐφ' ὑψηλοῦ λόφου ὁ πύργος *Σαβουρῆς* ἔνθα συνήφθη κατὰ τοῦ *Μουσταφᾶ Πασσᾶ* τριήμερος μεγάλη μάχη κατὰ τὸ 1866 καθ' ἣν ἐφρονεύθησαν καὶ 14 Ἴταλοι ἐθελονταί. *Πρασσῆς* ὄρεινὴ κώμη κάτωθεν καὶ πρὸς ΒΑ. τοῦ ὄρους *Ἀποπηγάδι* καὶ τῶν *Ποροσελίων* κειμένη. *Σέμπρωνας* εὐανδρὸς κώμη, ἐν κοιλάδι ἐκτισμένη. *Χωσπὴ* ὄρεινὴ κώμη ἐπὶ λόφου ἐκτισμένη. Παρ' αὐτὴν διέρχεται ἡ μεγάλη δημοσία ὁδὸς δι' ἧς μεταβαίνει τις εἰς τὴν ἐπαρχίαν *Σέλυνον*.

ΣΗΜ.— Ἀπὸ τὸ χωρίον *Λάκκοι* μεταβαίνει τις δι' εὐρείας ὁδοῦ εἰς τὸ ὄροπέδιον *Ὀμαλὸν* μετὰ πορείαν 11)2—2 ὥρων συναντιῶν καθ' ὁδὸν τὸν περιώνυμον πύργον τῆς *Μπουρμπασδοκεφάλας*.

Ἄλλοι χωρία ἐν τῷ Δήμῳ τοῦτῳ εἰσὶ *Μεσκλὰ* μεγάλη κώμη παραποτάμιος ἐξ ἧς ἐκρέουσιν αἱ πηγαὶ τοῦ ποταμοῦ *Καιρίτου*, κώμη πολὺ χαμηλὰ καὶ ἐντὸς λεκανοπεδίου στενοῦ κειμένη. *Ζούρβα* ἄνωθεν καὶ πρὸς Α. τῶν *Μεσκλῶν* κειμένη μικρὰ κώμη εἰς ἣν παράγεται ἄριστον μέλι.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Ποῦ κεῖνται τὰ χωρία *Πρασσῆς* καὶ *Σέμπρωνας*; Ποία ὁδὸς διέρχεται ἐγγὺς τοῦ χωρίου *Χωσπῆς*; Ἐκ τίνος χωρίου πηγάζει ὁ ποταμὸς *Καιρίτης*; Ποία εἶναι ἡ ἔδρα τοῦ Δήμου *Λάκκων*; Τί γνωρίζεις ἐν γένει περὶ τοῦ χωρίου *Λάκκων*;

ΕΠΑΡΧΙΑ ΣΕΛΥΝΟΥ

Ἡ ἐπαρχία αὕτη, τὸ πλεῖστον ὄρεινὴ οὔσα καὶ πρὸς τὰ ΝΔ. τῆς Κρήτης κειμένη, ἔχει τὸ ὅλον 76 χωρία, κατοίκους 7,937 καὶ διαιρεῖται εἰς τρεῖς Δήμους: *Καμπανοῦ, Κανδάνου καὶ Παλαιοχώρας.*

ΟΡΟΙ ΚΑΙ ΠΟΤΑΜΟΙ

Ἐπισημότερα αὐτῆς ὄρη εἶνε: Τὸ Ἄποπηγάδι μεταξὺ Σελύνου, Κισάμου καὶ Κυδωνίας, δι' οὗ εἰσέρχεται τις δι' ἐπαρχιακῆς ὁδοῦ εἰς τὸ Σέλυον. *Ποροσέλια* (σειρὰ τοῦ Ἄποπηγαδίου πρὸς Α. αὐτοῦ) δι' ὧν ὡσαύτως δι' ἐτέρας ὁδοῦ ἐπαρχιακῆς εἰσέρχεται τις εἰς τὸ Σέλυον. Αἱ κορυφαὶ τῶν Λευκῶν ὄρεων *Ψηλάφι, Ἀγκαθωπή, τῆς Γραῖς ὁ Σκιὸς καὶ* πολλαὶ ἄλλαι. Ὁ Ἅγιος Δίκαιος (Ἄϊ Δίκης) καὶ ἡ Ἀστοιβιδωπὴ πρὸς Β. καὶ Δ. τῶν χωρίων Σκλαβοπούλα καὶ Μουστάκου. — **Ποταμοὶ** δὲ ὁ Ἁγιορηγιώτης, *Καμπανιώτης* καὶ *Καμαριανὸς* οἵτινες ἐνοῦμενοι παρὰ τὸ χωρίον *Μονή* χύνονται εἰς τὸν ὀρμίσκον Σούγιας. — Ὁ Ἀζωγηριανὸς, *Βλυθιανὸς, Σαρακινιώτης* καὶ *Πελεκανιώτης* χυνόμενοι εἰς τὸν ὄρμον Παλαιοχώρας ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῆς ὀμωνύμου κωμοπόλεως.

Δῆμος Καμπανοῦ. — Ὁ Δῆμος οὗτος ἔχει 25 χωρία τῶν ὁποίων ἐπισημότερα εἶναι: *Καμπανοῦ* τὸ μεγαλύτερον χωρίον χαμηλὸν ἐπὶ λεκανοπεδίου κείμενον, καὶ ἔδρα τοῦ Δήμου. — Ἅγία *Εἰρήνη* παραποτάμιος κώμη, κάτωθι καὶ πρὸς ΝΑ. τοῦ ὄρους Ἄποπηγάδι καὶ πρὸς Ν. τῶν *Ποροσελίων* κειμένη, ἀπὸ τοῦ μεσημβρινο-ἀνατολικοῦ ἄκρου τῆς ὁποίας εἰσέρχεται τις εἰς τὸ Ἁγιορηγιώτικο φαράγγι, ἄνωθεν τοῦ ὁποίου ὑψοῦνται δασώδη ἐκ πευκῶν καὶ κηπαρίσων (μέρος) τῶν *Λευκῶν Ὁρέων.* — Ἀπανηχῶρι μεγάλη κώμη πατρὶς τοῦ Κορκίδου. — *Κουστογέρακον* μικρὰ λίαν ὄρεινὴ κώμη πατρὶς τοῦ Κριάρη. — *Ροδοβάνι* κώμη ἐπὶ ὠραίας τοποθεσίας κειμένη παρὰ τὴν ὁποίαν ἔκειτο ἡ ἀρχαία ἐπίσημος πόλις Ἐλυρος πατρὶς τοῦ ποιητοῦ *Θαλήτα.* — *Τεμένια* κώμη κάτωθι καὶ πρὸς Ν. τοῦ ἱστορικοῦ *Πύργου* τοῦ *Σταυροῦ* κειμένη, λίαν ψυχρὰ ἐν χει-

μῶνι, καὶ ἄνωθεν τῆς ὁποίας ἐπὶ βουνοῦ πρὸς Ν. ὑπάρχουσιν ἐρείπια (τείχη Κυκλώπεια) τῆς ἀρχαίας πόλεως Ὑρακίνας.

ΣΗΜ.—Πρὸς Ν τοῦ Δήμου τούτου ὑπάρχει ὁ οὐχὶ ἀσφαλῆς ὁρμίσκος τῆς Σοῦγιας, ἐνθα μικρὸς ἐμπορικὸς συνοικισμὸς. Παρὰ τοῦτον ἔκειτο τὸ ἐπίνειον τῆς Ἐλύρου ἢ πολίχνη Σῦϊα. Εἰς οὐ μεγάλην δ' ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς Σῦϊας πρὸς Α. ἐν τῇ νῦν καλουμένη θέσει Βοσκελάσι ἔκειτο ἡ ἀρχαία πολίχνη Ποικιλασός.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Ποῦ κεῖται τὸ ὄρος Ἅγιος Αἰκαῖος; Τίνες ὁδοὶ διέρχονται ἀπὸ Ποροσίλια καὶ Ἀποπηγάδι; Πόσους κατοίκους ἔχει τὸ Σέλυον; Ποίους ποταμοὺς χειμάρρους, καὶ τίνα διαρκῶς ρέοντα; Πόσα χωρία ἔχει καὶ εἰς πόσους δήμους διαιρεῖται; Παρὰ τίνι χωρίῳ ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις Ἐλυρος, παρὰ τίνι δὲ ἡ Ὑρακίνα; Ποία εἶνε ἡ ἰδιαιτέρα πατρίς τῶν ἀρχηγῶν Κριάρη καὶ Κορκίδου; Ποῖον εἶναι τὸ μεγαλύτερον χωρίον τοῦ δήμου Καμπανοῦ, καὶ ποία ἡ ἐδρα τοῦ δήμου; Εἰς ποίαν θέσιν ἔκειντο αἱ ἀρχαῖαι πολίχνη Σῦϊα καὶ Ποικιλασός;

Δῆμος Κανδάνου.—Ὁ Δῆμος οὗτος ἔχει 25 χωρία. Ἐδρα αὐτοῦ εἶναι ἡ μικρὰ παραποτάμιος κώμη Πλεμμενειανά.—Ἔτερα ἐπίσημα χωρία εἰσὶ τὰ ἐξῆς: Κάνθανος μικρὰ κωμόπολις ἐν τῷ μέσῳ περιῖπου τῆς ὁμωνύμου κοιλάδος κειμένη, ἐνθα ἐδρεύει τὸ Ἐληροδικεῖον Σελύνου, σταθμὸς Χωροφυλακῆς καὶ τριτάξιον Ἑλληνικὸν Σχολεῖον. Πέριξ αὐτῆς ἀπλοῦται ἡ κοιλὰς Κανδάνου κατάρρυτος καὶ κατάφυτος μὲ πελώρια ἐλαιόδενδρα, τὰ καρπιμώτερα τῆς Νήσου, καὶ οἱ διάφοροι συνοικισμοὶ τῆς· παρὰ δὲ ταῖς ὑπωρεῖαις τῶν περιβαλλόντων τὴν κωμόπολιν ταύτην βουνῶν καὶ τοῦ ὄρους Ἀποπηγάδι κείνται ἕτεροι κατάφυτοι συνοικισμοί.

ΣΗΜ.—Πρὸς τὰ ΝΔ. τῆς Κανδάνου ἐφ' ὑψηλοῦ βουνοῦ (σειρᾶς τοῦ ὄρους Ἀποπηγάδι) κεῖται ἡ Ἱστορικὴ θέσις «Στάυρος» σπουδαιότατη διὰ τὰς ἐν ταύτῃ συναφθεῖσας μεγάλας μάχας κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις 1822, 1866, 1896 καὶ 1897.

Σπίνα πρὸς Β. καὶ παρὰ τὰς ὑπωρεῖας τοῦ ὄρους Ἀποπηγάδι μικρὰ κώμη πατρίς τοῦ ἤρωος Κουμῆ. Ἐνταῦθα παράγεται λαμπρὸς μωσχάτος οἶνος.

Κακοδίκι. Τὸ ὄνομα τοῦτο φέρει μέγα διαμέρισμα, ἐκ πολλῶν μικρῶν χωρίων συγκεείμενον, ἔνθεν δὲ καὶ ἔνθεν τοῦ *Κακοδικιανοῦ* ποταμοῦ κειμένων καὶ ἐν μακρᾷ ἀποστάσει ἀπ' ἀλλήλων, ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ ὁποίου κεῖται ἡ συνοικία *Μπειλίτικα* καὶ τὸ χωρίον *Παπαδιανὰ* ἔνθα καὶ ἡ Μονὴ *Ἀρχιστρατήγου*.

ΣΗΜ.—Τὰ μικρὰ ταῦτα χωρία εἰσὶ *Γρηγοριανὰ*, *Ἄρμοι*, *Μαχιά*, *Ξενιανὰ* καὶ ἄλλα εἶναι δὲ πάντα παραγωγὰ ἀφ' ὅ-
νου ἐλαίου.—*Στροβιλές* χωρίον πρὸς *Α* τοῦ Δήμου σύνο-
ρον τῶν ἐπαρχιῶν *Σελίνου*—*Κισάμου* ἐπὶ στενοῦ λεκανοπε-
δίου κείμενον καὶ παράγον τὰ καλύτερα κάστια τῆς Νήσου.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Ποία εἶναι ἡ ἔδρα τοῦ Δήμου *Κανδάνου*; Πόσα χωρία ἔχει ὁ δῆμος οὗτος; Τί γνωρίζεις περὶ τῆς θέσεως *Σταυρός*; Ποῦ κεῖται ἡ *Σαίνα* καὶ τί παράγει αὐτή; Τί γνωρίζεις περὶ *Κανδάνου*; Ποῦ κεῖται ἡ Μονὴ *Ἀρχιστρατήγου*; Τί καλεῖται *Κακοδίκι*; Τί παράγει τὸ χωρίον *Στροβιλές*;

Δῆμος Παλαιοχώρας.—Ὁ Δῆμος οὗτος ἔχει 30 χωρία, Ἐδρα αὐτοῦ εἶνε ἡ παρὰ τὸν ὄρμον *Παλαιοχώρας* ἐμπορικὴ κωμό-
πολις **Παλαιόχωρα**, ἔχουσα καὶ ὑποτελωνεῖον β' τάξεως. Παρ' αὐτὴν ὑπάρχει καὶ *Ἐνετικὸν τεῖχος*. Πλησίον δὲ ταύτης ναυμαχῆσαν κατὰ τὸ 1867 τὸ περιώνυμον Ἑλληνικὸν ταχύπλοον ἀτμόπλοιον Ἀρκάδι συνελήφθη ὑπὸ τῶν καταδιωκόντων αὐτὸ Τουρ-
κικῶν πλοίων καὶ ἐρυμουκλήθη εἰς *Κωνσταντινούπολιν*. Προδρόμι κώμη σιτοφόρος οὐ μακρὰν τῆς ὁποίας εἰς θέσιν *Ἄικυρκὸς* (Ἅγιος Κυριακὸς) ἔκειτο ἡ παλαιὰ πόλις *Λισσὸς ἐπίνειον* τῆς *Ἰγριακίνας*. — *Βληθιάς* εὐφορος κώμη ἄνωθεν τῆς ὁποίας πρὸς ΒΑ. ἔκειτο ἡ παλαιὰ πόλις *Κάντανος*. — *Σκλαβοπούλα* ἡ μεγαλύτερα κώμη τοῦ Δήμου ἐφ' ὑψηλῆς τοποθεσίας ἄνωθεν τῆς ὁποίας ὑψοῦται ὁ Ἄϊ — *Δίκηρος*. Ἀζωγυρὲς κατάφυτος καὶ κατάρρυτος κώμη ἔνθα κεῖται ἡ Μονὴ τῶν Ἁγίων Πατέρων καὶ σπήλαιον μέγα, βαθύτατον, ἀνώμαλον καὶ εἰς τοῦ ὁποίου τὸ ἄκρον οὐδεὶς ἔτι ἔφθασεν. *Βουτιάς* παραποτάμιος καὶ ἐμπορικὸν κέντρον τοῦ *Πελεκάνου*. *Τσαλιανὰ* μικρὰ κώμη ἄνωθεν τῆς ὁποίας ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις *Καρδαμύλη*.

Σαρακίνα διαμέρισμα ἐκ τῶν χωρίων *Σταυροῦ*, *Ντελιανῶν*,

Χόνδρου καὶ Γρηγοριανῶν συγκείμενον καὶ καλούμενον μὲ τὸ ὄνομα τοῦτο — καὶ **Πελεκάνος** ἕτερον διαμέρισμα, μέγα ὠσαύτως, ἐκ πλείστων χωρίων συγκείμενον, καὶ καλούμενον οὕτω. (τὰ χωρία *Μουστάκος—Βοθιανὰ—Τοισκιανὰ κλπ*)

ΣΗΜ.—Πρὸς Β. τοῦ Ἀκρωτηρίου Κριουῦ Μέτωπον ὄπερ σήμερον καλεῖται Κριγιῆς ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις Βιένος ἢ Βιένα.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Ποῦ ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις *Καρδαμύλη*; Ποῦ ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις *Κάνταρος*; Τί εὑρίσκεται ἐν τῷ χωρίῳ *Ἀζωγηρέ*; Εἰς ποῖον μέρος ὑπέστη καταστροφὴν τὸ ἀτμόπλοιον *Ἀρκάδι*; Ποία εἶνε ἡ ἕδρα τοῦ Δήμου *Παλαιοχώρας* καὶ πόσα χωρία ἔχει ὁ Δήμος οὗτος; Ποία Μοῦνῃ εὑρίσκεται εἰς *Ἀζωγηρέν*; Τί γνωρίζεις περὶ τῆς κωμοπόλεως *Παλαιοχώρας*; Ποῦ ἔκειτο ἡ ἀρχαία πολίχνη *Λισσὸς* καὶ τίνος πόλεως ἐπέκειντο ἦτο;

ΕΠΑΡΧΙΑ ΚΙΣΑΜΟΥ

Ἡ ἐπαρχία αὕτη, ἡ δυτικωτέρα καὶ μία τῶν πολυπληθεστέρων καὶ μεγαλυτέρων κατ' ἑκτασιν ἐπαρχιῶν τῆς Νήσου, ἔχει τὸ ὅλον 133 χωρία καὶ 21188 κατοίκους, διαιρεῖται δὲ εἰς ἕξ Δήμους: *Καστελλίου, Μεσογειῶν, Ἰναχωρίων* (Ἐννέα-Χωρίων παρὰ τοῖς χωρικοῖς). *Δρομονέρου, Πανεθύμου καὶ Κολυμπαρίου.*

ΟΡΗ ΚΑΙ ΠΟΤΑΜΟΙ

Τὰ ἐπισημότερα ὄρη αὐτῆς εἶναι Ἅγιος Δίκαιος (Ἄϊ Δίκης) καὶ Ἀστοιβιδωπὴ πρὸς Α. τοῦ Δήμου Ἰναχωρίων μεταξὺ Κισάμου καὶ Σελίνου. — Κουτρούλης πρὸς Β. (μέτρων ὕψους 1090) καὶ Ἄϊ-Λιᾶς πρὸς Δ. τοῦ χωρίου Παπαδιανά. — Σταυράκια (ἱστορικὴ θέσις) πρὸς τὰ ΒΔ. τοῦ χωρίου Βλάτου. — Τὸ Ἀποτηγάδι καὶ ἡ Ἀγριμοκεφάλαι ἄνωθεν τοῦ χωρίου Κακοπέτρου σύνορον Κισάμου καὶ Σελίνου. — Ἡ Γκιόνα καὶ ὁ Κόρακας εἰς τὸ Ἀκρωτήριον Ρεῶποῦ καὶ ὁ Γέρω-Σχῆνος καὶ Προφήτης Ἥλιος εἰς Μεσόγεια.

Ποταμοὶ δὲ τὸ ὅλον οἱ: Ταυρωνίτης καὶ Σπηλιανὸς χυνόμενοι εἰς τὸν κόλπον Κυθωνίας. — Ὁ Νωπημανὸς ἢ Κωλένης ὁ Τυφλὸς (ὄρηματικὸς καὶ πολυῖδρος χεῖμαρρος πηγάζων ἐκ τῶν ὑπωρειῶν τοῦ

"Αἰ-Δίκηρου καὶ Ἀστοιδιδωπῆς καὶ τῆς κοιλάδος Σασάλου), Κακοπέρατος, Καμαριανὸς καὶ Πυργιανὸς χυνόμενοι εἰς τὸν κόλπον Κισάμου· καὶ ὁ Κουνενιώτης ἢ Σηροπόταμον χυνόμενος διὰ μέσου φάραγγος εἰς τὸν ὄρμον τοῦ Στομίου.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Ποῖα ὄρη τῆς Κισάμου κεῖνται εἰς Μεσόγεια; Ποῖοι ποταμοὶ αὐτῆς χύνονται εἰς τὸν κόλπον Κισάμου; Πόσους κατοίκους καὶ πόσα χωρία ἔχει ἡ Κίσαμος; Ποῖοι ποταμοὶ αὐτῆς χύνονται εἰς τὸν κόλπον Κυθωνίας; Ποῖα ἕτερα ὄρη αὐτῆς γνωρίζεις ἢ ἀναφέρῃς; Εἰς πόσους Δήμους διαιρεῖται καὶ εἰς ποίους;

Δῆμος Καστελλίου. — Ὁ Δῆμος οὗτος ἀποτελεῖται ἐκ τῆς κωμοπόλεως Καστέλλι καὶ 27 χωρίων. Ἔδρα τοῦ Δήμου, τοῦ Ἐπισκόπου Κισάμου—Σελίνου, καὶ τοῦ Εἰρηνοδικείου εἶναι ἡ κωμόπολις Καστέλλι ἐκτισμένη ἐπὶ τῆς ἀρχαίας πόλεως Κισάμου, ἀλίμενος ἀλλ' ἐμπορική. Ἐνταῦθα ὑπάρχει καὶ ὑποτελωνεῖον Β' τάξεως, Ἑλληνικὸν τριτάξιον σχολεῖον καὶ Δημοτικὸν Παρθεναγωγεῖον. Ὑπάρχει δὲ καὶ Ἐνετικὸν φρούριον. Ἡ κωμόπολις αὕτη πολιορκηθεῖσα ὑπὸ τῶν χριστιανῶν ἐπαναστατῶν κατὰ τὸ 1823 ἐκυριεύθη. Ἐνταῦθα δὲ συνήφθη καὶ μεγάλη μάχη κατὰ τὸ 1866 καθ' ἣν ἐφονεύθησαν πολλοὶ χριστιανοὶ καὶ ὁ ταγματάρχης τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ Φρουδάκης.

Ἐν τῷ δήμῳ τούτῳ ἕτερα χωρία εἰσὶ: Δραπανιᾶς κώμη πεδινή εἰς ἀπόστασιν μικρὰν ἀπὸ τῆς θαλάσσης κειμένη. Τοπόλια ὠραία καὶ οἶνοπαραγωγὸς κώμη ἐφ' ὑψηλῆς τοποθεσίας κειμένη. Παληόκαστρον χωρίον μικρὸν ἐπὶ θέσεως ὑψηλῆς, εὐτινος ἢ ἄποψις εἶναι θαυμασία, ἐπὶ τῶν ἐρειπίων δὲ τῆς ποτὲ ἰσχυρᾶς καὶ μεγάλης ἀρχαίας πόλεως Πολυρρηγίας κείμενον.

"Αἰ-Κύθρ-Γιάννης μικρὰ κώμη παρ' ἣν συνήφθη μεγάλη μάχη κατὰ τὸ 1866. Καλάθενις ἐφ' ὑψηλῆς τοποθεσίας πατρὶς τοῦ Καμπούρη.

Δῆμος Ἰναχωρίων. — Ὁ Δῆμος οὗτος (κοινῶς ὀνομαζόμενος δῆμος Ἐνητὰ Χωριά) ἔχει 19 χωρία, ὀνομάσθη δὲ οὕτω ἐκ τῆς ἀρχαίας πόλεως Ἰναχωρίου. Ἐν τοῖς πολλοῖς χωρίοις τοῦ

δήμου τούτου (ὡς καὶ ἐν *Στροβιλῆς Σελύνου*) παράγονται τὰ καλύτερα κάστανα τῆς Νήσου. Ἐδρα τοῦ δήμου εἶναι τὸ χωρίον *Κούνει* ἐπὶ λεκανοπεδίου κείμενον. Ἔτερα χωρία ἐν τῷ δήμῳ εἰσὶν : *Αερινός* ἀποτελούμενος ἐκ πολλῶν χωριδίων ἢ συνοικιῶν, ὧν τὸ μείζον εἶναι τὸ χωρίον *Κεφάλι*, ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ Δήμου κείμενον, ἐκτισμένον δὲ ἐπὶ λαμπρᾶς καὶ ὑψηλῆς τοποθεσίας καὶ ἔχον θαυμασίαν ἄποψιν. *Παπαδιανὰ* ὠπαύτως ὠραία κώμη. *Περιβόλια* πατρίς τοῦ *Σκαλίδου*. Ἔλος, *Λίμνη*, *Ρωγδιὰ* καὶ *Βλάτος* καστανοφόρα χωρία ἀποτελοῦντα τὴν κοιλάδα τοῦ Ἐλους. Πρὸς τὰ ΝΑ. τοῦ Δήμου κατὰ τὴν παραλίαν κεῖται ἡ *Μονὴ Χρυσοσκαλιτίσση* εἰς ἀπόστασιν μιᾶς καὶ ἡμισείας ὥρας ἀπὸ τοῦ χωρίου *Πλοκαμιανὰ*, ἐν αὐτῇ δὲ ὑπάρχει ἐπὶ βράχου ναὸς νεόδμητος. Πρὸς ΝΑ. τῆς Χρυσοσκαλιτίσσης εἰς 1/4 τῆς ὥρας ἀπόστασιν κεῖται ὁ ὄρμος *Στανροῦ* ἐξ οὗ καὶ ὁ τελωνειακὸς σταθμὸς. Ὁ ὄρμος οὗτος καθίστατο κατὰ τὴν εἴσοδον αὐτοῦ (βραχὴν οὖσαν) λίαν ἐπικίνδυνος εἰς τὰ ἐκεῖ καταφεύγοντα πλοῖα, ἀλλ' ἤδη ἐθραύσθη ὁ βράχος καὶ ὁ ὄρμος εἶναι λίαν ἀσφαλῆς σήμερον. Εἰς μιᾶς περίπου ὥρας ἀπόστασιν πρὸς Β. τοῦτου κεῖται ὁ ὄρμος *Στομίου* ἢ *Ξηροποτάμου*, ἐνθα ἀγκυροβολοῦσιν ἀσφαλῶς ἱστιοφόρα πλοῖα καὶ ἐνθα εὐρίσκεται τελωνοσταθμαρχεῖον καὶ μικρὸς ἐμπορικὸς συνοικισμὸς. Νοτιοανατολικώτερον τούτου εὐρίσκονται τὰ *Λαφονήσια* (ἱστορικὰ διὰ τὴν ἐκεῖ γενομένην σφαγὴν τῶν χριστιανῶν) ἐν οἷς κεῖνται ἔνθεν καὶ ἔνθεν, οἱ ἀσφαλεῖς ὀπωσθήποτε ὀρμίσκοι ὁ *Λέντας* καὶ ἡ *Βρουλιά*

Πρὸς τὰ ΒΑ. τοῦ *Στομίου* κεῖνται καὶ τὰ χωρία *Σφηγάρι*, *Κεραμωτή*, *Κάμπος* ἐν δὲ τῇ παραλίᾳ αὐτῶν ὁ ὀρμίσκος ὁ καλούμενος «*ἔς τοῦ Κατῆ τῆ Λίμνης*».

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Τίνες ὄρμοι καὶ θέσεις εὐρίσκονται εἰς τὴν ΝΑ. παραλίαν τοῦ Δήμου Ἰναχωρίων; Ποῖα εἶναι ἡ ἔδρα τοῦ Δήμου τούτου; Ποῖα ἀρχαῖα πόλις ἔκειτο ἐν τῷ δήμῳ τούτῳ; Ποῖα μονὴ κεῖται κατὰ τὴν Νοτίαν αὐτοῦ παραλίαν; Ποῖα εἶνε ἡ ἔδρα τοῦ Δήμου *Καστελλίου* καὶ τί γνωρίζεις περὶ αὐτῆς; Ποῦ κεῖται ἡ ἀρχαία πόλις *Πολυρρηγία* ποῦ δὲ ἡ *Κλομος*; Ποῖα εἶναι ἡ ἰδιαιτέρα πατρίς τῶν Ἀρχηγῶν *Σκαλίδου* καὶ *Καμπούρη*; Ποῦ παράγονται τὰ καλύτερα κάστανα τῆς Κρήτης;

4

Δῆμος Μεδογείων. — Ὁ Δῆμος οὗτος ἔχει 15 χωρία τῶν ὁποίων ἐπισημότερα εἶναι: Ἅγιοι Πάντες ἡ μεγαλυτέρα κώμη ἔδρα τοῦ Δήμου. *Καλυβιανή* σχεδὸν παραλία πατρὶς τῶν *Δεικτάκιδων*. Πρὸς Δ. τοῦ Δήμου τούτου κεῖται τὸ ἀκρωτήριο *Κούτρι* παρὰ τὸ ὅποιον ἔκειτο ἡ ἀρχαία ὀχυρὰ πόλις *Φαλάσαρνα* ἐπίκειον τῆς *Πολυρροηίας*.

ΣΗΜ. Ἐν τῷ δήμῳ τούτῳ κεῖται τὸ ὄρος *Προφήτης Ἡλίας* ἐπὶ τοῦ ὁποίου κατεσφάγησαν καὶ ἠχμαλωτίσθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ τὸ 1821 αἱ ἐκεῖ καταφυγοῦσαι χριστιανικαὶ οἰκογένειαι σώζονται δὲ ἔτι καὶ ὡστὰ αὐτῶν σήμερον. Πρὸς Β. τοῦ Δήμου κεῖνται ἡ *Γραμβοῦσα* καὶ ἡ *Ἀγριογραμβοῦσα*.

Δῆμος Δρομονέρου. — Ὁ δῆμος οὗτος ἔχει 16 χωρία ὧν ἐπισημότερα εἶναι: *Βουκολιές*, ἐν κοιλάδι, κώμη παραποτάμιος καὶ ἔδρα τοῦ δήμου ἔνθα μικρὸς ἐμπορικὸς συνοικισμὸς καὶ ἐν ᾗ γίνονται καὶ ἐβδομαδιαῖαι ἀγοραί. Παρὰ ταύτην ὑπῆρχε τουρκικὸς πύργος ὃν κατέλαβον καὶ ἐπυρπόλησαν οἱ ἐπαναστάται Κρήτες μετὰ τοῦ Ἑλλήν. στρατοῦ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1897. *Παλαιὰ Ροῦματα* εὐάνδρος μεγάλη κώμη ἀποτελεσμένη ἐκ πολλῶν συνοικιῶν καὶ κειμένη ἐν *Λεκανοπεδίῳ* παρὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ ὄρους *Ἀποπηγάδι* πατρὶς τοῦ *Ρεπέρη Μαρκουλάκη* καὶ *Παναγιωτάκη*.

Ἔτερα χωρία ἐν τῷ δήμῳ τούτῳ εἰσὶ: *Κακόπειρος* ὄρεινὴ ἄλλ' ἀνώμαλος κώμη ἄνωθεν τῆς ὁποίας ὑψοῦται τὸ ὄρος *Ἀγριμοκεφάλα*.

ΣΗΜ.—Ἐν τῷ δήμῳ τούτῳ ἐπὶ λόφου ἐπιμήκουσ κεῖται ἡ θέσις *Δρομόνερον* ἐπίσημος διὰ τὴν κατὰ τοῦ 1896 μεγάλην νίκην τῶν Χριστιανῶν ἐπαναστατῶν κατὰ τοῦ Ἀβδουλλάχ Πασσᾶ. Πρὸς ἀνάμνησιν τῆς νίκης ταύτης καὶ τῆς θέσεως μετωνομάσθη καὶ ὁ δῆμος οὕτως.

Δῆμος Πανεθύμου. — Ὁ δῆμος οὗτος ἔχει 31 χωρία τῶν ὁποίων ἐπισημότερα εἶναι *Πανέθυμος* ἐφ' ὑψηλῆς τοποθεσίας ἔδρα τοῦ δήμου. — *Ζυμβραγοῦ* ὠραία πεδινὴ καὶ εὐφορος κώμη. — *Μαλάθυρος* ὄρεινὴ κώμη. — *Βρύσες* καὶ Ἄστροικος πεδιναὶ ἐλαιοπαραγωγοὶ καὶ οἴνοπαραγωγοὶ κῶμαι. — *Περβολάκια* μικρὰ κώμη πατρὶς τοῦ *Γιαννουδοβαρδῆ* καὶ *Παπαγιαννάκη*.

Δῆμος Κολυμβαρίου. — Ὁ Δῆμος οὗτος ἔχει 27 χωρία. Ἐδρα αὐτοῦ εἶνε ἡ κωμόπολις *Κολυμπάρι* παραλία ἀλλ' ἐντελῶς ἀλίμενος, ἔδρα τοῦ Εἰρηνοδικείου. Ἐν ταύτῃ ἐξασκεῖται ἀρκετὸν εἰσαγωγικὸν καὶ ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον. Πρὸς Δ. ταύτης κεῖται ἡ μεγάλη Μονὴ *Κυρία Γωνιά* μίᾳ τῶν πλουσιωτέρων τῆς Νήσου.

Ἔτερα χωρία ἐν τῷ δήμῳ εἰσὶ : *Σηλιά* παραποτάμιος εὐφορος πεδινὴ καὶ ἡ μεγαλυτέρα κώμη τοῦ Δήμου. Παρὰ ταύτην κεῖται μέγα σπήλαιον ἐντὸς τοῦ ὁποίου κεῖται ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου. *Γριμπιλιανὰ* κώμη ἄνωθεν καὶ πρὸς Δ. τοῦ Κολυμπαρίου ἐγγὺς κειμένη, ἐξ ἀπόψεως ὠραία. *Ροδωποῦ* μεγάλη ὄρεινὴ κώμη πέραν τῆς ὁποίας πρὸς Β. ἀπλοῦται τὸ καλούμενον Ἀκρωτήρι *Ροδωπιανὸν* χρήσιμον πρὸς βοσκὴν ποιμνίων καὶ εἰς τὸ ἄκρον τοῦ ὁποίου κεῖται τὸ Ἀκρωτήριο *Σπάθα*.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Ποία ἀρχαία πόλις ἔκειτο παρὰ τὸ ἀκρωτήριο *Κούτρι* καὶ ποῦ τοῦτο κεῖται; Ποία εἶναι ἡ ἔδρα τοῦ Δήμου Μεσογείων; Ὅποιον ἱστορικὸν γεγονός συνέβη ἐν τῷ ὄρει *Προφήτης Ἥλιος*; Τί γνωρίζεις περὶ *Βουκολιῶν*; Ποῦ κεῖνται τὰ *Παλαιὰ Ρούματα*; Τί γνωρίζεις περὶ *Δρομονέρου*; Ποία εἶναι ἡ ἰδιαιτέρα πατρίς τοῦ *Γιαννουδοβαρδῆ*; Ποία εἶναι ἡ ἔδρα τοῦ δήμου *Πανεθύμου*; Ποῦ κεῖται τὸ *Κολυμπάρι* καὶ τί γνωρίζεις περὶ τῆς κωμοπόλεως ταύτης; Ποῦ κεῖται ἡ Μονὴ *Κυρία Γωνιά* καὶ ποῦ τὸ Ἀκρωτήριο *Σπάθα*;

ΝΟΜΟΣ ΣΦΑΚΙΩΝ

Νομὸς Σφακίων περιλαμβάνει τὰς ἐπαρχιακὰς περιφέρειας Ἀποκορώνου καὶ Σφακίων, ἔχει δὲ 24,957 κατοίκους.

ΕΠΑΡΧΙΑ ΑΠΟΚΟΡΩΝΟΥ

Ἡ ἐπαρχία αὕτη ἔχει 19563 κατοίκους διαιρεῖται δὲ εἰς τέσσαρας Δήμους : *Γεωργιουπόλεως*, *Ἀρμένων*, *Βάμου* καὶ *Φρέ*.

ΟΡΗ ΚΑΙ ΠΟΤΑΜΟΙ

Ἐκτὸς (μέρους) τῶν *Λευκῶν Ὀρέων*. ἕτερα ἐπισημότερα ὄρη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ εἶναι τὰ ἐξῆς :

Ἡ *Κόρδα* μεταξὺ τῶν χωρίων *Φρέ* καὶ *Τζιτζιφέ*. Ἡ *Ιραντα*

φυλλέ μεταξύ τῶν χωρίων Φρὲ καὶ Πεμόνια. — Τὸ Τροχάρι ἀνωτέρω τῶν χωρίων Πεμόνια καὶ Φρὲ πρὸς τὰ σύνορα τῶν Σφακίων. Ἡ Δραπανοκεφάλα πρὸς Β. τοῦ χωρίου Δραπάνου. Ἡ Δαφνοκεφάλα πρὸς Β. τοῦ λεκανοπέδιου Κλήματος καὶ ἡ Φουρνὴ μεταξύ τῶν χωρίων Ἀσῆ-Γωνιάς καὶ Κουρνᾶ.

ΣΗΜ. Ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ ταύτῃ ὑπάρχει τὸ ὑψηλὸν καὶ ἱστορικὸν λεκανοπέδιον Κ λ ῆ μ α κείμενον μεταξύ τῆς λίμνης Κ ο υ ρ ν ᾶ καὶ τοῦ χωρίου Ἀ λ ι κ ᾶ μ π ο υ .

Ποταμοὶ δὲ ἐπίσημοί τε ἐκτὸς τοῦ Κοιλιάρη οἱ ἑξῆς: Ξειδιᾶς πηγάζων ἐκ τῆς θέσεως Ζοῦριπος παρὰ τὸ χωρίον Καλύβαις καὶ Καλυβιανὸς πηγάζων ἐκ τοῦ χωρίου Ἀρμένων ἀμφότεροι χυνόμενοι εἰς τὸν κόλπον τῆς Σούδας — Τῆς Μουσέλλας πηγάζων ἐκ τῶν χωρίων Ἀσῆ-Γωνιά, Ἀργυρουπόλεως καὶ Μυριοκέφαλα, διαχωρίζων τὰς δύο ἐπαρχίας Ρεθύμνην καὶ Ἀποκόρωναν καὶ χυνόμενος εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ἀλμυροῦ παρὰ τὴν Γεωργιούπολιν. Πάντες οἱ ποταμοὶ οὗτοί εἰσι διαρκῶς ρέοντες.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Μεταξὺ τίνων χωρίων κεῖται τὸ ὄρος Τρανταφυλλέ; Πόθεν πηγάζει καὶ ποῦ χύνεται ὁ ποταμὸς τῆς Μουσέλλας; Ποῖος ποταμὸς χύνεται παρὰ τὴν Γεωργιούπολιν; Ποῦ κεῖται τὸ ὄρος Τροχάρι; Ποῖοι ποταμοὶ χύνονται εἰς τὸν κόλπον τῆς Σούδας; Μεταξὺ τίνων χωρίων κεῖται τὸ ὄρος Κόρδα; Ποῦ κεῖται ἡ Δραπανοκεφάλα καὶ ποῦ ἡ Δαφνοκεφάλα; Ποῦ κεῖται ἡ Φουρνὴ καὶ τί εἶναι τὸ Κλήμα;

Δῆμος Γεωργιουπόλεως. — Ὁ Δῆμος οὗτος ἀποτελεῖται ἐκ τῆς κωμοπόλεως Γεωργιουπόλεως καὶ 19 χωρίων. Ἐδρα τοῦ Δήμου εἶναι ἡ παραποτάμιος καὶ παράλιος κωμόπολις Γεωργιούπολις (καλουμένη πρότερον Καστελλάκια ἢ Παληοκάστελλα καὶ γενικώτερον Ἀλμυρὸς) κειμένη εἰς τὸ βάθος τοῦ κόλπου Ἀλμυροῦ, ἐν ὀρμίσκῳ, ἔχουσα δὲ 106 κατοίκους καὶ ἐξασκουσα μικρὸν ἐμπόριον. Τὸ ὄνομα τοῦτο ἔλαβε πρὸς τιμὴν τοῦ Ἡγεμόνος τῆς Κρήτης Πρίγκιπος Γεωργίου. Παρὰ ταύτην ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις Ἀμφιμάλιον ἐπίνειον τῆς ἀρχαίας πόλεως Δάππας.

Ἄτερα ἐπίσημα χωρία τοῦ δήμου τούτου εἶναι: Μπρόσνερος,

εὐάνδρος κώμη, ἔδρα τρυ Νομοῦ Σφακίων. Παρ' αὐτὴν ὑπῆρχεν ὁ Πύργος τοῦ περιωνύμου Ἀληδάκι ὃν κατέστρεψαν οἱ Χριστιανοὶ τῷ 1775. Δράμα μικρὰ κώμη παρὰ τὴν ὁποίαν κεῖται ἡ Μονὴ τοῦ Ἀγίου Γεωργίου ἦν ἐδῆμευσαν οἱ Γεννίτσαροι τῷ 1770 καὶ ἦν ἐπανέκτησαν ἤδη οἱ Ἀποκορωνιώται. Πλησίον ταύτης ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις Ὑδραμία Ἐν τοῖς ὁρίοις τῶν Δήμων Γεωργιουπόλεως, Βάμου καὶ Φρέ κεῖται ἡ θέσις Βρούσες περιώνυμος διὰ τὴν κατὰ τὸ 1866 ἐν αὐτῇ συναφθεῖσαν σπουδαίαν μάχην καθ' ἣν ἠττήθη ὁ τουρκικὸς στρατός. Ἀλίκαμπος κώμη ἀποτελουμένη ἐκ πολλῶν καὶ διαφόρων χωριδίων καὶ συνοικιῶν, ἐν ἣ πολλὰι μάχαι συνήφθησαν κατὰ τὸ 1866.

Δῆμος Βάμου. — Ὁ Δῆμος οὗτος ἔχει 21 χωρία. Ἐδρα αὐτοῦ εἶναι ἡ κώμη Βάμος ἐνθα ὑπάρχει ὑποκατάστημα τῆς Τραπεζῆς Κρήτης καὶ τοῦ Κοινοφελούς Ταμείου, Πρωτοδικεῖον, Ἑλληνικὸν τριτάξιον Σχολεῖον καὶ Παρθεναγωγεῖον. Ἐν αὐτῇ κατὰ τὸ 1896 ἐπολιορκήθησαν 1500 περίπου στρατιῶται Τοῦρκοι, οἵτινες μεθ' ἡμέρας, λύσαντες τὴν πολιορκίαν, ἐτράπησαν τὴν πρὸς τὰ Χανία ἄγουσαν ὑποστάντες καθ' ὁδὸν μεγάλας ἀπωλείας ὑπὸ τῶν καταδιωκόντων αὐτοὺς ἐπαναστατῶν. Κεφαλᾶς μεγάλη κώμη πατρὶς τοῦ Μυλωνομαννάκη. Γαβαλοχωρὶ ἡ μεγαλυτέρα κώμη τοῦ Ἀποκορώνου, ἐν ἣ ἠδρευον κατὰ μὲν τὸ 1823 ὁ Ἀρμοστής Ε. Τομπιάζης κατὰ δὲ τὸ 1828 ὁ Ράϊνεκ, πατρὶς τοῦ Μαλινοῦ. Ἐνταῦθα πρὸς τὸ ΝΑ. μέρος καὶ ἐγγὺς τῆς χωρίου κεῖνται 25 πηγάδια μὲ πόσιμον ὕδωρ, ἐγγύτατα τὸ ἐν τοῦ ἄλλου, ὧν ἡ ἀνόρυξις ἀνάγεται εἰς ἀρχαιοτάτην ἐποχὴν.

Δῆμος Φρέ. — Ὁ Δῆμος οὗτος ἔχει 14 χωρία. Ἐδρα τούτου εἶναι ἡ μεγάλη κώμη Φρές, ἣτις ἐχρησίμευσεν ὡς ἔδρα τῆς ἐπαναστατικῆς Συνελεύσεως. Ἐτέρα κώμη μεγάλη εἶναι ὁ Βαφές, πατρὶς τοῦ Γέρω-Κώστα Βολουδάκη, διάσημος διὰ τὴν ἐν αὐτῇ συναφθεῖσαν μεγάλην κατὰ τὸ 1866 μάχην. Παρὰ ταύτην κεῖται τὸ ἱστορικὸν σπήλαιον Κρουονερίδα ἐν τῷ ὁπίω οἱ Τοῦρκοι πολιορκήσαντες ἐπνίξαν 180 Χριστιανοὺς διὰ τοῦ καπνοῦ μὴ θελήσαντας νὰ

παραδοθῶσιν καὶ σήμερον δ' ἔτι εὐρίσκονται τὰ ὀσπᾶ αὐτῶν ἐν τῷ σπηλαίῳ τούτῳ. *Κάϊνα* μικρὰ κώμη παρ' ἧ συνήφθη σπουδαία μάχη κατὰ τὸ 1866 καὶ πλησίον τῆς ὁποίας ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις *Καῖνος* ἢ *Καινῶ*. *Μελιδῶνι* ὄρεινὴ κώμη πατρίς τοῦ *Σήφρακα*. *Καραῖς* ἡ ὄρεινότερα κώμη τοῦ Δήμου χρησιμεύσασα καὶ κατὰ τὸ 1869 ὡς καὶ κατὰ τὸ 1878 ὡς ἔδρα τῆς ἐπαναστατικῆς Συνελεύσεως. *Τζιτζιφῆς* μεγάλη κώμη ἔδρα τῆς ἐπαναστατικῆς Συνελεύσεως τοῦ 1878.

Δῆμος ᾽Αρμενίων. — Ὁ Δῆμος οὗτος ἔχει 14 χωρία. Ἐδρα αὐτοῦ εἶναι τὸ χωρίον ᾽Αρμεῖοι κατάφυτος κώμη μετ' ἄφθονα διαυγῆ καὶ ψυχρὰ ἀναβλύζοντα ὕδατα, οὔτινος ἡ κτίσις ἀνάγεται εἰς τοὺς ἐκ Βυζαντίου κατελθόντας τὸν ἕννατον αἰῶνα ᾽Αρμενίους. Ἐνταῦθα ὑπεγράφη τὴν 21 Μαΐου τοῦ ἔτους 1822 τὸ πολίτευμα τῆς Ἐπιδαύρου, συγκαλέσαντος πρὸς τοῦτο, τοῦ ὑπὸ τῆς ἐν Ἑλλάδι Κεντρικῆς Διοικήσεως ἀποσταλέντος εἰς Κρήτην διοργανωτοῦ *Πέτρου Σκυλίτση* Ὀμηροῖδη, τοὺς πληρεξουσίους τῆς Κρήτης. Ἐν τῇ κώμῃ ταύτῃ συνεκροτήθη καὶ ἡ πρώτη, μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς κατοχῆς *Βάσσου*, ἐπαναστατικὴ Συνέλευσις τῷ 1897.

Πρόβαρμα ὄρεινὴ κώμη, ἔνθα συνεκροτήθη ἡ πρώτη μάχη τῷ 1841 ὅποτε ἡ ἐποχὴ ἐκείνη ἐκλήθη «*Τοῦ Χαιρέτη*». *Στύλος* μικρὰ κώμη, ἐν ἧ ἀναβλύζουσιν ἄφθονα ὕδατα, πάντα πόσιμα, πατρίς τοῦ *Γογονῆ*. *Πλάκα* κώμη μικρὰ πλησίον τῆς ὁποίας κεῖται ἡ θέσις «*Ἀρμυρίδα*» ἐν ἧ συνήφθη πενθήμερος μάχη κατὰ τὸ 1896. *Μεγάλα Χωράφια* κώμη ἄνωθεν τοῦ Ἴτζεδίν (φυλακῶν νῦν) κειμένη ἐν τῇ ὁποίᾳ περισώζονται πολλὰ εἰρεπία ὑπὸ τὸ ὄνομα *Παληόκαστρον*, τῆς ἀρχαίας πόλεως ᾽Απιέρων. *Καλύβες* κώμη παράλιος καὶ ἐμπορικὴ, δι' ἧς διέρχεται ἡ πλατεῖα ἐπαρχιακὴ ὁδὸς ἡ πρὸς τὸν Βάμον κλπ.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Ποῖα εἶναι ἡ ἔδρα τοῦ Νομοῦ Σφακίων; Ποῦ κεῖται ἡ Μονὴ τοῦ Ἁγίου *Γεωργίου*; Τί ἐν γένει γνωρίζεις περὶ *Γεωργιουπόλεως*; Ποῦ ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις Ἵδραμία; Τί ἱστορικὸν γνωρίζεις περὶ Βρυσῶν; Τί ἐν γένει γνωρίζεις περὶ ᾽Αρμενίων; Τίνα ἱστορικὰ γεγονότα συνέβησαν εἰς *Κάϊναν* καὶ

τίνα ἐν τῷ σπηλαίῳ *Κρονονερίδα*; Ποία εἶνε ἡ πατρὶς τοῦ *Σήφακα* ποία ἢ τοῦ *Γογονῆ* καὶ ποία ἢ τοῦ *Μυλωνογιαννάκη*; Τίνα ἱστορικὰ γνωρίζεις περὶ *Γαβαλοχωρίου*; Ποία εἶνε ἡ πατρὶς τοῦ γέρω *Κώστα Βολουδάκη*; Τί ἐν γένει γνωρίζεις περὶ *Βάμου*; Ποῦ κεῖται ἡ *Ἀρμυρίδα* καὶ τί συνέβη ἐν ταύτῃ; Ποῦ ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις *Ἄπτερα* καὶ πῶς καλοῦνται τὰ ἐρείπια αὐτῆς σήμερον; Ποῖαι κῶμαι ἐχρησίμωσαν ὡς ἔδρα *Ἐπαναστατικῶν Συνελεύσεων* ἐν Ἀποκορώνῳ; Ποία εἶνε ἡ μεγαλύτερα κώμη τῆς ἐπαρχίας ταύτης; Τίς ἢ ἔδρα τοῦ Νομοῦ καὶ ἐκάστου τῶν 4 Δήμων;

ΕΠΑΡΧΙΑ ΣΦΑΚΙΩΝ

Ἡ ἐπαρχία αὕτη ἔχει 5394 κατοίκους καὶ 28 χωρία, διαιρεῖται δὲ εἰς τρεῖς Δήμους: Ἀνωπόλεως, Ἀσκούφου καὶ Καλλικρατών. Εἰς ταύτην ὑπάγεται καὶ ἡ κατωκνημένη νῆσος *Γαῦδος* μετὰ τῆς ξηρονήσου *Γαυδοπούλας*

Τὰ *Δευκὰ Ὄρη* κατέχουσι σχεδὸν ἅπασαν τὴν ἐπαρχίαν ταύτην, ἐκάστη δὲ κορυφὴ αὐτῶν ἔχει καὶ τὴν ὀνομασίαν τῆς. Μεταξὺ τῶν πολλῶν ἀναφέρομεν (ἐκτὸς τῶν ἐν τῷ γενικῷ μέρει) τὰς κορυφάς: **Χῶδες** κειμένην ἄνωθεν τοῦ λεκανοπεδίου *Κλήματος* **Τὸ Ξυλόδεμα** ἐξ οὗ πρὸς Ν. φαίνεται τὸ χωρίον *Ἀσκούφου* καὶ εἰς ὃ ἀνέρχεται τις διὰ τῆς φάραγγος *Κατρέ* **Σβουρικτὴ** καὶ **Κακόβολη κόρδα** ἄνωθεν τοῦ χωρίου *Ἀνωπόλεως* πρὸς Β — *Πλακοσέλι* ἄνωθεν τοῦ χωρίου *Σαμαριάς*. — Τοῦ *Κάστρου* ἢ *Κορφῆ* πλησίον τοῦ χωρίου *Καλῶν-Λάκκων*. — Καὶ *Στραβοποδιὰ* ἄνωθεν τοῦ χωρίου *Ἁγίου Ἰωάννου*.

Ποταμοὶ δὲ ἐκτὸς τοῦ *Σαμαριανοῦ* οἱ: **Φάραγγας** μετὰξὺ *Ἀνωπόλεως* καὶ *Ἀραδαίνης* χυνόμενος πλησίον τῆς θέσεως *Διαλισκάρι* πρὸς Ν. — *Νίλιγκας* χυνόμενος πλησίον τῆς *Χώρας Σφακίων* καὶ *Ἐλιγιᾶς* μετὰξὺ Ἁγ. Ἰωάννου καὶ Ἁγίας Ρουμέλης.

ΣΗΜ. — **Φαράγγια** εἶνε: *Τὸ Καλολακκιώτικο*, *τὸ Νιμπριώτικο*, *Ἀσφενδιώτικο*, τῆς *Ἀράδαινας*, τοῦ *Κουλουρίδου*, *τὸ Καλλικραθιανὸν* καὶ *τὸ μέγιστον πάντων Σαμαριάς* — Ἁγίας Ρουμέλης.

Δῆμος Ἀσκούφου — Ὁ Δῆμος οὗτος ἀποτελεῖται ἐκ τῆς κωμοπόλεως *Χώρας Σφακίων* καὶ ἐξ ἑννέα ἔτι χωρίων. Ἐδρα αὐτοῦ *θερινή* (ἀπὸ 1ης Ἀπριλίου μέχρι τέλους Ὀκτωβρίου) εἶναι

τὸ χωρίον Ἀσκήφον (συνοικία Ἀμουδάρη), μεγάλη καὶ εὐάνδρος κώμη, πατρίς τοῦ Τσόντου, Μωράκη, Χριστοδούλιδων Καρκαβάτων, καὶ Κανκαλάδων· χειμερινή δὲ (μέχρι τέλους Μαρτίου), ἡ κωμόπολις Χώρα Σφακιῶν (Μπρόσγιαλος) πατρίς τῶν Βουρδουμπάδων καὶ Χιονιά παράλιος καὶ ἐμπορικὴ πρὸς Ν. κειμένη ἐν ὀρμίτκῳ, ἔδρα τοῦ Εἰρηνοδικείου, μὲ ὑποτελωνεῖον καὶ Ἑλληνικὸν Σχολεῖον. Ἔτερον χωρίον εἶναι: Κομητιάδες πατρίς τοῦ Ντεντηδάκι, κώμη παράλιος καὶ ἐμπορικὴ. Εἰς τὸν Δῆμον τοῦτον ὑπάγεται καὶ τὸ ὄροπέδιον Κράπη, ἔνθα μικρὰ ἐκκλησία καὶ τινες οἰκίσκοι. Νίμβρος ὄρεινοτάτη κώμη πατρίς τῶν Μανουσογιαννάδων, Μανουσάκων, Βολουδιανῶν, Παυλογεώργιδων καὶ Ζερβῶν.

Δῆμος Ἀνωπόλεως. — Ὁ Δῆμος οὗτος ἔχει τὴν Νῆσον Γαῦδον (καὶ Γαυδοπούλαν) καὶ 7 χωρία. Ἐδρα αὐτοῦ εἶναι ἡ Ἀνώπολις κώμη μεγάλη, πατρίς τοῦ Δασκαλογιάννη, κειμένη ἐν τῇ αὐτῇ θέσει ἐν ἣ ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις Ἀνώπολις. Ἔτεροι ἐπίσημοι κῶμαι εἰσὶν: Ἀράδαινα (παρὰ τὴν ὁποῖαν ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις Ἀραδὴν), ἐπίσημος διὰ τὴν κατὰ τῶν Τούρκων συναφθεῖσαν ἐνταῦθα μεγάλην μάχην. Λουτρὸν μικρὰ κώμη παράλιος (πρὸς Ν.) μὲ ἀσφαλῆ φυσικὸν λιμενίσκον ἔνθα ἐξασκεῖται καὶ μικρὸν ἐμπόριον. Σαμαριά καὶ Ἀγιά Ρουμέλη μικραὶ κῶμαι κείμεναι ἡ πρώτη ἐν τῷ κέντρῳ περίπου, ἡ δὲ δευτέρα εἰς τὸ ἄκρον (ἐγγὺς τῆς θαλάσσης) τῆς μεγάλης ὀμωνύμου φάραγγος. Ἐν Ἀγίᾳ Ρουμέλῃ συνήφθη μεγάλη καὶ ἐνδοξος μάχη κατὰ τὸ 1866, ἐν δὲ τῇ Σαμαριά κατέφυγον οἱ τελευταῖοι ἐπαναστάται τῶν Δυτικῶν ἐπαρχιῶν ἀφ' ὅπου καταδιωκόμενοι ἀνήλθον εἰς Ὀμαλὸν καὶ ἐκεῖθεν διαλυθέντες ὑπετάγησαν. Παρὰ τὴν Ἀγίαν Ρουμέλην ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις Τάρρας. Ἅγιος Ἰωάννης μικρὰ κώμη πατρίς τοῦ Βαρδιογιάννη.

ΣΗΜ. Εἰς τὸν Δῆμον τοῦτον ὑπάγεται ἡ νῆσος Γ α ὕ δ ο ς ἔχουσα ὀκτὼ χωρίδια ἐν ἣ σταθμεῖ εἰς Ἐνωμοτάρχης τῆς Κρητικῆς Χωροφυλακῆς μετὰ 4 χωροφυλάκων. Ἐχει δὲ ἡ νῆσος αὕτη καὶ Δημοτικὸν σχολεῖον. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς πτωχοὶ ὄντες καταγίνονται εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν Δημητριακῶν καρπῶν, φῶν ἡ παραγωγὴ εἶναι μικρά, ὡς καὶ εἰς τὴν κτηνιοτροφίαν καὶ ἀλιεῖαν.

Δῆμος Καλλικράτους. — Ὁ Δῆμος οὗτος ἔχει 11 χωρία. Καὶ ἔδρα μὲν αὐτοῦ θερινὴ εἶναι ἡ μεγαλυτέρα κώμη *Καλλικράτης* πατρὶς τῶν *Μανουσέλιδων* καὶ *Παπαδιανῶν*, καὶ ἥς οἱ κάτοικοι ἔχουσιν ὑψηλότερον ἀνάστημα τῶν λοιπῶν *Σφακιωτῶν*, ἔδρα δὲ χειμερινὴ ἡ κώμη *Πατσιανός*. Κάτωθι τοῦ χωρίου *Πατσιανοῦ* κεῖται τὸ ἱστορ. φρούριον *Φραγκοκάστελλον* ἐπίσημον διὰ τὴν ἐναυτῶν κατὰ τὸ 1821 καταστροφὴν τοῦ *Μακεδόνα* Ἰππάρχου *Χατζῆ Μιχάλη Νταλιάνη*. Ἐνταῦθα κεῖται καὶ ἡ μονὴ τοῦ Ἁγίου *Χαραλάμπους*.

ΝΟΜΟΣ ΡΕΘΥΜΝΗΣ

Ὁ *Νομὸς* οὗτος ἔχει 59291 κατοίκους, περιλαμβάνει δὲ τὴν πόλιν *Ρεθύμνης* καὶ τὰς ἐπάρχιακὰς περιφερείας *Ρεθύμνης*, Ἁγίου *Βασιλείου*, *Μυλοποτάμου* καὶ Ἁμαρίου.

ΡΕΘΥΜΝΟΝ (ΔΗΜΟΣ ΡΕΘΥΜΝΗΣ)

Ἡ πόλις *Ρέθυμνα* (σήμερον *Ρέθυμνον*) μετὰ τῶν *Περιβολίων*, τοῦ *Μασταμπᾶ*, τοῦ *Λωβοχωρίου* καὶ τινῶν συνοικιῶν ἐκτὸς τοῦ τείχους, ἀποτελοῦσι τὸν Δῆμον *Ρεθύμνης*. Ἐδρα τοῦ Δήμου εἶναι ἡ πόλις *Ρέθυμνον*, ἥτις εἶναι ἡ ἔδρα τοῦ *Νομοῦ*, τοῦ ἐπισκόπου *Ρεθύμνης* καὶ *Ἀύλοποτάμου*, τῶν Ἑποπροξένων, *Πρωτοδικείου*, *Κακουργιοδικείου* κλπ. καὶ τοῦ Ἑποκαταστήματος τῆς *Κρητικῆς Τραπέζης*, ἔχει κατοίκους 9308, ὧν *Χριστιανοὶ* μὲν εἶναι 3717, *Μωαμεθανοὶ* 5575 καὶ Ἰσραηλιταὶ 16.

Ἡ πόλις αὕτη εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ τῆς παλαιᾶς *Ρεθύμνης* ἢ *Ριθυμνίας* ἐπινείου τῆς ἀρχαίας πόλεως Ἁγρίου περιβάλλεται ὑπὸ Ἑνετικοῦ τείχους οὗτινος μέρος ἐκρημνίσθη ἤδη. Καὶ ἐντὸς μὲν τῆς πόλεως ὑπάρχουσι τὰ ἐξῆς *Δημόσια*, *Δημοτικὰ* καὶ *Κοινοτικὰ* καταστήματα :

Τὸ πρῶτον *Διοικητήριον* λίαν εὐρύχωρον οἰκοδόμημα ἐν τῷ ὁποίῳ λειτουργοῦσι τὸ *Πρωτοδικεῖον*, *Ἐιρηνοδικεῖον*, Ἑποθηκοφυλακεῖον καὶ τὸ ὑποκατάστημα τοῦ *Κοινοφελοῦς Ταμείου* καὶ ἐν τῷ ὁποίῳ

ἐν ἰδιαιτέρῳ διαμερίσματι εἰσὶ καθωρισμένα δωμάτια ὡς Ἐνάκτορα τοῦ Ἡγεμόνος Κρήτης. Ὡσαύτως ἔχει εὐρύχωρον στρατῶνα ἔνθα νῦν στρατωνίζεται: *Ρωσσοῖκος στρατός*, καὶ νεόδμητον Ἐπισκοπὴν ἀνεγερθεῖσαν δαπάνῃ τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Ρωσσίας Τσάρου Νικολάου τοῦ Β. Ἐπισημοὺς σχολεῖον, τὸ Μοσχάκιον Γυμνάσιον, καὶ Τουρκικὸν Παρθεναγωγεῖον. Ἐκτὸς δὲ τῆς πόλεως τὰ ἐξῆς: Τὸ Τσάρειον Νοσοκομεῖον, ὅπερ ἀνεγερθὲν δαπάνῃ τοῦ Τσάρου Νικολάου τοῦ Β. ἐδωρήθη εἰς τὸν Δῆμον τοῦτον, καὶ τὸ Γυμναστήριον.

Αἱ ὁδοὶ τῆς πόλεως ταύτης εἶναι τὸ πλεῖστον λιθόστρωτοι. ἔχει τρεῖς εὐρυχώρους πλατείας μικρὸν δὲ λιμένα κατάλληλον δι' ἑλλιμενισμόν ἰστιοφόρων μόνον πλοίων.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΑΥΤΗΣ

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῶν Χανίων ἐγένετο ἡ πολιορκία τῆς πόλεως Ρεθύμνης ἣτις κατόπιν φοβερᾶς πάλης καὶ μετὰ 24 ἡμερῶν πολιορκίαν ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ἐντὸς τοῦ τείχους ὑπάρχει ἀκρόπολις, κρινῶς Φορτέτσα καλουμένη, ἣτις ὑπέκυψε τελευταία εἰς τὸν κατακτητήν.

Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ κατὰ τὸ 1822 ἐγένετο σφαγὴ τῶν Χριστιανῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων. Μεταξὺ δὲ τῶν πολλῶν θυμάτων ἦτο καὶ ὁ ἐπίσκοπος Γεράσιμος Περγικάρης.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Πόσους κατοίκους ἔχει ὁ Νομὸς Ρεθύμνης καὶ ποίας ἐπαρχιακᾶς περιφερείας περιλαμβάνει; Ὅποια δαμόσια δημοτικά καὶ κοινοτικά καταστήματα ὑπάρχουσιν ἐν τῷ δήμῳ Ρεθύμνης; ποία εἶναι ἡ ἔδρα τοῦ Νομοῦ καὶ τοῦ δήμου Ρεθύμνης καὶ πόσους κατοίκους κατὰ θρησκευματα ἔχει τὸ Ρέθυμνον; Τίς ἐν συντόμῳ ἡ ἱστορία τῆς πόλεως Ρεθύμνης; Τί γνωρίζεις περὶ τῶν ὁδῶν, πλατειῶν καὶ τοῦ λιμένος αὐτῆς;

ΕΠΑΡΧΙΑ ΡΕΘΥΜΝΗΣ

Ἡ Ἐπαρχία αὕτη ἔχει 14,449 κατοίκους καὶ 73 χωρία, διαιρεῖται δὲ εἰς πέντε δήμους: Δαπλαίων, Ρουστικῶν, Ἀτσιποπούλου, Βρυσινάων καὶ Ἀρκαδίου.

ΟΡΗ ΚΑΙ ΠΟΤΑΜΟΙ

Ἄορη αὐτῆς εἶναι: ὁ Βρούσινας εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὁποίου κεῖνται τὰ χωρία Χρωμοναστήρι, Ρουσοσπητι καὶ Καπεδιανά. — Ὡσαύτως τὰ ὄρη τῆς Συκιᾶς, τὸ Κακὸν ὄρος καὶ ἡ Ἄγριμοκεφάλα.

Ποταμοὶ δὲ ὁ Πετρὲς (πάλαι Μέσαπος) πηγάζων ἀπὸ τὰ πέρα τῆς Ἀργυρουπόλεως καὶ χυνόμενος πρὸς Β. παρὰ τὸ χωρίον Γεράνι, καὶ ὁ Πλατανὲς χυνόμενος εἰς τὸν κόλπον τῆς Ρεθύμνης.

ΣΗΜ.—Παρὰ τὸ χωρίον Μοῦντρος ὑπάρχει τὸ καλούμενον Μουντριανὸ φαραγγί ἀπότομον καὶ στενὸν καταλῆγον εἰς τὸ μετόχι Βελωνάδων.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Πῶς ἐκαλεῖτο ὁ Πετρὲς παρ' ἀρχαίους καὶ ποῦ χύνεται; Πόσους κατοίκους καὶ πόσους δῆμους ἔχει ἡ ἐπαρχία Ρεθύμνης; Ποῖα εἶναι τὰ σπουδαιότερα ὄρη τῆς;

Δῆμος Λαππαίων.— Ὁ δῆμος οὗτος ἔχει 19 χωρία τῶν ὁποίων ἐπισημότερα εἶναι: Ἀργυρούπολις ἔδρα τοῦ δήμου κειμένη ἐπὶ τῆς ἀρχαίας πόλεως Λάππας. Ἐγγὺς ταύτης κεῖται ὁ Χαϊνόσπηλῆρος ὅπου φθάντες οἱ καταδικώμενοι ὑπὸ τῶν Τούρκων πληρεξούσιοι Σκουλούδης καὶ Μπουμπουλάκης προὔτιμησαν τὸν θάνατον καὶ ἐκρημνίσθησαν ἵνα μὴ πέσωσιν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων. — Ἐπισκοπὴ μεγάλη κώμη ἐν ἣ κατὰ τὸ ἔτος 1822 ὁ Σερῖφ πασσᾶς (Καούνης) κατέστρεψε τοὺς ὑπὸ τὸν Παπᾶ Ἰωάννην ἐσκηνωμένους Ρεθυμνίους. — Ἀρκοῦδερα κατάφυτος κώμη ἔνθα ὁ Τομπάζης διορισθεὶς Ἀρμολῆς ἐν Κρήτῃ, συνεκρότησε διὰ τὴν ψήφισιν τοῦ νέου πολιτεύματος κατὰ τὸ ἔτος 1823 Γεν. Συνέλευσιν τῶν (πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν) πληρεξουσίων Κρήτης.

Δῆμος Ρουστίκων.— Ὁ δῆμος οὗτος ἔχει 13 χωρία. Ἐδρα αὐτοῦ καὶ τοῦ Βιρηνοδικείου εἶναι τὸ χωρίον Ρούστικα, παρὰ τὸ ὁποῖον κεῖται ἡ ὁμώνυμος Μονὴ τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ. — Ἐτερον χωρίον εἶναι ὁ Ἅγιος Κωνσταντῖνος μὲ ἐνετικὰ ἐρείπια, καὶ Ζουρίδι μικρὰ κώμη ἐφ' ὑψηλῆς τοποθεσίας.

Δῆμος Ἀτσιποπούλλου. — Ὁ δῆμος οὗτος ἔχει 22 χωρία ὧν τὰ πλείεστα παράγουσι μεγάλας ποσότητας βελανιδίων ἐξαγομένων εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Ἔδρα τοῦ Δήμου εἶναι τὸ Ἀτσιποπούλλον, ἡ μεγαλυτέρα κώμη τοῦ δήμου, πατρὶς τοῦ *Τσίχλη*. — Πρινὲς παρὶς τοῦ Ἱερολογίτου τοῦ Δραγατσανίου *Καλούδη*.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Τί ἱστορικὸν συνέβη ἐν τῷ χωρίῳ Ἀρκούθου; Ποία εἶναι ἡ ἔδρα τοῦ δήμου *Ρουσιίκων*; Ποῦ κεῖται ἡ Ἀργυρούπολις καὶ τί γνωρίζεις περὶ τοῦ *Χαϊνδόσημου*; Εἰς ποῖον δῆμον ὑπάγεται τὸ χωρίον Ἐπισκοπὴ καὶ τί συνέβη ἐκεῖ κατὰ τὸ 1822; Ὅποιον προϊόν παράγεται ἐν τῷ Δήμῳ Ἀτσιποπούλλου καὶ τίς ἡ ἔδρα αὐτοῦ; Εἰς τίνα δῆμον καὶ ποῦ κεῖται ἡ Μονὴ τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ; Πόσα χωρία ἔχει ἕκαστος τῶν δήμων *Δαππαίων*, *Ρουσιίκων* καὶ Ἀτσιποπούλλου;

Δῆμος Βουσιναίων. — Ὁ δῆμος οὗτος ἔχει 22 χωρία. Ἔδρα αὐτοῦ εἶναι τὸ χωρίον Ἀρμένιοι κώμη πλουσία παρὰ τὴν ὁποίαν κατὰ τὸ 1822 ἐφρονεῖθη ὁ Ἀρχηγὸς *Δεληγιαννάκης*. Ὁρος κώμη κειμένη ἐπὶ τῆς παλαιᾶς πόλεως Ἀγρίου. Ἄνωθεν τῆς κώμης ταύτης κεῖται τὸ ὄροπέδιον Ὀνιθὲ ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐφρονεύθησαν οἱ Ἀρχηγοὶ *Μοσχοβίτης* καὶ *Τσελεπάκης*. Χρωμοναστήρι μεγάλη κώμη.

Δῆμος Ἀρκαδίου. — Ὁ δῆμος οὗτος ἔχει 17 χωρία. Ἔδρα αὐτοῦ εἶναι τὸ χωρίον *Λοῦτρα*, ἕτεραι δ' ἐπίσημοι κῶμαι: Ἀμνάτος μὲ ἐρείπια Ἐνετικῶν Πύργου πατρὶς τοῦ *Γ. Δασκαλάκη* (Ἀμνατσανοῦ). Παρὰ ταύτην κεῖται ἡ πλουσία καὶ περικλεῆς **Μονὴ τοῦ Ἀρκαδίου**, πρὸς ἣν καὶ μόνῃν ἐδόθη τὸ δικαίωμα ὑπὸ τοῦ πορθητοῦ τῆς Κρήτης Μεγάλου Βεζύρου *Κιοπρουλῆ* νὰ κρούῃ κώδωνα. — Πηγὴ ὠραία κώμη ὀνομασθεῖσα οὕτω ἐκ πηγῆς ἧτις ἐστείρευσεν διὰ σεισμοῦ. — Ἄδελφαι πατρὶς τοῦ γενναίου *Γιαμπουδάκη* ὅστις κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Ἀρκαδίου (1866) ἀντιναξεν εἰς τὸν ἀέρα μίαν τῶν πυριτιδαποθηκῶν τῆς Μονῆς ταύτης.

ΣΗΜ. — Ἐν τῷ δήμῳ τούτῳ κεῖται καὶ ἡ Μονὴ Ἀρσάνι.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Ποία εἶναι ἡ ἔδρα τοῦ Δήμου Ἀρκαδίου; Τί ἱστορικὸν γνωρίζεις συμβᾶν

ἐν τῷ χωρίῳ Ἀρμένων; Τίνος πατρὶς εἶνε τὸ χωρίον Ἄδελφαι καὶ τίνος τὸ χωρίον Ἀμνάτος; Ποῦ κεῖται ἡ κόμη Ὄρος; Πόσα χωρία ἔχει ὁ δῆμος Βρυσσινῶν καὶ πόσα ὁ δῆμος Ἀρκαδίου; Τίνα ἱστορικὰ γνωρίζεις περὶ τῆς Μονῆς Ἀρκαδίου; ποῦ κεῖται τὸ ὄροπέδιον Ὀμιθὲ καὶ τίνες ἐφονεύθησαν ἐν αὐτῷ;

ΣΗΜ. — Ὁ διδάσκαλος ὀφείλει νὰ διδάξῃ τὴν ἱστορίαν τῆς ἐν δόξου Μονῆς Ἀρκαδίου, ἥτοι τὰ τῆς ἀλώσεως αὐτῆς εὐρύτερον πρὸς τοὺς μαθητὰς του.

ΕΠΑΡΧΙΑ ΑΓΙΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Ἡ ἐπαρχία αὕτη ἔχει 10,254 κατοίκους καὶ 41 χωρία, διαιρεῖται δὲ εἰς 4 δήμους: Μελάμπων, Ἁγίου Πνεύματος, Λάμπης καὶ Φοίνικος.

ὍΡΟΙ ΚΑΙ ΠΟΤΑΜΟΙ ΑΥΤΗΣ

Ὁρῆ αὐτῆς (ἐκτὸς τοῦ Κέδρου) εἶνε: ὁ Κρουονερίτης ἢ Ἁγιον Πνεῦμα πρὸς τὰ ΒΔ. τοῦ χωρίου Σελλίων καὶ πρὸς τὰ ΒΑ. τοῦ Ροδακίνου.

Τὰ Καλοσυκιανὰ ἢ Τσιλίβδικος πρὸς Ν. τῶν χωρίων Καλῆς Συκιᾶς καὶ Ἀλωνῶν. — Τὸ Ἀτσιπαδιανὸν ἢ Κυρούπας πρὸς Ν. τοῦ χωρίου Ἀτσιπάδων. — Τὸ Φραθιανὸν Ἀγόρι πρὸς Ν. τοῦ χωρίου Φρατί. — Ἡ Ἀγριμοκεφάλαια σύνορον τοῦ Ἁγίου Βασιλείου καὶ Ρεθύμνης. — Καὶ ὁ Σιδέρωτας πρὸς Ν. τοῦ χωρίου Ἀκούμα.

ΣΗΜ. — πρὸς Δ. τοῦ Κρουονερίτου ὑπάρχει τὸ εὐφορώτατον λεκανοπέδιον Ἀσφενταμῆς.

Μεταξὺ τῶν ὀρέων Κυρούπα καὶ Φραθιανοῦ Ἀγοριοῦ κεῖται τὸ Κουρταλιώτικο φαράγγι.

Μεταξὺ δὲ τῶν ὀρέων Τσιλίβδικα καὶ Ἀτσιπαδιανοῦ τὸ φαράγγι τοῦ Κοτσυφοῦ.

Ποταμοὶ δέ: Ὁ Ἀκουμιανὸς χυνόμενος παρὰ τὸ Ἀκρωτήριον Μελίσσης. — Ὁ Καλησυκιανὸς ἢ Κοιτουφιανὸς πηγάζων ἐκ τοῦ χωρίου Καλῆς Συκιᾶς διερχόμενος δὲ διὰ τῆς στενῆς καὶ ἀποτόμου φάραγγος τοῦ Κοιτουφοῦ χύνεται παρὰ τὸν ὄρμον Πλακιᾶν.

ΣΗΜ. Κυρίως ὁ Μέγας ποταμὸς (Μασσαλίας τὸ πάλαι) πηγάζει

ἀπὸ τὸν Ἅγιον Ἰωάννην (τὸν Καϋμένον) καὶ ἀπὸ τὸ ὄρος Ἀτσιπαδιανὸ Ἀγόρι ἐκ πολλῶν καὶ διαφόρων ρυάκων καὶ ποταμίων ἅτινα ἐνοῦμενα εἰς τὴν εἰσόδον τοῦ Κουρταλιώτικου Φαραγγιοῦ σχηματίζουσιν αὐτὸν περαιτέρω.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Εἰς πόσους καὶ ποίους δήμους διαιρεῖται ἡ ἐπαρχία Ἁγίου Βασιλείου; Πόσους κατοίκους ἔχει; Ποῖοι εἶναι οἱ σπουδαιότεροι ποταμοὶ τῆς καὶ ποῦ χύνονται; Ποῦ κεῖνται αἱ φάραγγες «Κοτουφοῦ» καὶ «Κουρταλιώτικου»; Ποῖα εἶναι τὰ σπουδαιότερα τῶν ὄρεων τῆς;

Δῆμος Μελάμπων. — Ὁ δῆμος οὗτος ἔχει 5 χωρία. Ἐδρα αὐτοῦ εἶναι ἡ μεγαλυτέρα κώμη *Μέλαμπες* ἔχουσα 1182 κατοίκους. Πλησίον ταύτης κατεστράφη τῷ 1822 ὁ Τούρκος ἀρχηγὸς *Χάνιαλης* μετὰ πολλοὺς Τούρκους. *Κρῦα Βρούση* πατρίς τοῦ χριστιανοῦ Ἀσουμανῆ τοῦ φονεύσαντος τὸν *Χάνιαλην* Ὄρνὲ μικρὰ κώμη ἐπὶ τῆς ἄλλοτε ἀκμαίας *Χοιροβοσκοῦ*

ΣΗΜ. Ἐν δὲ τῷ πρὸς Ν. τοῦ Δήμου τούτου ὁρμίσκῳ Ἁγίῳ Γαλήνῃ κεῖται ὁ ὁμώνυμος ἐμπορικὸς συνοικισμὸς Ἁγίος Γαλήνης κείμενος ἐπὶ τῆς ἀρχαίας πόλεως *Σουλίας*. Παρὰ δὲ τὸ ἀκρωτήριο *Μέλισσαν* ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις *Ψύχιον*.

Δῆμος Ἁγίου Πνεύματος. — Ὁ δῆμος οὗτος ἔχει 12 χωρία, ἔδρα δὲ αὐτοῦ εἶναι ἡ κώμη Ἄρδακτος. Ἔτεροι ἐπίσημοι κῶμαι εἶναι: Ἀκούμια πατρίς τοῦ *Τσελεπάκη* μεγάλη κώμη. Ἁγιον Πνεῦμα ἔδρα τοῦ ἐπισκόπου *Λάμπης* ἔχουσα καὶ Ἑλληνικὸν Σχολεῖον.

ΣΗΜ. Ἐγγὺς τοῦ χωρίου Ἀκούμια κεῖται τὸ μονύδριον *Πρέβελν*.

Δῆμος Λάμπης. — Ὁ δῆμος οὗτος ἔχει, 16 χωρία, ἔδρα αὐτοῦ εἶναι τὸ χωρίον *Κοξαρέ*, Ἔτερα ἐπίσημος κώμη εἶναι τὸ *Σπῆλι* ὠραία κατάρρυτος καὶ κατὰφυτος ἔδρα Εἰρηνοδικείου.

ΣΗΜ. Ἐν τῷ δήμῳ τούτῳ ἤρξατο ἡ ἐκμετάλλευσις γαιανθράκων καὶ γύψου.

Δῆμος Φοίνικος. — Ὁ δῆμος οὗτος ἔχει 8 χωρία τῶν ὁποίων ἐπίσημα εἶναι: *Σελλιά* ἔδρα τοῦ δήμου ἐπὶ ὑψηλῆς τοποθε-

σίας ἐπίσημος διὰ τὰς κατὰ τὸ 1869 καὶ 1896, συναφθείσας ἐν αὐτῇ μάχῃ. Ἀσώματος μικρὰ κώμη πατρὶς τῶν Τσουδερῶν. Ροδάκινον μεγάλη κώμη πατρὶς τοῦ Δημητρακάκη καὶ Στυλ Βαρδάκη.

Ἐν τῷ δήμῳ τούτῳ ὑπάρχει καὶ ὁ ὀρμίσκος Δαμόνι μὲ μικρὸν ἐμπορικὸν συνοικισμὸν.

ΣΗΜ. Ἐν τῷ Δήμῳ τούτῳ ὑπάρχει ἡ θέσις Κακὸσκαλα ἢ Χάλαρα πλησίον τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου ἐν ἣ κατὰ τὸ 1866 ὁ Μουσταφᾶς Πασσᾶς ὑπέστη μεγάλας καταστροφὰς ὑπὸ τῶν καταδιωκόντων αὐτῶν ἐπαναστατῶν. Ἐν τῷ δήμῳ τούτῳ ἀνήκει καὶ ἡ Μονὴ Πρέβελης.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Ποία εἶναι ἡ ἔδρα τοῦ Δήμου Ἁγίου Πνεύματος; Ποῖον χωρίον εἶναι ἡ πατρὶς τοῦ Τσελεπάκη καὶ ποῖον τῶν Τσουδερῶν; Τί συνέβη εἰς τὸ χωρίον Σελλιά καὶ εἰς τίνα δῆμον ἀνήκει τὸ χωρίον τοῦτο; Ποία εἶναι ἡ ἔδρα τοῦ δήμου Δάμπης; Ποία εἶναι ἡ πατρὶς τοῦ Δημητρακάκη καὶ Βαρδάκη καὶ εἰς τίνα δῆμον ἀνήκει αὕτη; Πόσα χωρία ἔχει ἕκαστος τῶν δήμων Ἁγίου Βασιλείου καὶ τίς ἡ ἔδρα ἑκάστου τῶν Δήμων τούτων;

ΕΠΑΡΧΙΑ ΑΜΑΡΙΟΥ

Ἡ ἐπαρχία αὕτη ἔχει 39 χωρία καὶ 7939 κατοίκους διαιρεῖται δὲ εἰς τρεῖς δήμους: Μέρωνος, Πανακράϊων καὶ Ἀποδούλου.

ΟΡΗ ΚΑΙ ΠΟΤΑΜΟΙ

Ἄσκη αὐτῆς (ἐκτὸς τοῦ Κέδρου) εἶναι: Ὁ Σωρὸς εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὁποίου πρὸς Ν. κεῖται τὸ χωρίον Γερακάρι. — Ὁ Σάμιτος εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὁποίου κεῖνται τὰ χωρία Πετροχωρι, Λαμπιῶτες καὶ Μοναστηράκι, — καὶ Ἀραβάνες εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὁποίου πρὸς τὰ ΝΔ. κεῖται τὸ χωρίον Μπισταγή.

Ποταμὸς δὲ ὁ Λυγιώτης (πάλαι Ἠλέκτρας) πηγάζων ἐκ τοῦ ὄρους Κέδρος καὶ χυνόμενος εἰς τὸν ὄρμον Ἁγίου Γαλήνη.

Δῆμος Μέρωνος. — Ὁ Δῆμος οὗτος ἔχει 13 χωρία τῶν ὁποίων ἐπισημότερα εἶναι: Μέρωνας ἔδρα τοῦ δήμου, μεγάλη καὶ κατάφυτος κώμη. — Γερακάρι μεγάλη καὶ κατάφυτος κώμη παράγουσα τὰ περίφημα Γερακαριανὰ κεράσια. — Πατσὸς μικρὰ κώμη

ἐν ἧ ἀνεκαλύφθη τὸ σπήλαιον τοῦ Κραναίου Ἐρμοῦ καὶ τινες ἀρχαιοτήτες. — Ἀντάνασσος μικρὰ κώμη παρὰ τὴν ὁποίαν ὑψοῦται τὸ βουνὸν Βένι ἐγγὺς τοῦ ὁποίου ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις Βήνη. — Ἅγιοι Ἀπόστολοι κατάφυτος κώμη παρὰ τὴν ὁποίαν τῷ 249 Μ.Χ. συνελήφθησαν οἱ Ἅγιοι Μάρτυρες δέκα. — Θρόνος μικρὰ κώμη παρὰ τὴν ὁποίαν ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις Συβροΐα. — Εἰς τὸν δῆμον τοῦτον κεῖται πηγὴ τις «Νερό τῆς Πέτρας» καλυμμένη, ἧς τὸ ὕδωρ ἔχει ἰαματικὰς τινὰς ιδιότητας (μεταλλικόν).

Δῆμος Πανακραίων. — Ὁ δῆμος οὗτος ἔχει 13 χωρία τῶν ὁποίων ἐπισημότερα εἶναι: Νεὺς-Ἀμάρι ἔδρα τοῦ Εἰρηνοδικείου. — Μοναστηράκι ἔδρα τοῦ δήμου ἔχουσα καὶ Ἑλληνικὸν σχολεῖον. — Πετροχωρὶ πατρὶς τοῦ ἀρχηγοῦ Μοσχοβίτου. — Φουρφουρᾶς ἡ μεγαλύτερα κώμη τοῦ Δήμου. — Γουργοῦθοι κατάρρυτος καὶ κατάφυτος κώμη.

ΣΗΜ. — Ἐν τῷ δήμῳ τούτῳ ἐντὸς ὠραίας κοιλάδος, κεῖται ἡ Μονὴ τῶν Ἀσωμάτων.

Δῆμος Ἀποδούλου. — Ὁ δῆμος οὗτος ἔχει 13 χωρία. Ἐδρα αὐτοῦ εἶναι τὸ χωρίον Ἀποδούλου. — Ἑτεραί κῶμαι: Βαθειανὸ ἄλλοτε κώμη ἀκμαία. Ἐνταῦθα κατὰ τὸ 1821 μάχης γενομένης ἠττήθη ὁ Ντελῆ Μουσταφᾶς ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν Κρητῶν καὶ συλληφθεὶς ἀπεκεφαλίσθη κατόπιν εἰς Κοξαρὲν. Ὡσαύτως ἐνταῦθα ὁ ἀρχηγὸς Μελιδόνης (1822) μετημφισμένος ὡς Τούρκος ἐφόρευεν εἰσελθὼν ἐντὸς τοῦ τζαμίου περὶ τοὺς 20 Τούρκους.

ΣΗΜ. α. — Παρὰ τῇ μικρᾷ ὄρεινῃ κώμῃ Ἄνω μέρος σώζονται τὰ εἰρηπια τῆς Μονῆς Καλοεΐδαινας (Μεταμορφώσεως) ἄλλοτε ἀκμαίας.

ΣΗΜ. β. — Δώδεκα μικρὰ κῶμαι καλοῦνται ἐνταῦθα μὲ τὸ ὄνομα Ἀμπαδιὰ, ὧν οἱ κάτοικοι πάντες σχεδὸν εἶναι Τούρκοι, περιδότητοι κατὰ πάσας τὰς περιστάσεις.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Πόσους δήμους ἔχει ἡ ἐπαρχία Ἀμαρίου καὶ ποῖα ἡ ἔδρα ἐκάστου; Ποῖαι ἀρχαῖαι πόλεις ἔκειντο εἰς τὸν δῆμον Μέρωνος καὶ ποῦ ἐκάστη αὐτῶν; Τί ἱστορικὸν συνέβη ἐν τῇ κώμῃ Βαθειανὸ; Εἰς ποῖαν κώμην εὐ-

ρέθη τὸ σπήλαιον τοῦ Κραναίου Ἐρμοῦ; Ποῖα εἶναι τὰ ὄρη τοῦ Ἀμαρίου καὶ πόσους κατοίκους ἔχει ἡ ἐπαρχία αὐτή; Ποία εἶναι ἡ ἰδιαιτέρα πατρὶς τοῦ ἀρχηγοῦ Μοσχολίτου; Εἰς ποῖον δῆμον κεῖται ἡ Μονὴ τῶν Ἀσωμάτων; Ποίας μεγάλας κώμας ἔχει ὁ δῆμος Πανακραίων;

ΕΠΑΡΧΙΑ ΜΥΛΟΠΟΤΑΜΟΥ

Ἡ ἐπαρχία αὕτη ἔχει 84 χωρία καὶ 17371 κατοίκους, διαιρεῖται δὲ εἰς 4 Δήμους: Ἐλευθερναίων, Μελιδονίου, Γαράζου καὶ Ἀνωγείων.

ΟΡΗ ΚΑΙ ΠΟΤΑΜΟΙ

Ἄρη αὐτῆς ἐπισημότερα (ἐκτὸς τοῦ Ψηλωρείτου) εἶναι: ὁ Κουλούκινας εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὁποίου πρὸς Β. κεῖται ἡ Μονὴ τοῦ Μπαλῆ, πρὸς δὲ τὰ ΝΔ. τὸ χωρίον Μελιδῶν. — Ἡ Κουρούνα ἐγγὺς καὶ μετὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Ψηλωρείτου. — Τὰ Καλὰ Πλάγια πρὸς Ν. τοῦ χωρίου Ἀνώγεια. — Καὶ τὸ Κουδοῦνι σύνορον Μαλεβουζίου καὶ Μυλοποτάμου.

Ποταμοὶ δὲ (ἐκτὸς τοῦ Γερωποταμοῦ) οἱ Μουριτζανιώτης καὶ Πρινιώτης παραπόταμοι τοῦ Γέρω-ποταμοῦ (ξηροπόταμοι).

ΣΗΜ. — Εἰς τὰ σύνορα Μυλοποτάμου, Μαλεβουζίου καὶ Καινουρίου, ἐν τῷ μέσῳ κεῖται μέγα λεκανοπέδιον κατάμεστον μεγάλων διαφόρων δένδρων τὸ πλεῖστον πρῖνων, ὅπερ καλεῖται Ρούδας.

Δῆμος Ἐλευθερναίων. — Ὁ δῆμος οὗτος ἔχει 26 χωρία. Ἐδρα αὐτοῦ εἶναι ἡ μεγάλη κώμη Μαργαρίτες, παρὰ τὴν ὁποίαν σώζονται ἐρείπια Ἐνετικῶν Πύργου. Τρίποδος μικρὰ κώμη ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς παλαιᾶς Τριπόδου. — Πρινὲς κώμη ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας πόλεως Ἐλευθέρας, ἥτις ἐξ ἀπασῶν τῶν ἀρχαίων πόλεων τῆς Κρήτης ἀντέστη ἐπὶ μακρότερον χρόνον καὶ ἐκυριεύθη τελευταία ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων.

Δῆμος Μελιδονίου. — Ὁ δῆμος οὗτος ἔχει 24 χωρία. Ἐδρα αὐτοῦ εἶναι ἡ ὠραία κώμη Μελιδόνι πατρὶς τοῦ ἀρχηγοῦ Μελιδῶνη (1821), παρὰ τὴν ὁποίαν κεῖται σπήλαιον Γερώσπηλιος

καλούμενον μὲ πολλὰς καὶ μεγάλας στοὰς καὶ διόδους καὶ πλη-
ρες θαυμασίων σταλακτιτῶν, ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ Χουσεὶν βέης ἀρχηγὸς
τοῦ Αἰγυπτιακοῦ στρατοῦ πολιορκήσας 370 χριστιανικὰς ψυχὰς
κατέπνιξεν αὐτὰς διὰ τοῦ καπνοῦ (1823). Ἐτέρα ἐπίσημος κώμη
εἶναι *Πάνορμος* (πρῶην *Καστέλλι*) μετωνομασθεῖσα ἐσχάτως οὕτως
ἐκ τῆς ἀρχαίας πόλεως *Πανόρμου*, παράλιος ἐμπορικὴ κωμόπολις,
ἔχουσα Ἑλληνικὸν Σχολεῖον καὶ Ὑποτελωνεῖον.

ΣΗΜ. Ἐν τῷ δήμῳ τούτῳ ἔκειντο καὶ αἱ ἀρχαῖαι πόλεις Πά-
νορμος, Παντομάτριον καὶ Ἀστάλη παρὰ τὸν ὄρμον
τοῦ Μπαλῆ Ὡσαύτως ἐν τῷ αὐτῷ δήμῳ κείνται αἱ Μοναὶ
Δισκούρι (Ἁγίου Γεωργίου), Βασάκου καὶ Χαλέπας.

Δῆμος Γαράζου. — Ὁ δῆμος οὗτος ἔχει 25 χωρία. Ἐδρα
αὐτοῦ εἶναι ἡ κώμη *Γαράζω* ἐπὶ ὑψηλῆς τοποθεσίας. *Χαλιανὰ* πα-
τρὶς τοῦ ἐν Ἀρχαδίῳ συλληφθέντος καὶ φονευθέντος γενναίου Κού-
βου. *Κράνα* μικρὰ κώμη πατρὶς τοῦ διασήμου *Παπαῖ Κρανιώτου*.

Δῆμος Ἀνωγειῶν. — Ὁ δῆμος οὗτος ἔχει 12 χωρία. Ἐδρα
αὐτοῦ εἶναι ἡ μεγάλη κώμη Ἀνώγεια ἔχουσα περὶ τὰς 3,000 κα-
τοίκους, εὐάνδρος καὶ ἐπὶ ὑψηλοῦ ὄροπεδίου κειμένη, πατρὶς τῶν
Σκουλάδων. — Ἀξὸς κώμη ἐπὶ τῆς ἀρχαίας πόλεως Ὁαξοῦ ὅπου
ἐβασίλευσεν ὁ Ἐτέαρχος *Δαμάστα* κώμη ἐπὶ ὄροπεδίου. *Φώδελες*
κώμη παράλιος μὲ τελωνειακὸν σταθμὸν.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Ποῖα εἶναι τὰ ὄρη τοῦ Μυλοποτάμου; Εἰς πόσους καὶ πότους δῆμους
διαιρεῖται ἡ ἐπαρχία αὕτη; Πόσα χωρία καὶ πότους κατοίκους ἔχει;
Ποῖος ὁ ἐν αὐτῇ διαρκῶς ῥέων ποταμὸς; Ποῖα εἶναι ἡ ἔδρα ἐκάστου τῶν
δῆμων; Ποῦ κεῖται ἡ ἀρχαία πόλις Ὁαξός; Πόσους κατοίκους ἔχουσι τὰ
Ἀνώγεια; Ποῖα εἶναι ἡ πατρὶς τοῦ *Κούβου* καὶ ποῖα ἡ τοῦ *Παπαῖ Κρανιώ-
του*; Τί γνωρίζεις περὶ τοῦ χωρίου *Μελιδόνι*; Ποῦ κείνται αἱ ἀρχαῖαι πό-
λεις *Τρίποδος* καὶ *Ἐλευθέρα*; Ποῖα εἶναι ἡ πατρὶς τοῦ *Μελιδώνη* καὶ εἰς
ποῖον χωρίον ἠνδραγάθησεν οὗτος;

ΝΟΜΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

Ὁ Νομὸς οὗτος ἔχει κατοίκους 91,228 περιλαμβάνει δὲ τὴν πόλιν Ἡρακλείου καὶ τὰς ἐπαρχιακὰς περιφερείας *Μαλεβυζίου, Τεμένους, Πεδιάδος, Μονοφατίου, Καινουρίου καὶ Πυργιωτίσσης.*

ΗΡΑΚΛΕΙΟΝ—ΔΗΜΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

Ἡ πόλις αὕτη μετὰ τινῶν, ἐκτὸς ταύτης κειμένων συνοικιῶν, ἀποτελεῖ τὸν *Δῆμον Ἡρακλείου.*

Πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ καὶ ἔδρα τοῦ δήμου Ἡρακλείου εἶναι ἡ πόλις Ἡράκλειον, ἥτις εἶναι καὶ ἔδρα τοῦ *Μητροπολίτου Κρήτης, τῶν Ὑποπροξένων τῶν Μεγ. Δυνάμεων, τοῦ Πρωτοδικείου, ἐκτάκτου Κακουργιοδικείου, τοῦ ὑποκαταστήματος τῆς Κρητικῆς Τραπεζῆς, τοῦ Κοινωφελοῦς Ταμείου, καὶ τῆς Τραπεζῆς Ἀθηνῶν καὶ ἔδρα τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου Κρήτης.*

Δημόσια οἰκοδομήματα ἐν τῇ πόλει ταύτῃ εἶναι τὰ ἐξῆς : Τὸ *Διοικητήριον* οἰκοδομηθὲν ἐπὶ παλαιοῦ Ἐνετικῶ ἑκτιρίου ἐν τῷ ὁμοίῳ λειτουργοῦσιν αἱ *Διοικητικαί, Ἀστυνομικαὶ καὶ Δικαστικαὶ Ἀρχαί. Μέγας στρατῶν* ἔνθα σήμερον λειτουργοῦσι τὸ *Γυμνάσιον, τὸ Ὑγειονομεῖον καὶ τὸ Δημαρχεῖον.*

Κοινοτικὰ δὲ τὰ ἐξῆς : Ἡ *Μητρόπολις, τὸ Παρθεναγωγεῖον καὶ τὸ Πανάγειον Νοσοκομεῖον.* Ἐνταῦθα ὑπάρχει καὶ ὁ μέγας νεόδμητος ναὸς τοῦ **Ἀγίου Μηνᾶ**, εἰς τῶν μεγαλυτέρων καὶ λαμπροτέρων ναῶν τῆς Ἀνατολῆς.

Αἱ ὁδοὶ τῆς πόλεως εἶναι τὸ πλεῖστον λιθόστρωτοι καὶ ἀνώμαλοι. Περιβάλλεται δὲ αὕτη ὑπὸ Ἐνετικῶ ἑίχους καὶ ἔχει λιμένα μικρὸν καὶ κατάλληλον δι' ἀγκυροβολίαν μικρῶν ἀτμοπλοίων καὶ ἱστιοφόρων. Ἡ πόλις αὕτη εἶναι μᾶλλον ἐμπορικὴ ἢ αἱ πόλεις *Χανία καὶ Ρέθυμνον, ἀκμάζουσι δι' ἐν αὐτῇ κατὰ μείζονα λόγον καὶ ἡ σαπωνοποιῖα καὶ ἡ πνευματοποιῖα ὡς καὶ ἡ τυπογραφικὴ.*

ΙΣΤΟΡΙΑ ΑΥΤΗΣ

Τὸ Ἡράκλειον κεῖται ἐπὶ τοῦ παλαιοῦ *Ματίου* ἢ *Ἡρακλείου*

πελίχνης ἐπινείου τῆς μεγάλης πόλεως Κνωσοῦ. Οἱ Ἄραβες ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ Ἄβου—Χάφσ—Ἰμαρ Α. (ὅστις κατὰ τοὺς Ἑλληνας χρονολογῶν ἐκαλεῖτο Ἀπόχαμς) κατὰ τὸ ἔτος 823 Μ.Χ. ἐκυρίευσαν αὐτό, φρονέοντες τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Κύριλλον μὴ πεισθέντα νὰ ἐξομῶσῃ καὶ τὸ ὄνόμασαν Ράμπι—ἐλ—Καντὰν ἐξ οὗ τὸ ὄνομα Χάνδαξ καὶ ἐξ οὗ ὄνοματος οἱ Ἑνετοὶ ὠνόμασαν αὐτὴν Κανδία (ὡς καὶ τὴν ἕλλην Νῆσον) Candia. Ὑπὸ δὲ τῶν Κρητῶν ἐκαλεῖτο Μεγάλο Κάστρο. Μετὰ δουλείαν 138 ἐτῶν ὁ περιώνυμος στρατηγὸς τοῦ Αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Ρωμανοῦ τοῦ Β' Νικηφόρος Φωκᾶς πολιορκήσας τὸν Χάνδακα ἐκυρίευσεν αὐτὸν ἐξ ἐφόδου, μετὰ ὀκτάμηνον πολιορκίαν, τῇ 7ῃ Μαΐου 961 Μ.Χ. Κατὰ τὸ ἔτος 1206 οἱ Ἑνετοὶ ἐκυρίευσαν καὶ τὸ Ἡράκλειον καταλαβόντες καὶ ἄπαυαν τὴν Νῆσον. Τῷ δὲ 1669 (27ῃ 7)βρίου) κατόπιν λυσσώδους πάλης καὶ αἱματηροτάτων ἐφόδων, ἐξόδων καὶ συμπλοκῶν, καὶ κατόπιν πολιορκίας 24 ἐτῶν 3 μηνῶν καὶ 8 ἡμερῶν ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Τούρκων. Κατὰ τὸ 1822 ἐγένετο μεγάλη σφαγὴ καὶ ἐν Ἡρακλείῳ, καθ' ἣν ἐσφάγη καὶ ὁ Μητροπολίτης Γεράσιμος Παρδάλης. Κατὰ δὲ τὴν 25—28 Αὐγούστου 1898 ἐγένετο ἐν αὐτῷ ἐτέρα σφαγὴ ὑπὸ τῶν Τούρκων καθ' ἣν ἐφρονεύθησαν καὶ ἐσφάγησαν 300 περίπου χριστιανοί, ὁ Ἄγγλος ὑποπρόξενος Καλοκαιρινός, καὶ 18 Ἄγγλοι στρατιῶται, ἐπυρπολήθη δὲ καὶ μέρος τῆς πόλεως. Κατὰ τὸ 1810 καὶ 1856 κατηρειπώθη ὑπὸ τῶν σεισμῶν.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Πόσους κατοίκους ἔχει ὁ Νομὸς Ἡρακλείου; Πόσας καὶ ποῖαι ἐπαρχίαι ἔχει; Τίνων ἀρχῶν καὶ προσώπων ἔδρα εἶναι τὸ Ἡράκλειον; Ποῖα κοινοτικὰ καταστήματα ἔχει; Τί γνωρίζεις περὶ τῆς ἐν αὐτῇ βιοουχευίας; Ποῖα εἶναι τὰ δημόσια καταστήματα αὐτῆς; Τί γνωρίζεις περὶ τοῦ λιμένος αὐτῆς; Τίς ἡ ἱστορία τῆς πόλεως ταύτης;

ΕΠΑΡΧΙΑ ΜΑΛΕΒΥΖΙΟΥ

Ἡ ἐπαρχία αὕτη ἔχει 12,642 κατοίκους καὶ 28 χωρία, διαιρεῖται δὲ εἰς τρεῖς Δήμους: Κροναῖος, Τυλίσιον καὶ Ἁγίου Μύρωνος.

ΟΡΗ ΚΑΙ ΠΟΤΑΜΟΙ

*Ορη αὐτῆς ἐπισημότερα εἶναι : ἡ *Μέλισσα* κειμένη ἄνωθεν τοῦ χωρίου *Ἀσιτῶν*—ὁ *Στρούμπουλας* ἐγγὺς τοῦ χωρίου *Τυλίσου* καὶ ὁ *Σωρὸς* πρὸς Δ. τοῦ χωρίου *Τυλίσου*.

Ποταμοὶ δὲ (ἐκτός τοῦ *Γιοφύρου*) ὁ *Γαζανὸς* (πάλαι *Ποθορεὺς*) πηγάζων ἀπὸ τὰ βουνὰ τῶν χωρίων *Κεραμοῦτσι*, *Μονῆς*, *Καμάρι*, *Τυλίσου* καὶ χυνόμενος εἰς τὴν παραλίαν Ἑρακλείου. Εἰς τοῦτον παρὰ τὸ χωρίον *Καβροχώρι* χύνεται ὁ ποταμὸς *Ξενικάδος*.—Ὁ *Ἀλμυρὸς* ἀναβλύζων μακρὰν τῆς παραλίας περὶ τὰ 1500 μέτρα, ἔχων ἄλμυρὰ ὕδατα καὶ χυνόμενος εἰς τὴν αὐτὴν παραλίαν καὶ ὁ *Δαρφνιανὸς* ἢ *Ξηροπόταμος* πηγάζων ἀπὸ τὰ βουνὰ τοῦ χωρίου *Βενεράτο* καὶ χυνόμενος εἰς τὴν αὐτὴν παραλίαν.

ΣΗΜ. Ἡ ἐπαρχία αὕτη ἔχει φάραγγας : Τοῦ *Χαλασᾶ* ἄνωθεν τοῦ χωρίου *Κρουσῶνα* καὶ *Γαῖδουροράχη* ἄνωθεν τῆς *Μονῆς Ἱερουσαλήμ*. Ὀροπέδιον δὲ τὰ *Κρουσανιώτικα* λειβάδια.

Δῆμος Κρουσῶνος.—Ὁ Δῆμος οὗτος ἔχει 8 χωρία. Ἐδρα αὐτοῦ εἶναι ἡ μεγάλη κώμη *Κρουσῶνας* ἔνθα κατὰ τὸ 1822 ἠττήθη κατὰ κράτος ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν ὁ *Χασάν Πασσᾶς*. *Κιθαρίδα* μικρὰ κώμη ἐρειπωθεῖσα κατὰ τὸ 1856 ὑπὸ σεισμοῦ. *Σάρχος* κώμη πλησίον τῆς ὁποίας κεῖται σπήλαιον πλήρες σταλακτικῶν, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐγένετο σφαγὴ γυναικοπαίδων κατὰ τὸ 1866.

ΣΗΜ. Εἰς τὸν Δῆμον τοῦτον ἀνήκουσιν αἱ *Μοναὶ Γοργολατίνης* καὶ ἡ *Ἱερουσαλήμ*.

Δῆμος Τυλίσου.—Ὁ Δῆμος οὗτος ἔχει 9 χωρία. Ἐδρα αὐτοῦ εἶναι τὸ χωρίον *Τύλισος* ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας πόλεως *Τυλίσου*. *Γάζι* παραποτάμιος κώμη παρὰ τὴν ὁποίαν τῷ 1868 ἐφονεύθη ὁ ἀρχηγὸς *Ἡρακλῆς Κοκκινίδης*. Πλησίον τοῦ χωρίου τούτου ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις *Ἀπολλωνία*.—*Ρωγδιὰ* κώμη ἐφ' ὕψηλης τοποθεσίας παρὰ τὴν ὁποίαν ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις *Κύταιον*.

Δῆμος Ἀγίου Μύρωνος.—Ὁ Δῆμος οὗτος ἔχει 11 χωρία. Ἐδρα αὐτοῦ εἶναι τὸ εὐφορον χωρίον *Ἅγιος Μύρων*, παράγον τοὺς ὠραιότερους οἴνους τῆς Κρήτης, ἔδρα καὶ τοῦ *Εἰρηνοδικείου*

τῆς ἐπαρχίας ταύτης. Κεράσα παραποτάμιος κώμη ἐν τῇ ὁποίᾳ ὁ Ἄρχηγός Μαλικούτης (1828) ἐφόνευσε τὸν περιώνυμον Τοῦρκον Ἀγριολίδην μετὰ τῶν ὀπαδῶν του.

ΣΗΜ Ἡ ἐπαρχία αὕτη παράγει καὶ σταφίδας ἐξαιρετοὺς ἐξ ὧν γίνεται μεγάλη ἐξαγωγή ἐκ τῆς Νήσου.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Εἰς πόσους δήμους διαιρεῖται ἡ ἐπαρχία Μαλεβυζίου; Ποῖα εἶναι ἡ ἔδρα ἐκάστου τῶν Δήμων τῆς; Τίνα σπουδαῖα προϊόντα παράγει; Ποίους ποταμοὺς ἔχει καὶ ποῦ χύνονται; Ποῖα εἶναι τὰ ἐπισημότερα ὄρη αὐτῆς; Πόσους κατοίκους καὶ χωρῖα ἔχει; Ὅποῖον ἱστορικὸν γεγονός συνέβη ἐν τῷ σπηλαίῳ Σάργου; Ποῦ ἐφονεύθη ὁ ἀρχηγὸς Κοκκινίδης; Ποῦ ἔκειντο αἱ ἀρχαῖαι πόλεις Τύλισος, Ἀπολλωνία καὶ Κύταιον; Τί γνωρίζεις περὶ τῶν χωρίων Κεράσα, Ἁγίου Μύρονος καὶ Κρουσώνα;

ΕΠΑΡΧΙΑ ΤΕΜΕΝΟΥΣ

Ἡ ἐπαρχία αὕτη ἔχει 42 χωρῖα καὶ 5841 κατοίκους διαιρεῖται δὲ εἰς δύο δήμους: Δαφνῶν καὶ Ἀρχανῶν.

ΟΡΗ ΚΑΙ ΠΟΤΑΜΟΙ

Ὅρη αὐτῆς εἶναι. Ὁ Γιούκτας ἐν τῷ ὁποίῳ, ὡς μυθολογεῖται, ἐγεννήθη ὁ Θεὸς τῶν Ἑλλήνων Ζεὺς.

Ποταμοὶ δὲ (ἐκτὸς τοῦ Γιοφύρου) ὁ Κατσαμπῆς (πάλαι Καίρατος) διερχόμενος διὰ τῆς Κνωσοῦ καὶ χυνόμενος πρὸς Α. τῆς πόλεως Ἡρακλείου. Ἐνταῦθα ὑπάρχει σιδηρᾶ γέφυρα.

Δῆμος Δαφνῶν.— Ὁ Δῆμος οὗτος ἔχει 22 χωρῖα (ὄνομάζετο δὲ πρότερον Κανί—Καστέλλι).— Ἐδρα αὐτοῦ εἶναι ἡ μεγάλη κώμη Δαφνὲς πλησίον τῆς ὁποίας ἐπὶ λόφου, Ρόκας καλουμένου, ὁ στρατηγὸς τοῦ Ἀυτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Ρωμανοῦ τοῦ Β', καὶ ἐλευθερωτῆς τῆς Κρήτης, Νικηφόρος Φωκᾶς, ἔκτισε κατὰ τὸ ἔτος 961 ἰσχυρὸν φρούριον οὐ μακρὰν τοῦ χάνδακος (Ἡρακλείου) κείμενον ὀνομάσας αὐτὸ Τέμενος. Πλησίον τούτου ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις Δύκαστος.

ΣΗΜ.— Ἐν τῇ δήμῳ τούτῳ κεῖται ἡ γυναικεῖα Μονὴ Παλιανῆ.

Δῆμος ᾽Αρχανῶν. — Ὁ Δῆμος οὗτος ἔχει 10 χωρία — Ἔδρα αὐτοῦ εἶνε : Δί ᾽Απάνω-᾽Αρχάνες, κωμόπολις πλουσία καὶ εὐφορος (οἶνοπαραγωγός) κέντρον δὲ τῶν ἐπαναστατικῶν συναθροίσεων κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1897 ἐν τῷ νομῷ Ἑρακλείου, ἐν ἣ καὶ πολλαὶ μάχαι καὶ ἀψιμαχίαι ἔλαβον χώραν, γενναίως δ' ἀπεκρούσθησαν πᾶσαι αἱ πρὸς κατάληψιν αὐτῆς ἐφοδοὶ τῶν Τούρκων. — Μακρὸς τοίχος κόμη κειμένη ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς ἀρχαίας Κνωσοῦ ἐν ἣ κατὰ τὰς γιγνομένας ἀνασκαφὰς ἀνεκαλύφθησαν σπουδαιότατα ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα Προμηκηναϊκῆς ἐποχῆς. Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ταύτῃ πόλει, κατὰ τὴν μυθολογίαν, ἦτο καὶ ὁ Δαβύρινθος (τῆς Κνωσοῦ).

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Πόσους δήμους ἔχει ἡ ἐπαρχία Τεμένους καὶ ποῖα ἡ ἔδρα ἐκάστου; Ποῖα εἶνε τὰ ὄρη καὶ οἱ ποταμοὶ αὐτῆς; Πόσους κατοίκους καὶ χωρία ἔχει; Τί ἱστορικὸν συνέβη πλησίον τοῦ χωρίου Δαφνῶν; Ποῦ ἔκειντο αἱ ἀρχαῖαι πόλεις Κνωσὸς καὶ Λύκαστος; Πόσα χωρία ἔχει ἕκαστος τῶν δύο δήμων; Τί γνωρίζεις περὶ ᾽Αρχανῶν; Τί γίνεται καὶ τί εὐρίσκονται ἐν τῇ Κνωσῷ καὶ ποῦ κεῖται αὕτη;

ΕΠΑΡΧΙΑ ΠΕΔΙΑΔΟΣ

Ἡ ἐπαρχία αὕτη, μία τῶν μεγαλυτέρων κατὰ πληθυσμὸν καὶ κατ' ἔκτασιν τῆς Νήσου, ἔχει 97 χωρία καὶ 24,884 κατοίκους, διαιρεῖται δὲ εἰς 5 Δήμους; Ἐπισκοπῆς, Ἀγρῶν Παρασκευῶν, Μοχθοῦ, Καστελλίου καὶ Παναγιᾶς.

ΟΡΗ ΚΑΙ ΠΟΤΑΜΟΙ

Ὅρη αὐτῆς εἶνε : Ἡ Σελήνη, ἡ Σγουροκεφάλαια, τὸ Χουδειτσιανὸν καὶ τῆς Λαγκάδας.

Ποταμοὶ δέ : Ὁ Ἀποσελέμης ὁ Ἀνάπηγος, καὶ ὁ Καρτερός.
Δῆμος ᾽Επισκοπῆς. — Ὁ δῆμος οὗτος ἔχει 25 χωρία. Ἔδρα αὐτοῦ εἶνε : ἡ Ἐπισκοπὴ κόμη μεγάλη ἐφ' ὑψηλῆς τοποθεσίας, ἐν ἣ κατὰ τὸ 1897 ἐφρονεύθη ὁ Ἀρχηγὸς Τρυφίτσος. Ἀνώπολις μικρὰ κόμη ἐν ἣ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1896 οἱ Τούρκοι ἐφόνευ-

σαν ἐξ ἐνέδρας περί τοὺς 40 Χριστιανούς. *Κρατερός* παράλιος κώμη ἔνθα ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις Ἄμισός, καὶ ἔνθα ὁ στρατηγὸς τοῦ Αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Μιχαὴλ τοῦ Τραυλοῦ, *Κρατερός*, κατὰ τὸ ἔτος 825 Μ. Χ. κατετροπώθη ὑπὸ τῶν Ἀράβων (Σαρακηνῶν). *Καλὸ-Χωριὸ* κώμη ἔδρα τοῦ ἐτέρου Εἰρηνοδικείου.

ΣΗΜ. — Ἐν τῷ δήμῳ τούτῳ ὑπάρχουσιν αἱ Μοναὶ Ἄγκαραθος ἔδρα τοῦ Ἐπισκόπου Χερσονήσου καὶ ἡ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου.

Δῆμος Ἁγίων Παρασκιῶν. — Ὁ δῆμος οὗτος ἔχει 19 χωρία. Ἐδρα αὐτοῦ εἶναι Ἁγίᾶ Παρασκιᾶς, ἑτέρα δὲ κώμη ὠραία ὁ Ἅγιος Βασίλειος παρὰ τὴν ὁποίαν κεῖται καὶ ἡ Συναϊτικὴ Μονὴ Σηλαιώτισσα.

Δῆμος Μοχοῦ. — Ὁ δῆμος οὗτος ἔχει 14 χωρία. Ἐδρα αὐτοῦ εἶναι ἡ μεγάλη καὶ ὀρεινὴ κώμη *Μοχός* παρὰ τὴν ὁποίαν κατὰ τὸ ἔτος 1827 διωκόμενοι ὑπὸ τὸν Τούρκων 150 περίπου ἐπαναστάται ἐπνίγησαν ἐντὸς τοῦ πλημμυροῦντος Ἀποσελέμη ποταμοῦ. Αὐδοῦ εὐάνδρος κώμη ἐν ἣ κατὰ τὸ 1866 ἐφρονεῦθη ὁ στρατηγὸς Γραζιὰ—Πασσᾶς. Μάλια παράλιος κώμη ἔνθα ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις Ἀρσινόη. Χερσονήσος ἑτέρα παράλιος κώμη, ἐπὶ τῆς παλαιᾶς Χερσονήσου, ἐξ ἧς φέρει τὸν τίτλον ὁ Ἐπίσκοπος Χερσονήσου.

Δῆμος Καστελλίου. — Ὁ δῆμος οὗτος ἔχει 23 χωρία. Ἐδρα αὐτοῦ καὶ τοῦ ἐτέρου ἐν τῇ Πεοιάδι Εἰρηνοδικείου εἶναι : *Καστέλλι* κώμη μεγάλη, ἐφ' ὕψηλῆς θέσεως κειμένη, ἔνθα λειτουργεῖ καὶ Ἑλληνικὸν σχολεῖον. — Ἑτέρα κώμη *Ξειδᾶς* παρὰ τὴν ὁποίαν ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις *Λύκτος* μία τῶν ἰσχυροτέρων Κρητικῶν πόλεων αἵτινες διημφισθῆτον τὴν Ἡγεμονίαν τῆς Νήσου. — *Κασταμονίτσα* μικρὰ κώμη ἐν ἣ κατὰ τὸ 1868 ἐγένετο μάχη καὶ ἠττήθη ὁ στρατηγὸς Ὁμέρ πασσᾶς. — *Θραφανὸ* μεγάλη κώμη ἧς οἱ κάτοικοι τὸ πλεῖστον ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ἀγγειοπλαστικὴν.

Δῆμος Παναγιᾶς. — Ὁ δῆμος οὗτος ἔχει 16 χωρία. Ἐδρα αὐτοῦ εἶναι τὸ χωρίον *Παναγιὰ* παραποτάμιον. — *Ἐμπαρος* κώμη

παρὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ ὁμωνύμου ὄρους, δι' οὗ ὄνοματος καὶ ἕτερα χωρία ὀνομάζονται.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Εἰς πόσους δήμους διαιρεῖται ἡ ἐπαρχία Πεδιάς καὶ ποῖα ἡ ἔδρα ἐκάστου αὐτῶν; Πόσους κατοίκους ἔχει καὶ πόσα χωρία; Ποῦ ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις Ἀμνιῶς καὶ τί ἱστορικὸν γεγονός συνέβη ἐκεῖ; Εἰς ποῖον χωρίον καὶ πότε ἐφρονεῦθη ὁ Τρυφίτσος; Ποῖα εἶναι τὰ ὄρη τῆς Πεδιάδος καὶ ποῖοι οἱ ποταμοὶ αὐτῆς; Τί συνέβη εἰς τὸ χωρίον Ἀνάπολις καὶ τί εἰς τὸν Μοχὸν καὶ εἰς τίνα δήμον ἀνήκουσιν ἕκαστον τούτων; Ποῦ κεῖνται αἱ παλαιαὶ πόλεις Ἀρσινόη καὶ Χερσόνησος; Ποῖαι μοναὶ καὶ ποῦ κεῖνται ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ; Ποῦ κεῖται ἡ ἀρχαία πόλις Λύκτος καὶ τί συνέβη εἰς Κασταμονίτσαν;

ΕΠΑΡΧΙΑ ΜΟΝΟΦΑΤΣΙΟΥ

ΣΗΜ. Ἡ ἐπαρχιακὴ αὕτη περιφέρεια ἀποτελεῖται καὶ ἐξ ἑνὸς μέρους τοῦ Ρίζου.

Ἡ ἐπαρχία αὕτη ἔχει 105 χωρία καὶ 9,262 κατοίκους, διαιρεῖται δὲ εἰς 4 δήμους Χάρακος, Μεγάλης Βρύσεως (τοῦ Μονοφατσίου), Σκιτιᾶ καὶ Ἀρχαλοχωρίου (τοῦ Ρίζου).

ΟΡΗ ΚΑΙ ΠΟΤΑΜΟΙ

Ἄσκη αὐτῆς εἶναι ὁ Κόφινας καὶ τὸ Τεφέλι.

Ποταμοὶ δὲ ὁ Ἐμπαριανὸς καὶ ὁ Τσουτσουριανὸς χυνόμενοι εἰς τὸ Λυθικὸν πέλαγος.

Δῆμος Χάρακος. — Ὁ Δῆμος οὗτος ἔχει 31 χωρία. Ἐδρα αὐτοῦ καὶ τοῦ Εἰρηνοδικείου εἶναι ἡ κώμη Χάρακος. Ἐτέρα κώμη Ροιάσι κειμένη ἐπὶ τῆς παλαιᾶς πόλεως Ρυτίου.

Δῆμος Μεγάλης Βρύσεως. — Ὁ δῆμος οὗτος ἔχει 31 χωρία. Ἐδρα αὐτοῦ εἶναι ἡ κώμη Μεγάλῃ Βρύσις. Ἐτέρα κώμη μεγάλη εἶναι ἡ Ἁγία Βαρβάρα κατάρρυτος καὶ κατάφυτος. Ἐν αὐτῇ κεῖται ναῖσκος Ἅγιος Ἡλίας ὅστις θεωρεῖται κοινῶς ὅτι εἶναι τὸ μέσον τῆς Κρήτης. Ἅγιος Θωμᾶς κατάφυτος κώμη ἐπὶ τῆς παλαιᾶς πόλεως Ὁρίων, πατρὶς τοῦ Λογίου (1866). Τσιφοντὶ Καστέλλι κώμη ἐπὶ λόφου ἐνθα σώζεται φρούριον παλκιόν.

ΣΗΜ. Ἐν τῷ δήμῳ τούτῳ κεῖται ἡ Μονὴ Ἁγίου Γεώργιου (Ἐπάνω-Σήφη).

Δῆμος Σκινιά. — Ὁ δῆμος οὗτος ἔχει 16 χωρία. Ἐδρα αὐτοῦ εἶναι ἡ κώμη Σκινιάς. Πρὸς Δ. αὐτῆς κεῖται λόφος καλούμενος *Ριζόκαστρον* ἐφ' ᾧ σώζονται ἐρείπια Ἑνετικοῦ φρουρίου, ἐγγὺς δὲ ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις *Στήλαι* ἔνθα σήμερον ἡ Μονὴ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων. Ἐτέρα κώμη: Ἴνι ἐκτισμένη ἐπὶ τῆς παλαιᾶς πόλεως Ἰνάτου.

Δῆμος Ἀρκαλοχωρίου. — Ὁ δῆμος οὗτος ἔχει 29 χωρία. Ἐδρα αὐτοῦ εἶναι ἡ ὄρεινὴ κώμη Ἀρκολοχωρί. Ἐτέρα κώμη Ἀπυράνθι ἐπὶ τῆς ἀρχαίας πόλεως Πυράνθου.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Εἰς πόσους δῆμους διαιρεῖται ἡ ἐπαρχία Μονοφατίου καὶ ποῖα ἡ ἔδρα ἐκάστου; Εἰς τίνα δῆμον καὶ ποῦ ἔκειντο αἱ παλαιαὶ πόλεις Πύρανθος, Ἰνάτος, Στήλαι καὶ Ὀρίων; Πόσους κατοίκους ἔχει τὸ Μονοφάσιον καὶ ποῖα τὰ ἐπισημότερα ὄρη καὶ ποταμοὶ αὐτοῦ; Πόσα χωρία ἔχει τοῦτο, ποῦ δὲ ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις Ρύτιον; Τίνες τῶν 4 δῆμων ὑπάγονται εἰς τὸ μέρος τοῦ Ρίζου καὶ τίνες εἰς τὸ Μονοφάσι;

ΕΠΑΡΧΙΑ ΚΑΙΝΟΥΡΙΟΥ

Ἡ ἐπαρχία αὕτη ἔχει 54 χωρία καὶ 11027 κατοίκους, διαιρεῖται δὲ εἰς τρεῖς δῆμους Ζαροῦ, Γόρτυνος καὶ Πλατάνου.

ΣΗΜ. Τὰ ὄρη τῆς ἐπαρχίας ταύτης εἶναι ἀσήμαντα.

Ποταμοὺς δὲ ἔχει τὸν Πανασανὸν καὶ Ζαριανὸν οἵτινες ἐκβάλλουσι εἰς τὸν κόλπον Μεσαρᾶς.

Δῆμος Ζαροῦ. — Ὁ δῆμος οὗτος ἔχει 17 χωρία. Ἐδρα αὐτοῦ εἶναι ἡ μεγάλη κώμη Ζαρὸς παραποτάμιος, ἐξ οὗ ποταμοῦ ὑδρεύετο ἡ παλαιὰ πόλις Γόρτυνα. Βορῖζα ὄρεινὴ κώμη πατρὶς τοῦ Ρωμάνου, ἐγγὺς τῆς ὁποίας εἰς θέσιν Κουτσουνάρες καὶ παρὰ τὴν Μονὴν Βροντίσσης συνήφθη μεγάλη μάχη κατὰ τὸ 1866. Γέρογερικ κώμη πατρὶς τοῦ Μαστραχᾶ. Πανασὸς κατάρρυτος κώμη παρὰ τὴν ὁποίαν τῷ 1827 ἐφονεύθη ὁ γενναῖος ἀρχηγὸς Ἀστρινὸς Χατζάκης.

Δῆμος Γόρτυνος. — Ὁ δῆμος οὗτος ἔχει 17 χωρία. Ἐδρα

αὐτοῦ εἶναι τὸ χωρίον Ἀμπελοῦζος πλησίον τοῦ ὁποίου κεῖται ὁ καλούμενος Λαβύρινθος ὅστις οὐδὲν ἄλλο ἦτο ἢ ἀρχαῖον λατομεῖον. — Δουτὴ κώμη παρὰ τὴν ὁποίαν ρεεῖ ρύαξ καλούμενος Ἀπειρόνερο ἐκπέμπων ὄσμην θείου. Μητροπόλις κώμη μὲ ναὸν τοῦ Ἀγίου Τίτου, ὅστις ἐκαλεῖτο Πάτρων τῆς Νήσου. — Ἅγιοι Δέκα κώμη μεγάλη ἔδρα τοῦ Ἐπισκόπου Ἀρκαδίας ἐν ἣ ὑπάρχει καὶ ναὸς ἐπ' ὀνόματι τῶν ἐν ταύτῃ μαρτυρησάντων Ἁγίων Δέκα. — Μοῖρες μεγάλη κώμη ἔδρα τοῦ Εἰρηνοδικοῦ.

ΣΗΜ. — Ἐν τῷ δῆμῳ τούτῳ ἔκειτο καὶ ἡ παλαιὰ πόλις Γόρυνα μία ἐκ τῶν πρώτων καὶ ἐπισημοτέρων πόλεων τῆς Κρήτης, τῆς ὁποίας σώζονται πλεῖστα ἑρείπια, ἀνεκαλύφθη δὲ ἐσχάτως καὶ σπουδαιοτάτῃ ἐπιγραφή καὶ ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος.

Δῆμος Πλατάνου. — Ὁ δῆμος εὖτος ἔχει 20 χωρία. Ἐδρα αὐτοῦ εἶνε: Πλάτανος παραποτάμιος κώμη — Ἐτέρα ἐπίσημος κώμη εἶνε: Πόμπια πατρὶς τοῦ Κόρακα ἡ μεγαλυτέρα κώμη τοῦ δήμου ἐν ἣ λειτουργεῖ καὶ Ἑλληνικὸν σχολεῖον. — Πλώρα παρὰ τὴν ὁποίαν ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις Πυλώρη. — Ἀντισκάρι κώμη πρὸ Ν. πλησίον τῆς ὁποίας ἔκειτο ἡ παλαιὰ πόλις Δεβήν. — Κουσές μικρὰ κώμη πατρὶς τῶν Κουρμούλιδων (1821).

ΣΗΜ. — Εἰς τὸν δῆμον τοῦτον ὑπάγονται αἱ Μοναὶ Ἀπεζανῶν παρὰ τὴν ὁποίαν ἐν τῇ θέσει Τρυπητὰ τὸ Ἑλληνικὸν ἱππικὸν περιπεσὸν εἰς ἐνεδραν κατὰ τὸ 1830 κατεστράφη ὑπὸ τῶν Τούρκων συλληφθέντος καὶ ὑποστάντος μαρτυρικὸν θάνατον τοῦ γεναίου Ἀρματολῶ Ν. Μαλικούττη καὶ ἡ Μονὴ Ὁδηγητρίας ἐνθα τῷ 1828 ἐφονεύθη μαχόμενες μετὰ τῆς ἠρωϊκῆς ἀδελφῆς του ὁ Ἴωσήφ Ξεπατέρας καὶ ἡ Μονὴ Βροντίσσης.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Εἰς πόσους δήμους διαιρεῖται ἡ ἐπαρχία Κανουρίου καὶ ποία ἡ ἔδρα ἐκάστου; Πόσα χωρία καὶ πόσους κατοίκους ἔχει; Ποία εἶνε ἡ πατρὶς τοῦ Ρωμάνου καὶ ποία ἡ τοῦ Μαστραχᾶ; Παρὰ τίνι κώμῃ ἐφονεύθη ὁ Ἀστρινὸς Χατζάκης καὶ πότε; Παρὰ τίνι χωρίῳ κεῖται ὁ Λαβύρινθος καὶ τί ἦτο οὗτος; Τί γνωρίζεις περὶ τῶν χωρίων Μητροπόλεως καὶ Ἁγίων Δέκα; Ποῦ ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις Γόρυνα καὶ τί ἀνευρέθη ἐν αὐτῇ;

Ποία εἶνε ἡ ἔδρα τοῦ Εἰρηνοδικείου τῆς ἐπαρχίας ταύτης; Τίνα ἱστορικά γεγονότα ἔλαβον χώραν ἐν ταῖς μοναῖς Ἀλεξανῶν καὶ Ὁδηγητρίας; Ποία εἶνε ἡ πατρίς τοῦ Κόρακα καὶ ποία ἡ τῶν Κουρμούλιδων Ποῦ ἔκειτο ἡ παλαιὰ πόλις *Πυλώρη*;

ΕΠΑΡΧΙΑ ΠΥΡΓΙΩΤΙΣΣΗΣ

Ἡ Ἐπαρχία αὕτη ἔχει 19 χωρία καὶ 5901 κατοίκους ἀποτελεῖ δὲ ἓνα καὶ μόνον δῆμον τὸν τοῦ *Τυμπακίου* καλούμενον. Ἐδρα αὐτοῦ εἶνε *Τυμπακί* μεγάλη καὶ πλουσία κώμη ἔχουσα 1442 κατοίκους. Ἑτεροὶ κῶμαι εἶνε: Ἅγιος Ἰωάννης πατρίς τοῦ Ἀδαμάκη, παρὰ τὴν ὁποίαν ὁ Τούρκος Ἀρχιολίδης ἐφόνευσε τὸν ἐπίσημον Κρήτη Λόγιον κατὰ τὸ 1811. Πλησίον τῆς κώμης ταύτης ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις Φαιστός πατρίς τοῦ σοφοῦ Ἐπιμείδου. Πισοῖδια παρὰ τὴν κώμη παρὰ τὴν ὁποίαν ἔκειτο ἡ παλαιὰ πόλις *Μάταλλα*. Βόρροι μεγάλη καὶ πλουσία κώμη καὶ ἔδρα τοῦ Εἰρηνοδικείου τῆς ἐπαρχίας. *Μάταλλα* παρὰ τὸν ὀμώνυμον κόλπον, μικρὸς ἐμπορικὸς συνοικισμὸς μὲ τελωνειακὸν σταθμὸν.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Πόσους δῆμους ἔχει ἡ Πυργιώτισσα καὶ τίς ἡ ἔδρα ἐκάστου; Τίς ἡ ἔδρα τοῦ Εἰρηνοδικείου τῆς ἐπαρχίας; Ποῦ ἔκειτο ἡ παλαιὰ πόλις *Μάταλλα* ποῦ δὲ ἡ Φαιστός; Πόθεν κατήγετο ὁ Ἀδαμάκης καὶ ποῦ ἐφονεύθη ὁ Λόγιος καὶ ὑπὸ τίνας; Πόσα χωρία καὶ πόσους κατοίκους ἔχει ἡ Πυργιώτισσα;

ΝΟΜΟΣ ΛΑΣΗΘΕΙΟΥ

Ὁ Νόμος οὗτος ἔχει 55,303 κατοίκους περιλαμβάνει δὲ τὰς ἐπαρχιακὰς περιφερείας *Μιραμπέλλου*, *Λασηθείου*, *Βιάννου*, *Ἱεραπέτρας* καὶ *Σητείας*.

ΕΠΑΡΧΙΑ ΜΙΡΑΜΠΕΛΛΟΥ

Ἡ Ἐπαρχία αὕτη ἔχει 19,027 κατοίκους καὶ 34 χωρία, διαιρεῖται δὲ εἰς 5 δῆμους *Νεαπόλεως*, *Βραχασίου*, *Χουμεριάκου*, *Φουρνῆς* καὶ *Κρητσοῦς*.

ΟΡΗ ΚΑΙ ΠΟΤΑΜΟΙ

*Ορη αὐτῆς εἶναι ὁ *Καλαρρείτης* εἰς τὰς Νοτίους κλιτύας τοῦ ὁποίου κεῖται τὸ χωρίον *Βραχάσι*. *Καβαλλαρά* πρὸς Ν. τῆς *Νεαπόλεως* ἐπὶ τῆς βουνοσειρᾶς τοῦ ὁποίου κεῖται τὸ χωρίον *Βρούσες*. — *Ἀφέντης Σταυρός* πρὸς Ν. τῆς *Νεαπόλεως*. — *Καθαρόν Ὅρος* πρὸς Ν. τοῦ χωρίου *Κρητοᾶς*, κατάρρυτον ἐκ πηγαίων ὑδάτων, ἐν τοῖς ὄροπεδίοις τοῦ ὁποίου παράγονται ἄριστα γεώμηλα καὶ ἄρθονα ἀπίδια.

Ποταμοὶ δὲ ὁ *Λατοιδιανὸς* ἢ *Χελιδονοῦ* πηγάζων ἀπὸ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους *Καβαλλαράς* καὶ χυνόμενος παρὰ τὸ χωρίον *Μίλατος* πρὸς Β. — *Ἐηροπόταμος* χυνόμενος μεταξὺ *Καλοῦ - Χωρίου* καὶ *Ἁγίου Νικολάου*. Καὶ *Ἀρμυρὸς* ὅστις σχηματίζεται ἐκ μεγάλης πηγῆς ἁλμυρῶν ὑδάτων ἀναβλυζόντων περὶ τὰ 300 μέτρα μακρὰν τῆς παραλίας καὶ χύνεται πρὸς τὰ ΝΑ. τοῦ *Ἁγίου Νικολάου*.

Δῆμος Νεαπόλεως. — Ὁ δῆμος οὗτος ἀπαρτίζεται ἐκ τῆς κωμοπόλεως *Νεαπόλεως* τῆς *Βουλευμένης* καὶ 12 *Μετοχιῶν*. Ἐδρα τοῦ Δήμου εἶναι ἡ κωμόπολις *Νεάπολις* ἔχουσα 4,409 κατοίκους, *Ἡμιγυμνάσιον*, *Ἑλληνικὸν σχολεῖον*, *Ἀνώτερον Παρθεναγωγεῖον* καὶ νεδῶμητον κτίριον (πρόφην *Διοικητήριον*), ἐν τῷ ὁποίῳ λειτουργοῦσιν ἡ *Ἀστυνομία* καὶ τὰ ταχυδρομικὰ *Γραφεῖα*, τὸ Ὑποκατάστημα τοῦ Κοινοφελοῦς Ταμείου, καὶ πλατεῖαν ὀνομαζομένην τοῦ *Πρίγκιπος Γεωργίου* (πρότερον *Πλατανάκια*) Ἡ δυτικὴ συνοικία τῆς κωμοπόλεως ταύτης ὀνομάζεται *Καρὲς* (*Καινουργία* γειτονιὰ νῦν), εἶναι δὲ πατρίς τοῦ Πάππα *Ἀλεξάνδρου* τοῦ *Ε'*. Ἐν τῇ κωμοπόλει ταύτῃ οἱ καλούμενοι *Γραμβουσιανοὶ* ἐπαναστάται (*Κουμῆς*, *Χάλης*, *Καζάνης* *Χουδάλης* καὶ ἄλλοι) πολιορκήσαντες περὶ τοὺς 300 τούρκους ἐντὸς *Τζαμίου* κατέκαυσαν αὐτοὺς δι' εὐφλέκτων ὑλῶν ριπτομένων ἐκ τῆς στέγης τοῦ *Τζαμίου*.

ΣΗΜ.—Ἐν τῷ δήμῳ τούτῳ κεῖνται αἱ μοναὶ *Κουφὴ-Πέτρα* καὶ *Περάμπελα*.

Δῆμος Βραχασίου. — Ὁ δῆμος οὗτος ἔχει 3 χωρία. Ἐδρα αὐτοῦ εἶναι ἡ μεγάλη κώμη *Βραχάσι* (1500 κατ.) ἐπὶ τῶν Νοτίων κλιτύων τοῦ *Καλαρρείτου* κειμένη. — *Μίλατον* παράλιος κώμη

ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας *Μιλάτου* κειμένη.— Ἄνωθεν ταύτης κεῖται τὸ σπήλαιον ἐν τῷ ὁποίῳ κατὰ τὸ 1823 ὁ στρατηγὸς τοῦ Σατράπου τῆς Αἰγύπτου *Χασὰν Πασσᾶς* ἀπέπνιξε διὰ τοῦ καπνοῦ καὶ κατέκαυσε ζῶντας πλείστους χριστιανούς, πλείστους δ' ἀπήγαγεν αἰχμαλώτους.— *Λασιδα* μεγάλη κώμη καὶ εὐφορος παρὰ ταῖς ὑπωρεῖαις τοῦ βουνοῦ Ἄναυλόχου.— Σίσι μικρὸς ἐμπορικὸς συνοικισμὸς πρὸς Δ. εἰς τὸν ὁμώνυμον ὄρμον, μὲ τελωνειακὸν σταθμὸν.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Ποῖα εἶναι τὰ ἐπισημότερα ὄρη τῆς ἐπαρχίας *Μιραμπέλλου*; Εἰς πόσους δήμους διαιρεῖται, πόσα χωρία καὶ πόσους κατοίκους ἔχει; Ποῖοι εἶναι οἱ σπουδαιότεροι ποταμοὶ τῆς; Ποῖα εἶναι ἡ ἔδρα τοῦ δήμου *Βραχασίου* καὶ ποῦ κεῖται ἡ ἀρχαία *Μίλατος*; Τί ἱστορικὸν συνέβη ἐγγὺς αὐτῆς ἐν τινὶ σπηλαίῳ; Τί ἐν γένει γνωρίζεις περὶ τῆς κωμοπόλεως *Νσαπόλεως*;

Δῆμος Χουμεριάκου.— Ὁ δῆμος οὗτος ἔχει 9 χωρία. Ἐδρα αὐτοῖ εἶναι ἡ κώμη *Χουμεριάκος*.— Ἑτεροι κῶμαι εἶναι: *Βρύσες* κατάρρυτος κώμη ἔνθα ὁ ἀρμυτωλὸς *Καζάνης* κατὰ τὸ 1826 ἐφόνευσε τὸν ὠμὸν τοῦρκον, *Σκυλόραχον* ἐπωνομαζόμενον μετὰ 10 ὀπαδῶν του, καὶ ἔνθα κατὰ τὸ 1866 ἐγένετο μεγάλη μάχη.— *Λίμνες* μεγάλη καὶ εὐφορος κώμη. *Νικηθιανὰ* μικρὰ κώμη ἐν ἣ λειτουργοῦσι πολλοὶ ἀνεμόμυλοι.

ΣΗΜ. Ἐν τῷ δήμῳ τούτῳ (ἐγγὺς τῶν Βρυσῶν) κεῖνται αἱ μοναὶ *Κρεμαστὰ καὶ Κουφῆ-Πέτρα* (γυναικεία).

Δῆμος Φουρνῆς.— Ὁ δῆμος οὗτος ἔχει 10 χωρία τῶν ὁποίων ἐπισημότερα εἶναι: *Φουρνὴ* μεγάλη κώμη, ἐν κοιλάδι κειμένη, πέριξ τῆς ὁποίας ὑψοῦνται λόφοι κατὰφυτοὶ ἐξ Ἀμυγδαλεῶν. Πλησίον ταύτης πρὸς τὰ ΒΔ. ἐπὶ λοφίσκου ὑπάρχει ἡ θέσις ἣν οἱ κάτοικοι καλοῦσι *Χῶρες* ἔνθα σώζονται λείψανά τινα τειχῶν καὶ ἔνθα ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις *Δρηρος*.— Ἐλοῦντα κώμη παρὰ τὴν ὁποίαν πρὸς Α. κάτωθεν τοῦ *Ταλαίου* ὄρους καὶ παρὰ τὴν θάλασσαν ἔκειτο ἡ παλαιὰ πόλις Ὀλοῦς, πρὸς Ν. δὲ τῆς Ὀλοῦντος ἐπὶ λόφου βραχῶδους καὶ ἀποτάμου ἐκ τοῦ ὁποίου σήμερον ἐξορύσσονται ἀκονόπειραι (*Ναξία λίθος*) καὶ ὃν οἱ κάτοικοι καλοῦσιν Ἀξίαν ἢ

Ναξὸν ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις Νάξος. — Βρουχᾶς καὶ Λούμας μεγάλη κώμη.

ΣΗΜ — Ἐν τῷ δήμῳ τούτῳ κεῖνται αἱ Μοναὶ Δωρεῶν, Ἁγίου Κωνσταντίνου, Ἀρετίου καὶ Ἁγίου Ἰωάννου.

Δῆμος Κρητῶς. — Ὁ δῆμος οὗτος περιλαμβάνει τὴν νησίδα Σπιναλόγγαν καὶ ὀκτὼ χωρία. Ἐδρα τοῦ Δήμου εἶνε ἡ Κρητσά τὸ μεγαλύτερον χωρίον τῆς Νήσου. Ἐν τῷ δήμῳ τούτῳ εἰς τὸ βάθος τοῦ κόλπου Ἁγίου Νικολάου κεῖται ἡ κωμόπολις Ἁγιος Νικόλαος ἔχουσα λαμπρὸν φυσικὸν λιμένα, ἔδρα τοῦ Νομοῦ Λασηθείου καὶ τοῦ Πρωτοδικείου, λίαν ἐμπορικὴ, μὲ ὑποτελωνεῖον καὶ ὑπολιμεναρχεῖον. Ἐντὸς τοῦ λιμένος Ἁγ. Νικολάου προσβληθεὶς κατὰ τὸ ἔτος 1826 ὁ ἐκ Ψαρῶν πλοίαρχος Δημήτριος Κοτζιάς ὑπὸ 13 Τουρκικῶν πλοιαρίων ἐξῆλθε νικητῆς μετὰ τῆς γολέτας του κατόπιν λυσσώδους πάλης. Ἐτέρα κώμη: Καλὸ — Χωριὸ κατ' ἐμφημισμὸν (Ἰστρωνας ἄλλοτε), ἔχουσα νοσηρὸν κλίμα, καὶ ὄρμον ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔκειντο αἱ ἀρχαῖαι πόλεις Μινάρα καὶ Ἰστρών.

ΣΗΜ. — Ἐν τῷ δήμῳ τούτῳ ὑπάγεται καὶ ἡ νηὶς Σπιναλόγγα (πάλαι Μακράκανθα) νῆσος βραχῶδης, ἐν τῇ ὁποία ὑπάρχει κώμη περιβαλλομένη ὑπὸ Ἐνετικῷ φρουρίου ἔχουσα 271 κατοίκους ἀσχολουμένους τὸ πλεῖστον εἰς τὴν ἀλιεῖαν καὶ ναυτιλίαν. Ἡ νῆσος αὕτη ἤδη προωρίσθη διὰ κατοικητήριον τῶν ἐν τῇ Νήσῳ ἐλεφαντινῶντων (λεπρῶν), ἐν ᾧ ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἐχρησίμευε καὶ ὡς εἰρκτὴ τῶν βαρυσποίνων καταδίκων.

Ἐτέρα κώμη Μέσα Λακόνια παρὰ τὴν ὁποίαν ἐν τῇ ὑψηλῇ τοποθεσίᾳ Γουλᾶ ἔκειτο ἡ παλαιὰ πόλις Λατῶ ἡ Ἐτέρα τῆς ὁποίας ἐπίνειον ἦτο Λατῶ ἡ πρὸς Καμάρα. — Κρούστας μεγάλη κώμη.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Ποία εἶνε ἡ ἔδρα τοῦ Δήμου Φουρνῆς καὶ τί γνωρίζεις περὶ αὐτῆς; Ποῦ ἔκειντο αἱ ἀρχαῖαι πόλεις Δοῦρος Ὀλοῦς καὶ Νάξος; Πόσα χωρία ἔχει ὁ δῆμος Χουμεριάκων καὶ πόσα ὁ τῆς Κρητῶς καὶ ποῖα ἡ ἔδρα ἐκάστου αὐτῶν; Τί ἱστορικὸν συνέβη ἐν τῷ χωρίῳ Βρύσας, τί δὲ ἐν τῷ λιμένει Ἁγίου Νικολάου; Ποῖον εἶναι τὸ μεγαλύτερον χωρίον τῆς Νήσου καὶ τί ἐν γένει

γνωρίζεις περί τῆς κωμοπόλεως Ἀγίου Νικολάου; Τί εἶναι ἡ Σπιναλόγγα καί τί γνωρίζεις περί αὐτῆς; Ποῦ κεῖνται αἱ ἀρχαῖαι πόλεις Μινώα, Ἰστροών, Λατώ ἢ Ἐτέρα καί Λατώ ἢ πρὸς Καμάρα; Ποῖαι Μοναὶ κεῖνται ἐν τῷ δήμῳ Χουμεριάκου καὶ ποῖαι ἐν τῷ τῆς Φουρνῆς;

ΕΠΑΡΧΙΑ ΛΑΣΗΘΕΙΟΥ

Ἡ ἐπαρχία αὕτη ἔχει 20 χωρία καὶ 5,058 κατοίκους, διαιρεῖται δὲ εἰς δύο δήμους Ἀξερμιάδων καὶ Ψυχροῦ.

Ἄσπρον αὐτῆς (ἐκτὸς τῆς Δίκτης) ἐπισημότερα εἶναι; ἡ Σελένα ὑπεράνω τοῦ χωρίου Ἀξερμιάδω, πρὸς Β. — Ἡ Παπούρα πρὸς τὰ ΒΔ. τῶν χωρίων Λαγοῦ καὶ Πινακιανῶν. — Ὁ Ἀφέντης πρὸς τὰ ΝΔ. τοῦ λεκανοπεδίου τοῦ Λασηθείου καὶ τοῦ χωρίου Πλάτη, ὁπάθεν εἰς Τοῦρκοι κατὰ τὸ 1896 εἰσέβαλον εἰς Λασηθεί.

Ποταμὸς δὲ: ὁ Μέγας ποταμὸς χυνόμενος ἐντὸς βαράθρου ἐν τῷ ὄροπεδίῳ Λασηθείου.

Δῆμος Ἀξερμιάδων. — Ὁ δῆμος οὗτος ἔχει 10 χωρία. Ἐδρα αὐτοῦ καὶ τοῦ Εἰρηνοδικείου Λασηθείου εἶναι ἡ μεγάλη κώμη Ἀξερμιάδω ἐπὶ ὠραίας τοποθεσίαις. Μαρμακέτω πατρίς τοῦ ἀρματωλοῦ Καζάνη (1821).

ΣΗΜ. Ἐν τῷ δήμῳ τούτῳ κεῖται καὶ ἡ Μονὴ Κροῦστα 22 ἐνια.

Δῆμος Ψυχροῦ. — Ὁ δῆμος οὗτος ἔχει 10 χωρία. Ἐδρα αὐτοῦ εἶναι ἡ κώμη Ψυχρὸν πατρίς τοῦ εὐεργέτου τοῦ ἐθνικοῦ Πανεπιστημείου Ἀντωνίου Παπαδάκη. Ἄνωθεν τῆς κώμης ταύτης κεῖται τὸ Δικταῖον ἄντρον ὅπου κατὰ τὴν μυθολογίαν ἐγεννήθη ὁ Ζεὺς, ὁ δὲ Μίνως συνωμίλει μετὰ τοῦ Διὸς ὅτε ἔγραφε τοὺς Νόμους του.

ΣΗΜ. Εἰς τὸν δῆμον τούτον κεῖται καὶ ἡ Μονὴ Ζωοδόχος Πηγῆ (τῆς Βιδιανῆς)

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Ποῖα εἶναι τὰ ἐπισημότερα ὄρη τῆς ἐπαρχίας Λασηθείου; Εἰς πόσους δήμους διαιρεῖται καὶ ποῖα ἡ ἔδρα ἐκάστου τούτων; Πόσα χωρία καὶ πόσους κατοίκους ἔχει τὸ Λασηθεῖον; Ποῖα εἶναι ἡ πατρίς τοῦ ἀρματω-

λοῦ *Καζάνη* καὶ ποία ἢ τοῦ *Ἀντωνίου Παπαδάκη*; Τί γνωρίζεις περὶ τοῦ *Δικταίου Ἀντροῦ*; Πόσα χωρία ἔχει ἕκαστος τῶν δύο δήμων καὶ τίνας Μονὰς ἔχουσιν;

ΕΠΑΡΧΙΑ ΒΙΑΝΝΟΥ

Ἡ ἐπαρχία αὕτη ἔχει 22 χωρία καὶ 7213 κατοίκους διαιρεῖται δὲ εἰς τρεῖς δήμους *Βιάννου*, *Ἁγίου Βασιλείου* καὶ *Μουριῶν*.

Ἄορη αὐτῆς εἶναι: Ἡ *Ροῦσα-Κεφάλαι* γήλοφος μᾶλλον ὑψηλὸς ἀπολήγων εἰς κῶνον εἰς τὰς κλιτύας τοῦ ὁποίου κεῖνται τὰ χωρία *Μεγάλη Βιάννος*, *Χόνδρος* καὶ *Κάτω Βιάννος*.—*Κέρατος* εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὁποίου κεῖται ὁ *κερατόκαμπος* καλούμενος (= πλήρης *κερατέων* ἢ *χαρουπέων*), εἶναι ὄρος ἀπότομον, κρημνώδες, ἐν ᾧ ὑπάρχει σπήλαιον χρησιμεῦσαν ὡς κρησφύγετον Χριστιανικῶν οἰκογενειῶν καὶ: ὁ *Ἀφέντης* (μία τῶν κορυφῶν τῆς *Δίκτης*), σύνορον *Βιάννου*, *Δασηθείου* καὶ *Μιραμπέλλου* (ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁποίου ὑπάρχει ἐκκλησία τῆς *Μεταμορφώσεως*), εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὁποίου κεῖται ὁ *Ὀμαλὸς* (λεκανοπέδιον) τῆς *Βιάννου* ἐφ' ᾧ καὶ ἡ ἐκκλησία τὸ *Ἅγιον Πνεῦμα*.

Ποταμοὶ δὲ: ὁ *Κρύος* ποταμὸς πηγάζων ἀπὸ τῆς θέσεως *Ἑλληνοῦς* τοῦ *λεκανοπεδίου Ὀμαλοῦ* καὶ χυνόμενος εἰς τὸν ὄρμον τῆς *Ἀοβῆς*.— Ὁ *Μύρτος* πηγάζων ἐκ τῶν πέριξ βουνῶν τῶν χωρίων *Χριστοῦ* καὶ *Παρσᾶ* χυνόμενος εἰς τὴν *Νοτίαν παραλίαν*.— Ὁ *Κισσοπόταμος* ἢ *Μπλάβος* πηγάζων ἀπὸ τὰ βουνὰ «*Πολὸν Νερό*» χυνόμενος ἐγγὺς τῆς *Ψαρῆς Φοράδας* πρὸς Ν. καὶ *Ἀναποδάρης* πηγάζων ἐκ τῆς ἐπαρχίας *Μονοφατίου* ἐκ τῶν βουνῶν *Ἐργάνου* καὶ χυνόμενος εἰς τὴν παραλίαν τῆς *Βιάννου* καλουμένην «*Δέρματος*» πρὸς Ν.

Δῆμος Βιάννου.— Ὁ δῆμος οὗτος ἔχει 7 χωρία. Ἐδρα αὐτοῦ εἶναι: *Ἀπάνω Βιάννος* (ἐπὶ τῆς ἀρχαίας πόλεως *Βιάννου*) ἔχουσα καὶ Ἑλλην. Σχολεῖον καὶ ἔδρα τοῦ *Εἰρηνοδικείου Βιάννου*. *Κάτω Βιάννος* ἐρημωθεῖσα ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ *Χασάν Πασσᾶ* κατὰ τὸ 1813. *Χόνδρος* κώμη παρὰ τὴν ὁποίαν κεῖται τὸ *Ἄρβιον* ὄρος ὅπου ἦτο ἱερόν τοῦ Δ' ὁς καὶ ἡ ἀρχαία πόλις *Ἄλβη*.

Δῆμος Ἁγίου Βασιλείου.— Ὁ δῆμος οὗτος ἔχει 7 χω.

ρία. Ἐδρα αὐτοῦ εἶναι ἡ παραποτάμιος κώμη Ἅγιος Βασίλειος. ἕτεροι δὲ κῶμαι εἰσὶν ὁ Πεύκιος εἰς τὰς ὑπωρείας ὄρους κειμένη καὶ Συκολόγος παρὰ τὸν Μπλάβον ποταμὸν.

Δῆμος Μουρνιῶν. — Ὁ δῆμος οὗτος ἔχει 8 χωρία. Ἐδρα αὐτοῦ εἶναι ἡ κώμη Μουρνιές. ἕτεροι ἐπίσημοι κῶμαι εἰσὶν ἡ Σύμη πατρὶς τοῦ Ἀρχηγοῦ Ἀναγν. Συμανοῦ. — Χριστὸς ὄρεινὴ κώμη καὶ Μύρτος παράλιος κώμη μὲ ὄρμισκον εἰς τὰ σύνορα τῆς Ἱεραπέτρας.

ΣΗΜ.—Εἰς τὴν παραλίαν τῆς Βιάννου πρὸς Ν. κεῖται ἡ θέσις Ψαρθή Φοράδα ἐν ἣ ἀπεβιδάσθησαν ἐθελονηταὶ μετὰ πολεμεφοδίων κατὰ τὸ 1866

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Πόσους κατοίκους καὶ χωρία ἔχει ἡ ἐπαρχία Βιάννου; Πόσους δήμους ἔχει καὶ ποῖα ἡ ἔδρα ἐκάστου τούτων; Ποῖα εἶναι τὰ ἐπισημότερα ὄρη τῆς; Ποῦ ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις Ἄλβη καὶ ποῦ ἡ Βιάννος; Ποῖοι εἶναι οἱ ἐπισημότεροι ποταμοὶ τῆς; Ὅποιον λεκανοπέδιον ἔχει καὶ ποῖοι εἶναι οἱ ὄρμοι τῆς εἰς τὴν Νοτίαν παραλίαν;

ΕΠΑΡΧΙΑ ΙΕΡΑΠΕΤΡΑΣ

Ἡ ἐπαρχία αὕτη ἔχει 20 χωρία καὶ 8524 κατοίκους διαιρεῖται δὲ εἰς 4 δήμους: Ἱεραπέτρας, Ἀνατολῆς, Κάτω-Χωρίου, καὶ Καβουσίαν.

ΟΡΗ ΚΑΙ ΠΟΤΑΜΟΙ

Ὅρη αὐτῆς εἶναι: ὁ Πέπονας μεταξὺ Ἱεραπέτρας καὶ Σητείας καὶ ὁ Ἀφέντης.

Ποταμοὶ δὲ: ὁ Ψυχρὸς καὶ ὁ Λυγιάς πηγάζοντες ἐκ τῶν ὄρεων τῆς Δίκτης καὶ χυνόμενοι εἰς τὴν Νοτίαν παραλίαν.

Δῆμος Ἱεραπέτρου. — Ὁ δῆμος οὗτος ἀποτελεῖται ἐκ τῆς πολίχνης Ἱεραπέτρου καὶ 7 χωρίων. Ἐδρα αὐτοῦ, τοῦ Εἰρηνοδικείου τῆς ἐπαρχίας, καὶ τοῦ Ἐπισκόπου Ἱερῶς καὶ Σητείας εἶναι ἡ Ἱεράπετρος μὲ μικρὸν καὶ ἐπισημὴν λιμένα, πόλις ἐμπορικὴ, ἔχουσα καὶ Ἑλληνικὸν σχολεῖον. Ἡ πολίχνη αὕτη κεῖται ἐπὶ τῶν

ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας πόλεως *Ἱεραπόλιν* (Κύρβος, Πύτνα, Κάμιρος) ἣτις παρεδόθη ἢ τελευταία πασῶν τῶν πόλεων Κρήτης ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ τῶν Κρητῶν *Ἀριστίωνος* κατὰ τὸ ἔτος 67 μ. Χ. εἰς τὸν ὑπατον τῶν Ῥωμαίων *Μέτελλον* ὅστις ἐπολιόρκει αὐτήν. — Τῷ 1508 καὶ 1780 κατεστράφη ὑπὸ σεισμοῦ. Τῷ 1647 ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν τούρκων καταργηθείσης τῆς ἐν αὐτῇ Ἑνετικῆς Κυριαρχίας. Τῷ 1800 ἐπεσκέφθη αὐτήν ὁ *Μέγας Ναπολέων* ἐπανερχόμενος ἐξ Αἰγύπτου. Ἐτέρα κώμη εἶνε : *Μεσελέροι* παρὰ τὴν ὁποίαν ἔκειτο ἡ παλαιὰ πόλις *ᾠλερος*. — Ἐνταῦθα ὑπάγεται καὶ ἡ μονὴ *Φανερωμένη*.

Δῆμος Ἀνατολῆς. — Ὁ δῆμος οὗτος ἔχει πέντε χωρία. Ἐδρα αὐτοῦ εἶνε ἡ ὀρεινὴ κώμη *Ἀνατολή*. — Ἐτέρα κώμη εἶνε *Μάλλες* ὀρεινὴ ὡσαύτως καὶ εὐφορος παρὰ τὴν ὁποίαν ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις *Μάλλα*. — Ἐνταῦθα ἀνήκει καὶ ἡ μονὴ *Ἐξακουστή*.

Δῆμος Κάτω-χωρίου. — Ὁ δῆμος οὗτος ἔχει 4 χωρία. Ἐδρα αὐτοῦ εἶνε : *Κάτω-Χωριό*. Ἐτέρα κώμη : *Ἐπισκοπὴ* κάτωθι τῆς ὁποίας ἀπλοῦται ὁμώνυμος κοιλάς.

ΣΗΜ. — Εἰς τὸν δῆμον τοῦτον ἀνήκει καὶ ἡ μικρὰ μονὴ *Παπλιανοῦ*, ἐξαρτωμένη ἐκ τῆς μονῆς *Τόπλοῦ*.

Δῆμος Καβουσίου. — Τὸν δῆμον τοῦτον ἀποτελοῦσι 4 χωρία. Ἐδρα αὐτοῦ εἶνε *Καβουσί* εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους *Πέπωνα* ἕτεραι δὲ κῶμαι *Μοναστηράκι*, *Βασιλική*.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Πόσους κατοίκους καὶ πόσα χωρία ἔχει ἡ ἐπαρχία *Ἱεραπέτρου*; Εἰς πόσους δήμους διαιρεῖται καὶ ποῖα ἡ ἔδρα ἐκάστου τούτων; Ποῦ ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις *Μάλλα* καὶ πῶς ὠνομάζετο παρ' ἀρχαίους ἢ *Ἱεράπετρος*; Ποῖαι μοναὶ κεῖνται ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ καὶ ποῦ; Τίς ἡ ἱστορία τῆς πολίχνης *Ἱεραπέτρας*; Ποῖα εἶναι τὰ ἐπισημότερα ὄρη καὶ ποταμοὶ αὐτῆς;

ΕΠΑΡΧΙΑ ΣΗΤΕΙΑΣ

Ἡ ἐπαρχία αὕτη ἔχει 79 χωρία καὶ 15,581 κατοίκους διαιρεῖται δὲ εἰς πέντε Δήμους : *Σητείας*, *Τουρλωτῆς*, *Ρουκάκας*, *Προισοῦ* καὶ *Ἰτάνου*.

ΟΡΗ ΚΑΙ ΠΟΤΑΜΟΙ

*Ορη αὐτῆς εἶνε : ὁ Ἀφέντης, τὸ Ὄρνό, ὁ Ζάκρος καὶ τὸ Ζουριανό.

Ποταμὸς δὲ ὁ Ζοῦ χυνόμενος εἰς τὸν ποταμὸν Παντελιοῦ.

Δῆμος Σητείας. — Ὁ δῆμος οὗτος ἀποτελεῖται ἐκ τῆς πολίχνης Σητείας καὶ 19 χωρίων. Ἐδρα αὐτοῦ εἶνε ἡ Σητεία πολίχνη παραλία ἔχουσα φυσικὸν λιμένα, ἔδρα καὶ τοῦ Εἰρηνοδικείου καὶ ὑπολιμεναρχείου, καὶ ἐξασκοῦσα ἀρκετὸν εἰσαγωγικὸν καὶ ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον.

*Ἐν αὐτῇ ὑπάρχει Πύργος τις ἢ Στρατῶν ἐν τῷ ὁποίῳ σταθμεύει Κρητικὴ Χωροφυλακὴ. Ἔχει δὲ καὶ Ἑλληνικὸν Σχολεῖον καὶ Τηλεγραφεῖον.

Παρὰ τὸν λιμένα αὐτῆς ἔκειτο ἡ παλαιὰ πόλις Ἡτεία καὶ ἡ Ἑνετικὴ Σητεία (=εἰς Ἡτεϊαν) ἣν ἐκυρίευσαν οἱ Τοῦρκοι τῷ 1651. Ἐτέρα μεγάλη κώμη: Πισκοκέφαλο ἄλλοτε πρωτεύουσα τῆς Ἐπαρχίας.

ΣΗΜ. — Ἡ ἐπαρχία Σητείας (καὶ ὡς πιθανῶς πιστεύεται ἢ ποτὲ πόλις Ἡτεία) εἶναι ἡ πατρὶς τοῦ ποιητοῦ τοῦ Ἐρωτοκρίτου Κορνάρου.

Δῆμος Τουρλωτῆς. — Ὁ δῆμος οὗτος ἔχει 7 χωρία. Ἐδρα αὐτοῦ εἶνε Τουρλωτὴ ἐφ' ὑψηλῆς τοποθεσίας κειμένη πατρὶς τοῦ ναυτικοῦ ἀγωνιστοῦ Βογιατζῆ (1821) Σφάκα καὶ Λάστρος καὶ ἔξω Μουλιανὰ μεγάλα κῶμαι.

Δῆμος Ρουκάκας. — Ὁ δῆμος οὗτος ἔχει 9 χωρία. Ἐδρα αὐτοῦ εἶνε Ρουκάκα ὄρεινὴ κώμη. Στραβοδοξάρι ὠραία καὶ μεγάλη κώμη εἰς πρόποδας τοῦ ὄρους Πλαθειὰ ὄφι.

Δῆμος Ἡραισοῦ. — Ὁ δῆμος οὗτος ἔχει 27 χωρία. Ἐδρα αὐτοῦ εἶναι Χαντράς μεγάλη καὶ ὄχυρὰ ἐκ φύσεως κώμη. Ἀρμένιοι ὠραία κώμη ὀνομασθεῖσα καὶ αὕτη (ὡς καὶ αἱ δύο ἕτεραι) ἐκ τῶν κατελθόντων ἐκ Βυζαντιοῦ καὶ οἰκησάντων ἐν αὐτῇ Ἀρμενίων. Βαβέλοι μικρὰ κώμη παρὰ τὴν ὁποίαν, κατὰ τὴν μυθολογίαν, ἔκειτο ἡ ἔδρα τῶν Ἐτεοκρητῶν (= γνησίων, αὐτοχθόνων Κρητῶν). Ἐτέρα

κώμη *Ἐθιά* παρὰ τὴν ὁποῖαν σώζεται Ἑνετικὸν μέγαρον ἐν τῷ ὁποίῳ κατὰ τὸ 1828 ἐπολιορκήθησαν ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν 3000 τοῦρκοι οἵτινες καὶ παρεδόθησαν.

Δῆμος Ἰάνου.— Ὁ δῆμος οὗτος ἔχει 15 χωρία. Ἐδρα αὐτοῦ εἶναι ἡ κώμη *Καρούδη* πλησίον τῆς ὁποίας ὑπέρεται βουνὸν τοῦ ὁποίου ἡ πρὸς τοῦτο κλιτύς εἶναι κατάφυτος. Ἀδραβάστοι μικρὰ κώμη ἔνθα ὁ αἰμοβόρος Ἰμβραήμ ἀγάς Ἀφεντάκης καλέσας ἐντὸς τοῦ Πύργου ἢ Μεγάρου του κατὰ τὸ ἔτος 1821 350 προκρίτους Χριστιανούς ὑπὸ τὸ πρόσχημα καὶ τὴν ὑπόσχεσιν ὅτι θὰ διαφυλάξῃ αὐτοὺς ἀπὸ τῶν Γεννιτσάρων κατέσφαξε πάντας. Παληόκαστρο μικρὰ κώμη παρὰ τὴν ὁποῖαν ἔκειτο ἡ παλαιὰ Ἰανός. Πρὸς τὰ ΒΔ. τῆς κώμης ταύτης κεῖται ἡ μεγίστη καὶ ὄχυρωτάτη τῶν Μονῶν τῆς Κρήτης *Τοπλοῦ* κτισθεῖσα τῷ 1619 ἔχουσα δὲ ναὸν τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου. Ἡ Μονὴ αὕτη ὀνομάσθη οὕτω (*Τοπλοῦ*) διότι εἰς ταύτην καὶ μόνην εἶχε δοθῆ τὸ δικαίωμα νὰ ἔχη πυροβόλον (*Τόπ*=πυροβόλον τουρκιστί). Καὶ ἐνταῦθα ὡς ἐν τῇ κώμῃ *Ἐθιά* οἱ ἐπαναστάται (*Τσουδερός* κλπ.) πολιορκήσαντες κατὰ τὸ 1828 ὑπὲρ τοὺς 1000 Τούρκους τοὺς ἠνάγκασαν ὡσαύτως νὰ παραδοθῶσιν.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Εἰς πόσους δῆμους διαιρεῖται ἡ ἐπαρχία Σητείας; Ποῖα εἶναι ἡ ἔδρα τῶν δῆμων *Πραισοῦ* καὶ *Ἰάνου*; Τί ἱστορικὸν συνέβη εἰς τὸ χωρίον *Ἀδραβάστοι*; Τί γνωρίζεις περὶ τῆς Μονῆς *Τοπλοῦ* καὶ ποῦ κεῖται; Τί συνέβη ἐν τῇ κώμῃ *Ἐθιά* κατὰ τὸ 1828 καὶ εἰς τίνα δῆμον κεῖται; Ποῦ ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις *Ἰανός*; Ποῖαι εἶναι αἱ ἔδραι τῶν δῆμων *Τουρλωτῆς* καὶ *Ρουκάκας*; Τί γνωρίζεις ἐν γένει περὶ τῆς πολίχνης *Σητείας*; Πόσους κατοίκους καὶ πόσα χωρία ἔχει ἡ ἐπαρχία Σητείας;

ΠΑΡΟΡΑΜΑ

Σελις 6. Προστίθεται ἡ ἐξῆς μετὰ τὸν στίχον 15ον Σημείωσις :
ΣΗΜ. Ἡ Γραμβοῦσα εἶναι νῆσος. Πρὸς τιμὴν ὁμοῦ αὐτῆς
(ἐν τῇ ὁποίᾳ διεδραματίσθησαν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821
σπουδαία γεγονότα) ὠνομάσθη τὸ ἀκρότατον ἄκρον τοῦ Δήμου
Μεσογείων πρὸς Α. Ἀκρωτήριον Γραμβοῦσα (πάλαι Κώ-
ρυκον) ἐν ᾧ κυρίως εἰς τὸ ἄκρον αὐτὸ σχηματίζεται εἶδος τρυ-
πας ἐξ οὗ καὶ καλεῖται Τρυπητή, χωρίζεται δὲ ἀπὸ τῆς
Νήσου ἣτις κεῖται πλησίον αὐτοῦ ἔναντι καὶ νοτιανατολικώτερον.

